

EUROPOS SĄJUNGA
Europos fondas trečiųjų
šalių piliečių integracijai

DIVERSITY
DEVELOPMENT
GROUP

LIETUVOS
SOCIALINIŲ TYR
CENTRAS

etninių tyrimų **institutas**

DARBO MIGRANTŲ GYVENIMO IR DARBO SĄLYGŲ TYRIMAS LIETUVOJE

Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai 2013 m. metinė programa
Paramos sutarties Nr. D4-86/EIF/2013/7/04/RM/1/PS-7

TEORINIO DARBO MIGRANTŲ GYVENIMO IR DARBO SĄLYGŲ BEI
VISUOMENĖS NUOSTATŲ RODIKLIŲ SĄVADO, SKIRTO VERTINTI TŠP DARBO
MIGRANTŲ INTEGRACIJOS POLITIKĄ IR DARBO IMIGRACIJOS POLITIKĄ,
PARENGIMAS

Tyrimo ataskaita

dr. Vita Petrušauskaitė

Vija Platačiūtė

Aleksandra Batuchina

Giedrė Blažytė

Vilnius, 2015

TURINYS

IVADAS.....	3
1. PIRMASIS TYRIMO ETAPAS: DARBO MIGRACIJOS POLITIKOS IR DARBO MIGRANTŲ INTEGRACIJOS TEORINIS VERTINIMAS BEI VISUOMENĖS NUOSTATŲ FORMAVIMOSI PRIELAIDOS	5
1.1 Darbo migracijos (politikos) teorijų ir modelių apžvalga	6
1.2 Visuomenės nuostatų formavimosi prielaidų ir užsienio šalių patirčių tiriant visuomenės nuostatas, apžvalga	17
1.3. Tyrimų apie darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygas apžvalga	25
1.4. Darbo imigracijos politikos atvejų analizė.....	32
1.5 Bendros ES darbo imigracijos politikos formavimo apžvalga.....	33
1.6 Darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų veiksmių apžvalga.....	35
2. ANTRASIS TYRIMO ETAPAS: TEORINIŲ PRIELAIDŲ KONTEKSTUALIZACIJA LIETUVOS ATVEJUI.....	39
2.1 Darbo imigracijos politikos Lietuvoje analizė	40
2.2 Europeizacijos apibrėžimas ir poveikis Lietuvos darbo imigracijos politikai	50
2.3 Darbo migrantų prieinamumo prie viešųjų paslaugų analizė.....	56
2.4 Lietuvoje atliktų visuomenės nuostatų tyrimų apie imigracijos procesus analizė.....	64
3. DARBO MIGRANTŲ GYVENIMO IR DARBO SĄLYGŲ KIEKYBINIO IR KOKYBINIŲ TYRIMŲ BEI VISUOMENĖS APKLAUSOS METODOLOGIJA.....	82
3.1 Kiekybinio tyrimo metodologija.....	83
3.2. Kokybinio tyrimo metodologija.....	92
3.3. Visuomenės nuostatų atlikimo metodologija	94
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	96
PRIEDAI.....	111

IVADAS

Įgyvendinant 1.1.1 veiklą siekiama parengti teorinį darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų bei visuomenės nuostatų rodiklių sąvadą, skirtą vertinti TŠP darbo migrantų integracijos politiką ir darbo imigracijos politiką. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, 1.1.1 veikloje numatyti trys tyrimo etapai:

Pirmuoju tyrimo etapu siekiama išanalizuoti teorinę literatūrą, kuri įgalins išskirti teorinius rodiklius darbo migracijos politikos ir darbo migrantų integracijos vertinimui bei visuomenės nuostatų formavimosi prielaidas. Teorinis pagrindas, praplėstas kitų šalių patirties vykdant darbo migracijos politiką ir darbo migrantų integraciją, būtinas pamatas rodiklių grupių išskirimui. Atsižvelgiant į migracijos politikos ir visuomenės nuostatų sąsajas, šiame tyrimo etape reikalinga teorinių modelių ir politikos analizės sintezė, todėl į analizę įtraukiama: 1) darbo migracijos (politikos) teorijų ir modelių apžvalga; 2) visuomenės nuostatų formavimosi prielaidų ir užsienio šalių patirčių tiriant visuomenės nuostatas, apžvalga; 3) tyrimų apie darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygas apžvalga; 4) darbo imigracijos politikos atvejų analizė; 5) bendros ES darbo imigracijos politikos formavimo apžvalga; 6) darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų veiksmių apžvalga bei apibendrinimas. Pirmasis tyrimo etapas leis sudaryti teorinių rodiklių grupę, leisiančią atskleisti probleminius darbo migracijos ir visuomenės formavimo(si) aspektus.

Antruoju tyrimo etapu siekiama atlikti pirmos poveiklės (teorinių prielaidų) kontekstualizaciją Lietuvos atvejui. Apibendrintų teorinių modelių pritaikymas Lietuvos atvejui leis papildyti teorines rodiklių grupes, sudarytas pirmoje veikloje aktualizuojant ir pritaikant būtent Lietuvos atvejui. Tyrimas apims kompleksinį 1) darbo imigracijos politikos, administravimo procedūrų Lietuvoje analizę; 2) ES darbo imigracijos politikos įtakos atskleidimą (europeizacijos procesas); 3) darbo imigrantų prieinamumo prie viešųjų paslaugų analizę; 4) Lietuvoje atliktų visuomenės nuostatų tyrimų apie imigracijos procesus analizę. Tokio pobūdžio analizė padės atskleisti darbo imigrantų galimybes ne tik atvykti ir dirbti Lietuvoje, tačiau ir naudotis viešosiomis paslaugomis bei kurti socialinius ryšius su Lietuvos visuomene.

Trečiuoju tyrimo etapu siekiama sukurti darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų kiekybinio ir kokybinių tyrimų bei visuomenės apklausos metodologiją, kuri būtų

naudojama ir kituose (tęstiniuose) tyrimuose. Pirmajame ir antrajame etape atlikta teorinė analizė leis sudaryti empirinio tyrimo modelį, kiekybinių apklausų ir kokybinio interviu metodologiją. Trečiasis tyrimo etapas apims pirmojo ir antrojo tyrimų etapų rodiklių grupes, kurių pagrindu bus formuojami tyrimo instrumentai. Visi tyrimo etapai sudaro tyrimo ataskaitą, kurios pagrindu bus suformuotas teorinis rodiklių sąvadas, reikalingas TŠP darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų bei visuomenės nuostatų, skirto vertinti TŠP darbo migrantų integracijos politiką ir darbo imigracijos politiką.

1. PIRMASIS TYRIMO ETAPAS: DARBO MIGRACIJOS POLITIKOS IR DARBO MIGRANTŲ INTEGRACIJOS TEORINIS VERTINIMAS BEI VISUOMENĖS NUOSTATŲ FORMAVIMOSI PRIELAIDOS

Pirmasis tyrimo etapas yra *1.1.1 Teorinio darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų bei visuomenės nuostatų rodiklių sąvado, skirto vertinti TŠP darbo migrantų integracijos politiką ir darbo imigracijos politiką, parengimas* veiklos sudėtinė dalis, kurio tikslas - išanalizuoti teorinę literatūrą, kuri įgalins išskirti teorinius rodiklius darbo migracijos politikos ir darbo migrantų integracijos vertinimui bei visuomenės nuostatų formavimosi prielaidas.

Siekiant darbo tikslo iškelti šie uždaviniai:

- Apžvelgti darbo migracijos (politikos) teorijų ir modelius;
- pristatyti visuomenės nuostatų formavimosi prielaidų ir užsienio šalių patirčių tiriant visuomenės nuostatas, apžvalga;
- apžvelgti tyrimus apie darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygas;
- atlikti darbo imigracijos politikos atvejų apžvalgą;
- aprašyti bendros ES darbo imigracijos politiką;
- pateikti darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų veiksmų apžvalgą

Pirmasis tyrimo etapas leis sudaryti teorinių rodiklių grupę, leisiančią atskleisti probleminius darbo migracijos ir visuomenės formavimo(si) aspektus bei suteiks teorinę analizės prieigą Lietuvos atvejui aptarti, kuri nėra tradicinė imigracijos valstybė ir imigracijos politikos sritis neturi ilgalaikių strateginių tikslų, paremtų nuosekliu įgyvendinimu. Akademiniam diskurse empirinių ir tęstinių tyrimų stoka neleidžia referuoti į darbo rinkos poreikius atliepančias ir darbuotojų teises užtikrinančias politikos priemones. Todėl šio skyriaus tikslas yra aptarti darbo imigracijos reguliavimo modelius, remiantis teorinėmis prielaidomis ir praktiniais kitų valstybių pavyzdžiais. Darbo imigracijos reguliavimo modeliai, apimantys atrankos metodus ir kintamuosius, specialias priėmimo programas leis teorines prielaidas kontekstualizuoti Lietuvos atvejui ir pateikti šios politikos srities formavimo gaires remiantis gerąją praktika.

1.1 Darbo migracijos (politikos) teorijų ir modelių apžvalga

Kryptinga ir strateginius bei ilgalaikius tikslus įgyvendinanti darbo imigracijos politika reikalauja aiškaus įgyvendinimo plano, nuoseklių priemonių ir efektyvių instrumentų, kurių šiuo metu Lietuvoje nėra. Darbo imigracijos politikos strategija suprantama kaip ilgalaikių darbo imigracijos politikos tikslų įgyvendinimas, apimantis darbo migrantų atrankos modelius, priėmimo programas ir jose apibrėžtus atrankos metodus bei kintamuosius (įtraukiant atvykimo, buvimo šalyje ir teisių, suteikiamų darbo migrantams, reguliavimą). Toliau ataskaitoje aptariami darbo imigracijos politikos formavimo prielaidos, tikslai ir šių tikslų įgyvendinimo priemonės (darbo migrantų atrankos mechanizmai).

Darbo imigracijos politikos ir atrankos formavimas

Ruhs (2008: 403) teigia, jog nacionalinė valstybė, formuodama darbo imigracijos politiką turi priimti esminius sprendimus kaip reguliuoti: 1) priimamų migrantų skaičių; 2) migrantų atranką; 3) migrantų teises juos priėmus. Praktikoje debatai dėl šių trijų elementų įtraukia itin platų ekonominių, socialinių, teisinių, moralinių ir politinių argumentų spektrą. Pagal įgyvendinamą imigracijos politiką, valstybių migracijos reguliavimo modeliai gali būti skirstomi į *orientacinį, pastovų, pasirinkimo laisvės, judėjimo struktūros ir atrankos*. Pastarasis modelis siejasi su migracijos apimtimi, migrantai yra atrenkami pagal nustatytus kriterijus ir metodus (Marmora, 1999: 50-56).

Formuojant darbo migrantų atrankos mechanizmus ir programas, pasak Ruhs (2005:7-8) yra būtina: 1) griežti politiniai įsipareigojimai reguliuojant imigracijos ir darbo teisinę bazę, ypačingai darbdavių kontrolė; 2) aktyvus kaštų reguliavimas, kuriais migrantai būtų prieinami darbdaviams; 3) efektyvus mechanizmas, užtikrinantis prioritetą vietinei darbo rinkai.

Migrantų įdarbinimas reikalauja nustatyti konkretų priėmimo mechanizmą ir sistemą, turi būti konstruojama pasirenkant aiškius metodus, atrankos kriterijus, priėmimo tipą ir formuojant turi būti įtraukti vėliau procese dalyvaujantys ir susiję aktoriai (darbdaviai, įdarbinimo agentūros, migrantai, siunčiančios valstybės).

Atranką ir įdarbinimą vykdančios institucijos priklausomai nuo pasirinktos

strategijos skiriasi. Migrantų įdarbinimą konkrečioje darbo vietoje ir jų pasirinkimą paprastai vykdo patys darbdaviai. Kitais atvejais – viešosios institucijos, Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje nevyriausybinis sektorius taip pat įtrauktas į migrantų atranką pagal nustatytus kriterijus.¹ Martin (2006:2) teigia, jog dabartinė tendencija išsivysčiusiose šalyse yra suteikti daugiau galios darbdaviams (formuojant atrankos programas ir kriterijus), o valstybė minimaliai įsitraukia į priežiūrą.

Papademetriou, O'Neil (2004:5-6) pateikia kriterijus, kuriuos reikia įtraukti kuriant priėmimo programas: Kokius ekonominius ir socialinius uždavinius programa turi išspręsti ir kokie yra numatomi sėkmingumo kriterijai; Nustatyti imigrantų atrankos kriterijus ir jų vertinimą; Koks numatomas migranto darbo laikotarpis ir kas bus jam pasibaigus; Koks balansas bus numatytas tarp darbdavių ir ekonomikos poreikių pasirenkant darbuotoją (ar numatyti vietinės darbo rinkos apsaugos mechanizmai ir užsienio darbuotojų išnaudojimo prevencija); Kaip priėmimo procesas leis darbdaviams gauti informaciją apie potencialius migrantus ir potencialiems migrantams sužinoti apie darbo rinką bei įgyti reikalingas žinias prieš atvykstant; Numatyti įgyvendinimo strategiją ir administracinius resursus ir užtikrinti priėmimo proceso laikotarpius, kad būtų pasiekti programos uždaviniai; Kaip kontroliuojamas priimanų migrantų skaičius; Kaip priėmimas efektyviai papildys kitas imigracijos programas; Jei tikslinė grupė – aukštos kvalifikacijos migrantai, kaip jie bus pritraukiami. Abella (2006: 50) dar prideda tokius kriterijus: ar bus įtrauktos kilmės valstybės; kaip bus užtikrintas darbo migrantų stebėjimo ir kontroliavimo mechanizmas.

Gerosios kitų šalių praktikos taikymas turėtų būti rimtai apsvarstytas ir tiesioginis tokios praktikos taikymas gali turėti atvirkštinį, neigiamą, rezultatą. Pirma, svarbu įtraukti konkrečios šalies kontekstą ir vykdomos imigracijos politikos siekiamus rezultatus, atsižvelgti į ekonominius, socialinius, istorinius veiksnius (konkreti darbo rinka ir socialinė sistema daro stiprią įtaką imigrantams darbo rinkoje (Okkerse (2008) Borjas et. al (1997), Barrett, Kelly (2011), Jurado, Brochmann (2013), Schulzek (2012) bei imigracijos politikos rezultatams (Jeanet.al, 2010).

Antra, konkrečios pageidaujamos ekonominių migrantų grupės pritraukimas ir

¹ Pavyzdžiui Įdarbinimo agentūros vaidina svarbų vaidmenį slaugytojų ir socialinių darbuotojų įdarbinime Londone, kurių dauguma gimę užsienyje (Bach 2008 m Moriarty et al 2008 metais.)

programos gali būti naudingos ekonominiam ir socialiniam stabilumui bei visuomenės nuostatoms imigracijos atžvilgiu, tačiau neturėtų sumažinti ar pakeisti kitų tipų imigracijos srautų t.y. konkrečios darbo migrantų priėmimo programos turėtų būti bendros imigracijos politikos dalis.

Trečia, klaidinga teigti, jog šios programos turėtų būti orientuotos tik į aukštos kvalifikacijos imigraciją. Ir nors vyrauja nuostata, jog aukštos kvalifikacijos migracija sąlygoja geresnę integraciją, gerina visuomenės nuostatas imigracijos atžvilgiu, neapsunkina socialinio aprūpinimo sistemos (Bauer ir Zimmerman, 2000; Bauer, Lofstrom ir Zimmerman, 2000), tačiau reikia atsižvelgti į darbo rinkos poreikius ir ateities perspektyvas bei programas taikyti ir / ar kvalifikuotiems bei nekvalifikuotiems migrantams.

Darbo migrantų atrankos modeliai

Nustatyti darbo migrantų priėmimo mechanizmai ir kriterijai įvardijami kaip migrantų atrankos modeliai, kurie yra sudėtinė darbo migracijos politikos dalis. Papademetriou, O'Neil (2004:9), Niessen, Schibel (2007:50-51) išskiria šiuos darbo migrantų atrankos modelius (kurie paprastai yra persidengiantys): 1) *Darbdavių interesų* modelis, kai svarbesnė yra dabartinė, o ne būsimoji padėtis užimtumo srityje; priimami darbo migrantai konkrečiai darbo vietai registruotose įmonėse; 2) *Darbuotojų trūkumo* modelis; priimami darbuotojai, turintys atitinkamą kvalifikaciją konkrečiam darbo rinkos sektoriui, kurį valstybė nurodė; 3) *Žmogiškojo kapitalo* modelis, kai būsimoji imigrantai vertinami pagal kriterijus, selektyviai atrenkami.²

Pirmojo modelio principas yra darbas atvykstant į konkrečią darbo vietą, o pagrindinį vaidmenį pasirinkime ir atrankoje vaidina darbdaviai. Šiuo atveju konkrečios programos nėra kuriamos, bendrai įvardijant kaip *darbo leidimų* atrankos sistema. Valstybės vaidmuo yra nustatyti darbo migrantų atvykimo teisinį reguliavimą, darbdavių

² JAV taikoma sistema leidžia greitai reaguoti į ekonominius poreikius, kuomet darbdaviai pasirenka visų ekonominių srautų migrantus; priešingai yra Kanadoje, kuri priima beveik visus darbo migrantus naudojant taškų sistemą, atrenkant migrantus pagal tokius kriterijus kaip kvalifikacija, patirtis, amžius, kurie tikėtina užtikrina sėkmingą įėjimą į darbo rinką. Naujoji Zelandija ir Australija taip pat priima beveik visus darbo migrantus pagal panašią taškų sistemą, tačiau dalį nuolatinių ir laikinų migrantų priima pagal įsidarbinimo kontraktus. JAV, Kanada ir Naujoji Zelandija taip pat priima dalį migrantų į konkrečius darbo rinkos sektorius, kuriems reikalinga darbo jėgą ir juo nurodo Vyriausybė.

galių apibrėžimas, kontrolės mechanizmai ir vietinės darbo rinkos apsaugos mechanizmų sukūrimas.

Darbdavių interesų modelio praktika galima įvardinti kaip *atranka pagal užimtumą* (*Employment-based Selection*), kurios taikymas leidžia greitai reaguoti į darbo rinkos poreikius. Ši sistema yra efektyvi nes sumažina biurokratinės procedūras ir laiko sąnaudas, kadangi darbo migrantas dirba konkrečioje darbo vietoje, leidžia vyriausybei kontroliuoti ir stebėti darbo sąlygas, apsaugo vietinę darbo rinką, nes darbo migrantas įdarbinamas tik tuo atveju jei nėra tinkamo vietinio darbuotojo³, nustatomi darbo užmokesčio nedempingavimo saugikliai. Kontroliuoti darbo migrantų skaičių gali būti nustatomos kvotos.

Šis modelis susilaukia daug kritikos, pirmiausiai pabrėžiant darbdavių interesus įdarbinti reikiamus specialistus už mažesnę darbo užmokesčių, todėl atrankos mechanizmai praktikoje yra sudėtingi (Adams et al. 2002; Devins ir Hogarth 2005; Gore 2005). Pagrindiniai trūkumai, jog vis tik darbuotojai darbo rinkoje gali likti neapsaugoti, dempinguojamas darbo užmokestis, o kuo daugiau saugiklių nustatoma, tuo sudėtingėja ir ilgėja įdarbinimo procedūros. Migrantai, kadangi yra „prišti“ prie konkretaus darbdavio, gali būti išnaudojami bei darbo vieta nėra saugi, nes tik nutraukus darbo kontraktą migrantas privalo išvykti iš šalies. Kita vertus, stengiamasi nustatyti mechanizmus kontroliuoti darbdavius.⁴ Tačiau jei migrantui suteikiamas nuolatinio gyventojų statusas perspektyva ši rizika labai sumažėja, nes jie gali keisti darbo vietą. Apibendrinant galima teigti, jog vis tik darbo imigracijos mastai pageidaujami darbdavių ne visuomet atitinka ekonominius šalies interesus (Ruhs, 2005:6).

Darbuotojų atrankos modelio atveju galimi įvairūs atrankos metodai, ir kintamieji, tačiau ekonominiai valstybės interesai turėtų būti esminis atrankai įtaką darantis veiksnys.⁵ Migrantai atrenkami pagal vyriausybės nurodytus darbo rinkos sektorius, kuriuose trūksta darbo jėgos, arba darbo rinkoje trūkstamų paruoštų specialistų sąrašus, dažnai netaikant darbo rinkos testų. Šio modelio praktikai reikalingos nuoseklios atrankos

³³ Daugumoje ES valstybių prioritetas įdarbinant užsieniečių diferencijuojamas, pirmiausiai ieškant įdarbinti ES pilietį ir tik vėliau TŠP.

⁴ JAV darbdavys turi pateikti deklaraciją apie darbo migranto įdarbinimo sąlygas ir terminus, o stebėsena vykdoma atliekant auditus.

⁵ Ruhs (2008) plačiai analizuoja ekonomikos ir migrantų atrankos mechanizmų ryšį.

programos. Paplitusi praktika, jog esant šiam modeliui migrantai turi galimybę įsidarbinti patys, susirandant darbo vietą, nors atvykimo tikslas išimtinai siejamas su laikinu darbu.

Žmogiškojo kapitalo modelis orientuojasi į selektyvų darbo migrantų atrinkimą pagal įvairius kriterijus, o labiausiai paplitusios programos yra *taškų sistema* ir *specialios programos*, orientuotos į konkretų darbo rinkos sektorių ar specialybę, tačiau esminis skirtumas – migranto asmeninės savybės (dažnai netaikant darbo rinkos testų), o tiksline grupė yra aukštos kvalifikacijos migrantai. Darbdaviai šiuo atveju nevaidina esminio vaidmens ir migrantai gali įsidarbinti savarankiškai bei suteikiama ilgalaikio gyvenimo perspektyvą tiems, kurie atitinka reikalavimus (kurie yra sėkmingos integracijos prielaida). Vis tik teigiama, jog *taškų sistema* labiau tinkama ne selektyviai atrinkti migrantus suteikiant leidimą atvykti, bet suteikti nuolatinio gyventojų statusą *uždirbant taškus* (stabilus darbas, mokesčių mokėjimas, legaliai gyvenantys šeimos nariai, kalbos mokymasis, socialinės integracijos įrodomas). Į šį modelį dažnai įtraukiami verslo pagrindu norintys atvykti migrantai.

Toliau ataskaitoje pristatomi priėmimo apibendrinti programų tipai, atrankos metodai ir kintamieji.

Darbo migrantų priėmimo programos

Tradicinės imigracijos valstybės⁶ plačiai taiko ir nuosekliai vykdo selektyvią darbo imigracijos politiką per darbo migrantų priėmimo programas nuo XX a. antrosios pusės, ir nepaisant kai kurių nesėkmių, šios programos tapo sėkmingos darbo imigracijos politikos įgyvendinimo instrumentai (Papademetriou, O'Neil, 2004; Schiff, 2004; Martin, 2003, 2006).

Darbo migrantų priėmimo programos Europoje dėl istorinių pavyzdžių turi daugiau neigiamą konotaciją akademiniam bei politiniam diskurse⁷ ir įvardijamos kaip nepasisekusios tikslų⁸. Ruhs (2003) pažymi, jog pirmosios darbo imigrantų priėmimo programos turėjo neigiamos įtakos darbo rinkos segmentacijai, kuomet tam tikros darbo

⁶ Šiame straipsnyje tradicinės imigracijos valstybės apibrėžiamos Kanada, JAV, Australija ir Naujoji Zelandija

⁷ Vienos didžiausių darbo imigrantų programų žlugo (*Bracero* (JAV, 1942-1964; *Gastarbeiter* (Vokietija, 1955-1973);

⁸ Plačiau apie politikos nesėkmes, t.y. tikslų nepasiekimą ir žlugimą: Castles (1986), Castles (2004), Martin, Teitelbaum (2001).

vietos ar sektoriai⁹ (dažniausiai 3D – angl. *Dirty, Dangerous and Demanding / Difficult*) tapo išimtinai užpildomos migrantų ir vengiamos vietinių darbuotojų, todėl migrantų poreikis šiose sektoriuose tapo ne laikinas, bet nuolatinis (Castles, 2006: 760).

Nors laikinos darbo migrantų priėmimo programos Europoje pasižymėjo nesėkmėmis, praeito dešimtmečio viduryje darbdaviai, nacionalinio lygmens politikai vėl ėmėsi aktyviai įgyvendinti sisteminių darbo migrantų priėmimą (sezoninių ir laikinų priėmimo programų įgyvendinimas, neteisėtų migrantų legalizavimo programos) Castles (2006). ES lygmenyje pripažįstama aktyvaus požiūrio į imigraciją nauda, siekiant atrinkti ir pritraukti tikslią darbo migrantų grupę atsižvelgiant į šalių ekonominius interesus (Independent Commission on Migration to Germany, 2001; Commission of the European Communities, 2003).

Pagrindinės to priežastys – ekonominiai ir demografiniai faktoriai Europoje, suvokimas jog tik sienų kontrolė migracijos nesuvaldys, sustiprėjusi sąsaja tarp nelegalios migracijos ir saugumo, tikėjimas, jog pasirinkus tinkamus politinius ir teisinius instrumentus galima pasimokyti iš praeities klaidų. Skirtingai nei tradicinės imigracijos valstybės, Europos valstybės taiko fragmentuotas politikos priemones atrenkant darbo migrantus ar pristatant tik atskiras programas (Jungtinė Karalystė, kol kas vienintelė Europos valstybė 2008 m. pristačiusi *taškais pagrįstą imigracijos sistemą*.¹⁰ Brau (2011) analizuoja šios politikos pasirinkimo priežastis, Murray (2011) pateikia šios sistemos analizę bei tobulinimo rekomendacijas).

Politikos tikslai, rengiant priėmimo programas beveik visuomet yra patenkinti darbo rinkos poreikius, t.y. užpildyti sektorių, kuriame trūksta darbo jėgos, išskiriami ir kai kurie tiksliniai siekiai: sumažinti nelegalią imigraciją¹¹, išlaikyti buvusius kolonialinius, politinius, kultūrinius ryšius,¹² migrantų mokymas¹³.

⁹ Pavyzdžiui JK socialinės rūpybos, maisto gamybos, žemės ūkyje.

¹⁰ Plačiau Jungtinės Karalystės Vidaus reikalų ministerijos tinklapyje <https://www.gov.uk/government/organisations/uk-visas-and-immigration>

¹¹ Vienas didžiausių laikinos darbo migracijos programų privalumas, jei atitinka tam tikras sąlygas (Užtikrina, jog migracijos kaštai, patiriami naudojantis programomis yra mažesni nei nelegalios migracijos atveju bei užtikrinamas įėjimas į darbo rinką, tinkamos darbo sąlygos ir išnaudojimo prevencija (didelė rizika šiuo atveju sąlygojama pačių darbo migrantų, kuomet jie linkę „aukoti“ dalį savo teisių dėl didesnių pajamų nei kilmės valstybėje) ir yra tinkamai įgyvendinamos reikšmingai padidina legalaus darbo mastus (t.y. sumažina nelegalios imigracijos ir darbo tikimybę) (Ruhs, 2005:13)

¹² Darbo – atostogų programos JK, Australijoje, Naujoje Zelandijoje, Airijoje

Abella (2006:21) išskiria šiuos darbo migracijos programų tikslus: didinti darbo rinkos lankstumą atsakant į sezoninius ir ciklinius svyravimus ekonomikoje; remti konkrečius pramonės / ekonomikos sektorius kuriose yra darbo jėgos trūkumas; didinti šalies konkurencinį pranašumą konkrečioje pramonės šakoje; minimizuoti vietinių darbuotojų išstūmimą valdant sektorinį migrantų pasiskirstymą; minimizuoti socialines išmokas lyginant su vietiniais darbuotojais; atrinkti tuos migrantus, kurie potencialiai sėkmingai integruosis nuolatiniame gyvenime; sudaryti sąlygas tarptautinių įmonių viduje lanksčiam darbuotojų keitimuisi; remti jaunų darbuotojų iš konkrečių šalių praktikos ir stažuotų galimybes; remti kultūrinius jaunų žmonių mainus finansuojant trumpalaikius atostogų – darbo vizitus.

Dažniausiai išskiriami šie priėmimo programų tipai: Profesinių praktikantų / Stažuotojų; Sezoninės žemės ūkio; Jaunimo / studentų programos; Darbo – atostogų programos; Taškų sistema; Trūkstamų profesijų; Specialios programos; Darbo leidimų; Komandiruojami darbuotojai (Abella, 2006:26-27).

Darbo migranto apibrėžimas, priešingai nei statistinių duomenų rinkimas, nesukelia daug diskusijų, pripažįstant, jog tai yra darbo santykius turintis migrantas. *Ekonominis migrantas* patenka į *migranto* sąvoką (kuri tiksliai nurodo užsieniečio buvimo šalyje laikotarpį). *JTO darbo migrantas* (angl. *migrant worker*) apibrėžiamas kaip asmuo, kuris buvo, yra ar tik ruošiasi įsitraukti į atlygintą veiklą šalyje, kurios jis/ji nėra pilietis/pilietė. Lietuvoje darbo migranto teisės aktuose nėra, EMRS jis apibrėžiamas kaip „asmuo, išvykęs iš Lietuvos į užsienio valstybę (ekonominis emigrantas) arba atvykęs į Lietuvą iš užsienio valstybės (ekonominis imigrantas) dėl ekonominių priežasčių“.

Tuo tarpu vykdant darbo migrantų priėmimo programas, priklausomai nuo programos tikslų išskiriamos ir skirtingos tikslinės grupės, tokiu atveju atsiranda darbo migrantų sub-kategorijos. Darbo migrantų priėmimo programose dažniausiai nurodoma tikslinė migrantų grupė: pasienio ruožo, sezoniniai, turintys kontraktą, aukštos kvalifikacijos, komandiruoti, atostogų darbuotojai, stažuotojai, mainų programų

¹³ Praktikantų / stažuotojų programos gali būti naudojamos patenkinti darbo rinkos poreikius, o pirminis programų tikslas – praktikos įgijimas praktikoje yra antraeilis (pavyzdžiui Japonijoje, Korėjoje)

praktikantai, sportininkai ir menininkai, savarankiškai įsidarbinantys, studentai, *Au pairs*.¹⁴ (Abella, 2006:5).

Darbo migrantų priėmimo programose remiasi įvairiais atvykimo kontrolės metodais ir atrankos kintamaisiais, priklausomai nuo siekiamų programos tikslų. Apibendrintai priėmimo programų atrankos kintamuosius galima susiskirstyti į šias grupes: Atvykimo laikotarpis: trumpalaikė ir ilgalaikė darbo imigracija¹⁵; Išsilavinimas ir kvalifikacija; Darbo rinkos sektorius; darbo migrantų amžius. Toliau aptariami kiekvienas iš šių kintamųjų kombinuojant analizę su atvykimo kontrolės metodais, kurie gali būti: kvotos, dvišaliai (rečiau – daugiašaliai) susitarimai; darbo rinkos testai; darbo kontraktas; migranto savybės. Kai kurie atrankos metodai persidengia su kintamaisiais (pvz. kvalifikacija ar amžius).

Paprastai yra nustatomas maksimalus darbo leidimo laikotarpis migrantui, kuris varijuoja nuo 3 mėn. iki 5 m. priklausomai nuo programos¹⁶, kartais nustatant ribotą leidimo pratęsimų skaičių. Tikslinės darbo migrantų priėmimo programos dažnai būna trumpalaikės (apykartinė darbo imigracija). Laikinių darbo migrantų priėmimas išskirtinai siejamas tik su jų tikslu laikinai dirbti.¹⁷ Tačiau, istoriniai ir praktiniai pavyzdžiai rodo, jog laikini darbo migrantai gali likti gyventi šalyje, dažnai nelegaliai.¹⁸ Eilė ekonominių priemonių ir iniciatyvų taikoma minimizuoti laikinių migrantų pasilikimo šalyje atvejus po darbo leidimo galiojimo pabaigos (Ruhs, 2006; Abella, 2006). Kita vertus, laikinos darbo migrantų priėmimo programos gali būti nesėkmingos būtent dėl ilgalaikio gyvenimo perspektyvos nebuvimo (Vokietijos *Žasliosios kotros* pavyzdys).¹⁹

¹⁴ Programos tikslas suteikti galimybes jauniems žmonėms lavinti kalbos žinias ir gyvenimišką patirtį gyvenant šeimoje tikslo valstybėje. Tačiau realybėje daugelis *au pairs* yra tiesiog namų darbininkai migrantai. (Newcombe, 2004).

¹⁵ Šioje ataskaitoje ilgalaikė / nuolatinė darbo imigracija nėra siejama su nuolatinio / ilgalaikio gyvento statuso įgijimu (Lietuvos atveju nuolatinis leidimas gyventi), tačiau su teise / perspektyva darbuotojui pasilikti gyventi tikslo šalyje neribotą arba neapibrėžtą laikotarpį.

¹⁶ Sezoninės darbo migracijos programos leidimai yra patys trumpiausi

¹⁷ šio požiūrio kritikai dažniausiai pateikia 1960-1970 m. laikinas darbuotojų programas ir jų pasekme

¹⁸ Liekama pasibaigus darbo leidimo galiojimo laikui, nes migracijos kaštai neatsiperka dirbant tikslo šalyje trumpą, leidime nurodytą, laikotarpį; darbdaviai pasiūlo nelegalų darbo kontraktą; nuolatinį gyvenimą tikslo šalyje galėtų riboti socialinių įmokų pervedimas (įskaičiavimas) kilmės valstybei (Studijoje nurodoma, jog tik 20 proc. laikinių migrantų pasilieka nuolatiniam gyvenimui tikslo šalyse, kurios perveda pensijos kaupimo laikotarpį kilmės valstybei. Holzmann, Koettl ir Chernetsky (2005)); darbdavių įsipareigojimas pasirūpinti ir atsakyti už darbuotojų išvykimą pasibaigus leidimo galiojimui; taikyti sankcijas darbdaviams neleidžiant įdarbinti migrantų, jei buvo nesilaikyta įdarbinimo reikalavimų;

¹⁹ Vokietijoje 2000 m. pristatyta programa *Žalioji korta* skirta informacinės ir komunikacijos technologijų specialistams be nuolatinio gyventojo statuso perspektyvos, todėl programa pasinaudojo tik 5000 migrantų iš

Nuolatiniai darbo migrantai priimami pirmiausiai remiantis nacionaliniais ir ekonominiais interesais, o ilgalaikis gyvenimas yra tik galima perspektyva konkrečiai darbo imigrantų grupei (dažniausiai aukštos kvalifikacijos ir besimokantieji, kuomet pabaigus studijas ir sudarius darbo kontraktą suteikiamas nuolatinio gyventojų statusas), tuo tarpu kitoms kategorijoms darbo migrantų ilgalaikio gyvenimo perspektyva net teisiškai negalima (sezoniniai, apykaitiniai, darbo-atostogų, nekvalifikuoti, pasirašantys darbo sutartį). Pavyzdžiui JK taškų sistemoje trečiosios ir penktosios pakopos migrantams nėra suteikiama galimybė pereiti į kitą pakopą, t.y. likti nuolatiniam gyvenimui. Pirmoji ir antroji pakopos gali suteikti teisę nuolatiniam gyvenimui, jei visi reikalavimai yra įvykdyti iki paraiškos padavimo. Su nuolatinio gyvenimo perspektyva paprastai suteikiama ir šeimos susijungimo galimybė.

Ruhs (2005) teigia, jog vyraujanti praktika (ir ateityje), jog nuolatinio gyventojų statusas darbo migrantams suteikiamas pagal nuožiūrą, t.y. pagrįstas konkrečiais kriterijais, bet ne gyvenimo šalyje laikotarpiu (kuris yra esminis laikinų darbo imigracijos programų bruožas). Išskiriamos trys aplinkybių grupės, kuomet gali būti suteikiama nuolatinio gyvenimo teisė: ekonominė situacija (dažnai numatoma tokių leidimų suteikimo kvota); kuomet pasikeičia atvykimo pagrindas (pavyzdžiui iš darbo į šeimos susijungimo); jokiais aplinkybėmis nesuteikiamas. Kokia sistema bebūtų taikoma perėjimui iš laikino į nuolatinį gyvenimą, taisyklės ir sąlygos turėtų būti skaidrios ir išpildomos visiems migrantams bei sąlygos turėtų būti lengvesnės leidimus pratęsiantiems migrantams.

Išsilavinimas ir /ar kvalifikacija yra vienas dažniausių darbo migrantų atrankos kriterijų.²⁰ Kita vertus, reiktų daryti skirtumą tarp išsilavinimo ir kvalifikacijos.²¹ Esant taškų sistemai aukštos kvalifikacijos migrantams paprastai nėra taikomi atrankos pagal užimtumą, darbo rinkos testai ar įdarbinamo konkrečioje darbo vietoje metodai. *Geriausią*

planuotą 20000. 2004 m. teisiniai pakeitimai leido šiems migrantams iškart prašyti nuolatinio gyventojų statuso.

²⁰ 23 proc. darbo migrantų Kanada atrenka naudodama išsilavinimo ir kitus asmeninių savybių atrankos kriterijus, dar 30 proc. migrantų priimamų migrantų sudaro pastarųjų šeimos nariai (OECD, 2003).

²¹ Tyrimai jau seniai atkreipė dėmesį, kad "įgūdžių / kvalifikacijos" sąvoka yra socialiai sukonstruota ir lytiškai šališka (Peck 1996; Phillips ir Taylor 1980). Kvalifikacija gali pareikalauti metų specializuoto mokymo, vienos dienos kursų, arba referuoti į raštingumą ir mokėjimą skaičiuoti. Ir net kai kvalifikacija yra klasifikuojama (pavyzdžiui, Nacionalinis profesijų klasifikatorius, kuris naudojamas ir Lietuvoje), turima kvalifikacija gali būti apibrėžiama skirtinguose klasifikatoriaus lygmenyse skirtingais laikotarpiais priklausomai nuo sprendimo ir darbo rinkos poreikių. T.y. darbo migrantas su turima kvalifikacija gali būti laikomas nekvalifikuotu, o pasikeitus darbo rinkos poreikiams – kvalifikuotas.

migrantų atrankos kriterijai yra išsilavinimas, mokymosi stažas, patirtis, kalbos žinios ir kt. Taškų sistemos minusai, jog gali būti nustatyti diskriminaciniai kriterijai (etniniai, religiniai, seksualinės orientacijos); atitikimas kriterijams negarantuoja darbo vietos ir sėkmingos integracijos; sistema veiksmingesnė ne atrenkant migrantus atvykimui, bet suteikiant ilgalaikio gyvenimo perspektyvą.

Vis tik aukštos kvalifikacijos migrantų atrankai ir priėmimui įtaką turi ir kiti struktūriniai veiksniai. Belot ir Hatton (2012) analizavę 21 OECD šalyje selektyvumą pagal išsilavinimą įtaką darančius veiksnius pateikia išvadą, jog kultūriniai panašumai, kolonialinė praeitis, atstumas tarp tikslo ir kilmės šalių yra svarbesni įtaką migracijai darantys veiksniai nei darbo užmokestis ar selektyvi darbo imigracijos politika.

Kilmės šalies atrankos kriterijus išpildomas dvišalių susitarimų metodu (tarp kilmės ir tikslo valstybių).²² Dvišalių susitarimų plusai – bendradarbiavimas su kilmės šalimi padidina programos sėkmę: atrinkimas reikalingiausių ir tinkamiausių migrantų; padidinama grįžimo į kilmės šalį garantija; didina migracijos ir įdarbinimo procedūrų skaidrumą; efektyvus susitarimai tarp valstybių turėtų apimti: migrantų darbuotojų procedūrų ir teisių klausimus, įdarbinimo palengvinimus, atvykimo ir priėmimo, gyvenimo sąlygų, sveikatos ir saugumo apsaugą, repatriaciją (Abella, 2006: 38). Rečiau pasitaiko daugiašaliai susitarimai, kurie grindžiami pagal valstybės priklausymą konkrečiai ekonominei, politiniai ar bendros rinkos organizacijai / bendrijai (pvz. ES piliečiai).

Esant darbuotojų trūkumo atrankos modeliui kuriamos programos konkrečiam darbo rinkos sektoriui, kuriam tuo metu reikia papildomų darbo jėgos resursų. Sezoninės žemdirbystės sektoriaus darbo migrantų programos dažniausias to pavyzdys.²³ Sėkmingos Vokietijoje, Kanadoje, Šveicarijoje (didžioji dauguma dirbo trumpą laiką, po kurio išvyko, o darbo sąlygos buvo geros). Kanados Sezoninė žemės ūkio migrantų programa tarp mokslininkų ir politikų pristatoma kaip gerosios praktikos pavyzdys, įskaitant ir teisių

²² Dvišaliai susitarimai: *Bracero programme* JAV (meksikiečiams žemės ūkio darbuotojams, 1942-64); *Gastarbeiter programme* Vokietijoje (dvišaliai susitarimai su 12 skirtingų valstybių 1955-73); Dabartiniai dvišaliai susitarimai nuo 2001 Ispanijoje (Kolumbija, Ekvadoras, Dominikos Respublika), Vokietijoje (*MOU* skirta lenkų darbininkams statybos sektoriuje nuo 1996).

²³ Kanada ir Naujoji Zelandija taiko specialią programą žemės ūkio sektoriuje norintiems dirbti užsieniečiams *Canadian Seasonal Agricultural Worker Programme* (CSAWP), *JK Seasonal Agricultural Workers Scheme* (SAWS).

apsaugą, nepaisant jog neįtraukiamos visos teorinės rekomenduojamos priemonės²⁴ (Hennebry, Preibisch, 2010). ILO (2003) tyrimo duomenimis iš 92 valstybių šių programų atrankos metodui naudojo dvišalius susitarimus.

Trūkstančių profesijų programų tikslas – patenkinti konkrečių profesijų trūkumą darbo rinkoje, pagrindiniai atrankos metodai yra kvalifikacija, beveik visada taikomi darbo rinkos testai ir reikalingas darbo kontraktas. Šiuo atveju pagrindinis atrankos kriterijus – migranto turima profesinė kvalifikacija (todėl taikomos tik aukštos kvalifikacijos ir kvalifikuotiems migrantams). Kita vertus, šios programos dažnai taiko griežtas ir nelanksčias darbo sąlygas, o pagrindinis iššūkis rengiant šias programas yra konkrečių profesijų sąrašo sudarymas²⁵, kuris turi remtis įvairiais informaciniais šaltiniais ir būti nuolat atnaujinamas bei atliepti darbo rinkos poreikius.

Specialios programos paprastai taikomos Stažuotojams ir praktikantams, jaunimui / studentams, darbo – atostogų migrantams, kurios kaip tai taisyklė yra laikinos. Vienas dažniausių atrankos metodų – dvišaliai susitarimai,²⁶ ir kvotos, o amžius – vienas pagrindinių atrankos kriterijų. Dažnai pasitaiko piktnaudžiavimas programomis, kuomet mokamas mažesnis darbo užmokestis. Į šią kategoriją galima įtraukti ir programas, kai darbas nėra pagrindinis imigracijos tikslas (pvz. JAV programa Work & Travel,), studijuojantiems migrantams leidžiama konkrečiomis sąlygomis dirbti, mokymai arba kultūriniai mainai galėtų būti tokių programų pavyzdžiai (*Au pair*).

Migrantų skaičiaus kriterijui įgyvendinti dažniausiai taikomas atrankos metodas – kvotos. Jos nėra daugumos valstybių praktika²⁷, gali būti taikomos bendrai imigracijai, imigracijos tipui (pvz. darbo imigracijai), sektoriui, įmonei, specialybei, retais atvejais – dvišaliams susitarimams (Abella, 2006: 25). Kvotos, kaip atrankos metodas, dažniausiai taikomos esant darbdavių interesų ir darbuotojų trūkumo atrankos modeliams. Kvotų privalumai, jog biurokratai nėra apkraunami prašymais kiekvienam konkrečiam atvejui, nereikalinga darbdavių sertifikacija ar atestacija. Trūkumai – leidžia tik pusiau optimalų migrantų priėmimą, nes kvota nustatoma biurokratų; tikėtinas nelegalus migrantų pasilikimas ir darbo teisių pažeidimai.

²⁴ Migrantų kvalifikacijos pripažinimas, įgūdžių perkėlimas ir stiprinimas, santaupų kaupimo schemas, nuolatinio gyvenimo perspektyva.

²⁵ Pvz. "Migration Occupations in Demand List (MODL)" Australija

²⁶ Šveicarija sudariusi tokius susitarimus su 22 Europos valstybėmis.

²⁷ ILO duomenimis 2003 m. 41 valstybės, iš 80 apklaustų, taikė bendras kvotas.

Mokslininkai teigia, jog laikinų darbo migrantų priėmimo programos pasiteisina mažiau demokratiškose valstybėse, kuriose darbuotojų migrantų teisės paneigiamos, yra griežtas teisinis reguliavimas ir gaji deportacijos praktika (Castles, 2006). Kita vertus, tokios programos gali būti nesėkmingos demokratiškose valstybėse, kur stiprūs teisinės apsaugos ir žmogaus teisių instrumentai (darbo migrantams suteikiama dauguma teisių ir iš laikinų jie tampa nuolatiniais). Šiuo atveju kai kurios valstybės renkasi ne laikinos darbo migracijos programas, bet *de facto* toleruoja nelegalią migraciją (Castles, 2004; Martin, 2004). Darbo migrantų teisių apsaugos užtikrinimas ir stebėseną turi būti vienas kertinių darbo imigracijos politikos tikslų, todėl toliau aptariami migrantų teisinio statuso suponuojami iššūkiai jų integracijai į darbo rinką bei pažeidžiamumui.

Apibendrinant galima teigti, jog darbo imigracijos atrankos reguliavimas priklauso nuo socialinių, politinių, ekonominių, kultūrinių, geografinių ir kitų faktorių, todėl kiekviena valstybė, formuodama priėmimo programas, atrankos metodus ir nustatydamą kintamuosius gali remtis gerąja kitų šalių praktika tik su išlygomis. Darbo imigracijos politika turi būti nuoseklios imigracijos politikos dalis, o darbo migrantų priėmimo programos derinamos su kitais migracijos tipais. Programos turi būti instrumentai politikos tikslams pasiekti, kurie formuojami atsižvelgiant į įvairius šalies interesus, turi būti nuoseklios, skaidrios, numatyti atrankos metodus ir kintamuosius, užtikrinti darbo migrantų apsaugos mechanizmą ir darbdavių kontrolę.

1.2 Visuomenės nuostatų formavimosi prielaidų ir užsienio šalių patirčių tiriant visuomenės nuostatas, apžvalga

Teorinės visuomenės nuostatų atsiradimo prielaidos

Visuomenės nuostatų tyrimai yra tarpdisciplininiai, dažniausiai apimantys sociologijos ir politikos mokslų sritis, taip pat yra netiesiogiai susiję su ekonomika. Kiekviena šių disciplinų didesnę dėmesį skiria jų tyrimo laukui svarbiems aspektams, tad vieningos visuomenės nuostatų sąvokos nėra (OECD, 2010), o pateikiami apibrėžimai kritikuojami kaip turintys trūkumų (Gaidys, Tureikytė, 1997). Apibendrinus visuomeninę arba viešąją nuomonę yra „koku nors būdu konkrečiu klausimu išreikšta visuomenės narių nuomonių visuma“ (Gaidys, Tureikytė, 1997:115).

Literatūroje atkreipiamas dėmesys, kad politikos mokslų atstovai visuomenės nuostatas yra linkę suprasti kaip visuomenės narių individualių nuomonių surinkimą konkrečiu klausimu, kuris iškeliamas apklausų metu, tuo tarpu sociologai linkę manyti, kad nuostatos kyla savaime visuomenės nariams sąveikaujant tarpusavyje. Tad iš vienos pusės visuomenės nuostatos reiškia visuomenės narių racionaliai pasirinktų individualių nuomonių visumą. Tačiau žvelgiant iš sociologinio požiūrio perspektyvos, joms priskiriamas ir socialinės kontrolės instrumento vaidmuo, nes visuomenės nuomonių pasireiškimas matomas kaip nacionalinio konsensuso ieškojimo rezultatas (OECD, 2010).

Visuomenės nuostatų apklausa yra neatsiejamas migrantų integracijos procesų stebėjimo instrumentas. Šie tyrimai itin aktualūs šiandien, kai globalizacijos ir sparčios socialinės kaitos amžiuje vis daugiau valstybių susiduria su etninės įvairovės privalumais ir sudėtingais iššūkiais (Giddens, 2005). Europos Sąjunga (ES) ir jos valstybės narės susiduria su ES gyventojų ir trečiųjų šalių piliečių mobilumo kaita, nelegalios migracijos iššūkiais ir trečiųjų šalių piliečių integracijos problemomis. Tad migracijos ir migrantų integracijos politikos formavimas ir jos įgyvendinimas yra vienas svarbiausių šiandieninės ES politinės darbotvarkės klausimų.

Mokslininkai pastebi, kad visuomenės nuostatos turi įtakos migracijos politikos ir migrantų integracijos priemonių formavimui, o kai kurie jų akcentuoja, kad formuojant migracijos politiką visuomenės nuostatos migracijos atžvilgiu yra svarbesnės nei faktinė informacija apie migracijos procesus šalyje (Dustmann, Preston, 2007). Migrantus priimančių visuomenių migracijos procesų suvokimas yra svarbus indikatorius, rodantis visuomenės toleranciją, taip pat identifikuojantis kokia aplinka yra sukuriama veiksmingai imigrantų integracijai, kuri yra sunkiai įmanoma be visuomenės supratingumo ir tolerantiško požiūrio (Žibas, 2010).

Visuomenės narių požiūris į imigrantus ir įsivaizduojamas imigracijos poveikis visuomenei ir valstybei formuojasi dėl įvairių aplinkybių. Mokslinėje literatūroje akcentuojama, kad gyventojų susirūpinimas dažniausiai yra susijęs su socioekonominiais ir kultūriniais faktoriais (OECD, 2010; Dustmann, Preston, 2007; Card et al., 2005).

Visų pirma, manoma, kad nuomonė apie imigrantus yra susijusi su suvokimu apie imigracijos poveikį šalies darbo rinkai. Gyventojai jaučia baimę, kad dėl atvykstančių imigrantų gali prarasti darbą, taip pat bijo kylančios užmokesčio už darbą konkurencijos.

Tarptautinių tyrimų rezultatai atskleidžia, kad neigiamos nuostatos kylančios dėl konkurencingumo baimės darbo rinkoje yra artimai susijęs su asmenų išsilavinimu. Tai patvirtina hipotezę, kad neigiamai imigrantų atžvilgiu yra labiau nusistatę žemesnės kvalifikacijos darbuotojai (Dustmann, Preston, 2007:1).

Dar viena neigiamų nuostatų formavimosi prielaida, susijusi su socioekonominiais faktoriais, tai gyventojų susirūpinimas dėl išlaidų socialinėms programoms ir įsitikinimas, kad imigrantai yra papildoma našta valstybės gerovės sistemai (Dustmann, Preston, 2007; Card et al., 2005).

Nuostatos prieš imigraciją gali būti formuojamas ne tik dėl socialinių ir ekonominių aplinkybių, bet ir dėl išankstinio nusistatymo, kylančio dėl kultūrinių ir etninių imigrantų skirtumų. Gyventojus lydi baimė dėl nacionalinių bruožų ir tapatumo praradimo – manoma, kad imigrantai neigiamai paveiks šalies kalbą, vyraujančią religiją ar tiesiog įprasta šalies gyventojų gyvenimo būdą (Card et al., 2005).

Akcentuojama, kad visuomenės požiūriui į imigraciją formavimuisi yra labai svarbūs tiek individo ekonominiai, tiek kultūriniai interesai. Tad sociologinės – realistinio konflikto ir socialinio tapatumo – teorijos, aiškinančios galimas priimančios visuomenės narių baimių ar grėsmių, imigrantų atžvilgiu, atsiradimo priežastis, skirstomos į ekonomines ir kultūrines. Priešiškumas imigracijos atžvilgiu pagal ekonomines teorijas aiškinamas konkurencijos dėl išteklių aspektu, tuo tarpu kultūrinės teorijos „iškelia „simbolines“ visuomenės vertybes ir kultūros svarbą“ (Žibas, 2010:12).

Realistinio konflikto teorija, kurios pradininku laikomas JAV socialinis psichologas Donald T. Campbell, paremta dviejų grupių konkurencingumo principu, kuris suvokiamas kaip „grėsmė grupei“, o tai veda prie išankstinio ir negatyvaus vienos grupės narių nusistatymo prieš kitos grupės narius (Card et al., 2005). Ši teorija praplečia požiūrį, kad migracija, ir su ja susiję procesai, gali sukelti grėsmę ir žalą tik vienai priimančiosios visuomenės narių grupei. Pagal realistinę konflikto teoriją grėsmė kyla visiems vietos gyventojams. Teorija yra susijusi su priimančios visuomenės narių baime konkuruojant su imigrantais prarasti politinę galią ir kontrolę, taip pat tokius ekonominius ir socialinius išteklius kaip darbas, socialinės paslaugos ar sveikatos apsauga (Žibas, 2010; Card et al., 2005).

Tuo tarpu socialinio tapatumo teorija akcentuoja simbolinę grupės grėsmę,

susijusią su jos narių statusu, vertybėmis, pagarba ir sanglauda. „Socialinio tapatumo teorija dažniausiai siejama su kultūrinėmis baimėmis, t.y. žmonių baime dėl „savo“ šalies etninės ir kultūrinės sanglaudos, kuriai įtaką gali daryti imigracijos procesai, didėjanti populiacija, skirtingos rasės, kalbos ir kultūrinės vertybės“ (Žibas, 2010:12 pagal Bloom et al. 2008:5-6).

Vis tik siekis išlaikyti socialinį tapatumą gali būti ne tik neigiamų nuostatų imigrantų atžvilgiu formavimosi priežastis. Pastebima, kad priimančios visuomenės, kurių socialinis tapatumas yra artimai susijęs su sąvokomis – sąžiningumas, lygybė ir socialinis teisingumas yra atviresnės mažumos grupėms (Card et al., 2005). Šis faktas gali būti naudingas aiškinant skirtingų šalių gyventojų nuostatų imigracijos atžvilgiu skirtumus.

Tiek ekonominės, tiek kultūrinės visuomenės nuostatų formavimąsi aiškinančios teorijos pabrėžia, kad požiūris į migraciją ir su ja susijusius procesus priklauso nuo to apie kokias imigrantų grupes yra kalbama, taip pat analizuojant duomenis, reikėtų atkreipti dėmesį ir į apklausos respondentų charakteristikas dėl kurių nuomonės gali sistematiškai skirtis.

Europos Sąjungos gyventojų nuostatos imigracijos atžvilgiu ir jų atsiradimo prielaidos

Klausimai, kuriais siekiama atskleisti visuomenės nuostatas migracijos atžvilgiu, yra įtraukiami į tokius svarbius Europos Sąjungoje (ES) įgyvendinamus tarptautinius tyrimus kaip Europos socialinis tyrimas (org. *European Social Survey*), Europos vertybių apklausa (org. *European Values Study*) ir Eurobarometro tyrimas (org. *Eurobarometer*).

Europos Sąjungos (ES) gyventojų nuostatomis imigracijos atžvilgiu pristatyti ir paaiškinti galimas šių nuostatų atsiradimo prielaidas yra naudojami 2009 m. standartinės Eurobarometro apklausos duomenys. Eurobarometro apklausa pasirinkta neatsitiktinai. Tyrimas laikomas svarbiu ES šalimis, o ekspertų vertinama kaip „turtiausias informacijos šaltinis apie Europos Sąjungos šalių gyventojų nuomones“ (Gaidys, 2009:118). Be to, 2009 m. Eurobarometro apklausos metu ypatingas dėmesys buvo skiriamas gyventojų nuomonei apie migraciją ir su ja susijusius reiškinius.

Tarptautinių tyrimų rezultatai atskleidžia, kad visuomenės nuostatų migracijos atžvilgiu rezultatai skirtingose šalyse skiriasi. Galimi nuomonių skirtumai paprastai

aiškinami pasitelkiant mikro ir makro lygmens faktorius.

Tarp mikro lygmens faktorių dažniausiai minimi individualūs respondento bruožai – amžius, lytis, o ypač darbinė veikla ir turimas išsilavinimas. Teigiama, kad žmonės, turintys žemesnį išsilavinimą yra priešiščiau nusiteikę prieš imigraciją nei aukštesnio išsilavinimo asmenys. Pastarieji paprastai imigraciją vertina teigiamai, pasisako už kultūrinę įvairovę ir dažniau įžvelgia ekonominę imigracijos naudą. Imigracijos grėsmes dažniau įžvelgia žemesnės kvalifikacijos darbininkai, įsitikinę, kad atvykstantys migrantai galėtų užimti jų darbo vietas ar su jais konkuruoti dėl geresnio atlygio už darbą (Eurobarometer, 2010; European Social Survey, 2005).

Galimi priimančiosios visuomenės narių nuomonių skirtumai taip pat aiškinami šiais makro lygmens faktoriais:

- Migracijos mastai ir dinamika šalyje
- Migracijos sistemos bruožai (migracijos politikos įgyvendinimas šalyje socialinės, teisinės ir politinės migrantų teisės šalyje);
- Socioekonominiai faktoriai (priimančios šalies ekonominė situacija, migrantų indėlis šalies ekonomikai, etc.) (OECD, 2010).

Šioje dalyje analizuojant galimas nuostatų atsiradimo prielaidas remiamasi šiais išvardintais makro lygmens faktoriais (migracijos politikos šalyje įgyvendinimas, migracijos dinamika šalyje, darbo migracijos politikos šalyje įgyvendinimas ir nedarbo šalyje statistika). Europos gyventojų nuomonėms atskleisti pasirinkti keturi Eurobarometro apklausoje respondentams pateikiami teiginiai, pagal kuriuos galima įvertinti gyventojų nuomonę apie įsivaizduojamą migrantų ekonominę, socialinę ir kultūrinę naudą.

	Kitų etninių grupių žmonių buvimas yra nesaugumo priežastis	Kitų etninių grupių žmonės praturtina šalies kultūrinį gyvenimą	Kitų etninių grupių žmonių buvimas padidina nedarbą	Imigrantų įnašas mokant mokesčius yra didesnis negu jų gaunama sveikatos apsaugos ir socialinė parama
Šalies migracijos ir migrantų integracijos politikos vertinimas (MIPEX)	X	X	X	X
Migracijos dinamika šalyje (migrantų skaičius 1000 gyv.,	X	X		

nelegalios migracijos statistika)				
Darbo migracijos politikos vertinimas (MIPEX)			X	X
Nedarbo lygis šalyje			X	X

Migracijos dinamika šalyje

Analizuojant 2009 m. Eurobarometro apklausos tyrimo rezultatus ir apžvelgus tarptautinės migracijos dinamiką Europos Sąjungos šalyse, matyti, kad su dideliais nelegalios migracijos srautais susiduriančių šalių gyventojai yra labiau linkę įsivaizduoti neigiamą imigrantų įtaką visuomenei ir valstybei nei kitų šalių gyventojai. Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie ES valstybių narių išorės sienų valdymo agentūros (Frontex) duomenimis, su didžiausiais nelegalių migrantų srautais (taip pat ir 2009 m., kai buvo vykdoma Eurobarometro apklausa) susiduria Viduržemio jūros regionui priklausančios valstybės – Graikija, Kipras, Italija, Malta. 2009 m. rytiniam Viduržemio jūros regionui priklausančios šalys (Graikija, Bulgarija ir Kipras) fiksavo didžiausius (39 975) tarp ES valstybių narių nelegalius valstybės sienos kirtimų atvejus. Kiek mažiau nelegalių migrantų 2009 m. atvyko į centriniam Viduržemio jūros regionui priklausančias šalis (Italiją, Malta) – 10 236 atvejai (Frontex, 2014).

Eurobarometro apklausos duomenys atskleidžia, kad apie pusė (45 proc.) tyrime dalyvavusių Europos gyventojų pritarė, kad asmenys, priklausantys kitoms etninėms grupėms, gali sukelti socialinius neramumus. Tarp daugiausiai sutinkančių su teiginiu – Kipro (82 proc.), Graikijos (78 proc.) ir Maltos (63 proc.) gyventojai.

Minėtų valstybių gyventojai taip pat išsiskyrė iš kitų Europos valstybių gyventojų kaip mažiausiai pritariančios teiginiui, kad kitų etninių grupių žmonės praturtina šalies kultūrinį gyvenimą. Vidutiniškai daugiau nei pusė (54 proc.) ES gyventojų pritarė šiam teiginiui, tuo tarpu Maltoje teigiamą imigrantų indėlį šalies kultūrai buvo linkę įžvelgti tik 7 proc. gyventojų. Teiginiui pritarė apie trečdalis respondentų iš Graikijos (28 proc.) ir Kipro (30 proc.), taip pat 39 proc. italų.

Kipro, Graikijos ir Maltos gyventojai taip pat buvo labiausiai linkę manyti, kad kitų etninių grupių žmonių buvimas padidina nedarbą šalyje. Daugiausiai teiginiui pritariančių, Eurobarometro apklausos duomenimis, buvo Kipre (90 proc.) ir Graikijoje (81 proc.), kiek mažiau su teiginiu nesutiko respondentų iš Maltos (69 proc.).

Lyginant su kitomis ES valstybėmis, Maltos gyventojai taip pat buvo tarp mažiausiai pritariančių Europos gyventojų, kad imigrantų įnašas yra didesnis negu jų gaunama sveikatos apsaugos ir socialinė parama. Teiginiui pritarė 10 proc. apklausos dalyvių Maltoje.

Galima pastebėti, kad nepritariančių, jog imigrantų įnašas mokant mokesčius yra didesnis negu jų gaunama sveikatos apsaugos ir socialinė parama respondentų dalis yra su prieglobsčio prašymų statistika šalyje. Pavyzdžiui, nors kitais aukščiau aptartais klausimais Vokietijos ir Liuksemburgo gyventojai neišsiskiria neigiamomis nuostatomis migrantų atžvilgiu, o jų nuomonės atspindi ES gyventojų nuostatų vidurkį, tačiau šiam teiginiui pritarė tik 10 proc. Vokietijos ir 16 proc. Liuksemburgo gyventojų.

Eurostat duomenimis, skaičiuojant absoliučiais skaičiais Vokietija iš kitų ES valstybių narių išsiskiria kaip šalis sulaukianti daugiausiai prieglobsčio prašymų (Eurostat, 2014). O Liuksemburgas buvo antroje vietoje pagal milijonui šalies gyventojų tenkanti pabėgėlių skaičių (4210 prašymų). 2011 m. daugiausiai prašymų milijonui gyventojų gavo Malta (4526 prašymai), trečioje vietoje – Švedija (3155 prašymai). Tarp daugiausiai prašymų milijonui gyventojų sulaukiančios šalių taip pat minimos Kipras bei Graikija. Malta įvardinama kaip pirmasis Europos uostas pakeliui iš Afrikos, o Kipras – iš Artimųjų Rytų (Europos Komisija, 2011).

Nedarbo lygis šalyje ir darbo migracijos politikos įgyvendinimas

Kaip teigta anksčiau, gyventojų neigiamos nuostatos imigrantų atžvilgiu yra glaudžiai susijusios su socioekonominiais faktoriais. Gyventojai yra linkę manyti, kad atvykstantys imigrantai gali užimti vietos gyventojų darbo vietas, taip pat nuvertinti imigrantų ekonominį įnašą į šalies socialinių paslaugų ir sveikatos priežiūros sistemą.

Analizuojant 2009 m. Eurobarometro apklausos duomenis apie Europos gyventojų nuomonę, kad etninių grupių žmonių buvimas padidina nedarbą, pastebima koreliacija tarp neigiamos gyventojų nuomonės ir nedarbo lygio šalyje. 2009 m. Eurostat duomenimis didžiausias nedarbo lygis ES buvo Ispanijoje (17,9 proc.), Slovakijoje (12,1 proc.) ir trijose Baltijos šalyse – Latvijoje (17,5 proc.), Lietuvoje (13,8 proc.) ir Estijoje (13,5 proc.) (Eurostat, 2015).

Eurobarometro apklausos duomenimis vidutiniškai 49 proc. ES gyventojų buvo

linkę sutikti, kad kitų etninių grupių asmenys didina nedarbą šalyje. Labiausiai teiginiui pritarė Kipro (90 proc.), Graikijos (81 proc.) ir Maltos (69 proc.) gyventojai. Šalių, tuo laikotarpiu, kai vyko apklausa pasižymėjusių didžiausiu nedarbo lygiu ES, gyventojai taip pat išsakė labai priešiškas nuomones šiuo klausimu. Beveik du trečdaliai respondentų Lietuvoje (59 proc.), Slovakijoje (59 proc.), Ispanijoje (57 proc.), Latvijoje (56 proc.) ir pusė respondentų Estijoje (50 proc.) sutiko, kad asmenų, priklausančių kitoms etninėms grupėms, atvykimas padidina nedarbą.

Analizuojant Eurobarometro apklausos duomenis ir apžvelgus šalyse įgyvendinamos darbo migrantų integracijos politikos priemones, galima daryti prielaidas, kad šalių, užtikrinančių geresnes darbo migrantų integracijos sąlygas ir galimybes, gyventojai yra labiau linkę įžvelgti imigrantų naudą, o ne našą valstybei.

Britų Taryba ir Migracijos politikos grupė 2011 m. įgyvendino tęstinį tyrimą „Migrantų integracijos politikos indeksas“ (MIPEX III), kurio metu įvertino ir palygino Europos ir Šiaurės Amerikos šalių migrantų integracijos politikos įgyvendinimą šešiose politikos srityse, viena jų – darbo rinkos mobilumas. MIPEX migrantų integracijos politiką skirsto į palankią, mažiau palankią, pusiau palankią, labiau nepalankią nei palankią ir nepalankią. MIPEX vertinimu, politikos priemonės darbo rinkos mobilumo srityje, užtikrinančias darbo migrantų integraciją ir darbo migrantų teisių įgyvendinimą, yra įvertintos kaip palankios Švedijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Ispanijoje, Vokietijoje, Danijoje, Suomijoje, Italijoje, Rumunijoje ir Estijoje.

Teigiamas politikos darbo migrantų atžvilgiu vertinimas gali būti susiję su teigiamomis Švedijos, Suomijos, Rumunijos, Nyderlandų ir Danijos gyventojų nuostatomis, kad etninių grupių žmonių buvimas padidina nedarbą šalyje. Šių šalių gyventojai labiausiai buvo linkę nepritari šiam teiginiui iš visų apklausoje dalyvavusių Europos gyventojų. Pritariančių teiginiui atsakymai vyravo nuo 31 proc. Švedijoje iki 38 proc. Danijoje.

Tuo tarpu Danijos, Ispanijos ir Estijos gyventojai, Eurobarometro apklausos metu buvo tarp Europos gyventojų labiausiai pritariančių, kad imigrantų įnašas mokant mokesčius yra didesnis negu jų gaunama sveikatos apsaugos ir socialinė parama. Šių šalių gyventojų atsakymų vidurkis viršijo vidutinį teigiamų Europos gyventojų atsakymų į šį klausimą vidurkį – 22 proc. Danijoje teiginiui pritarė 37 proc., Ispanijoje – 35 proc., o

Estijoje – 30 proc. respondentų. Švedijos ir Portugalijos gyventojai taip pat buvo tarp labiausiai pozityviai šiuo klausimų nusiteikusių tyrimo respondentų. 29 proc. švedų ir 26 proc. portugalų sutiko, kad imigrantų įnašas yra didesnis negu jų gaunama sveikatos apsaugos ir socialinė parama.

Gyventojų nuomonės atsispindi ir MIPEX ekspertų vertinimuose, kuriuose ypač pabrėžiamas Portugalijos atvejis. Anot jų, nors krizės laikotarpiu Portugalijoje išaugo nedarbingumas, tačiau portugalai yra linkę manyti, kad imigrantai nukentėjo nuo recesijos lygiai taip pat kaip vietos gyventojai, o politiniai sprendimai ir taikomos taupumo priemonės nesumažino Portugalijos gyventojų palaikymo imigrantų integracijai (MIPEX (2011)).

1.3. Tyrimų apie darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygas apžvalga

Lietuvoje atliktų darbo imigracijos (politikos) tyrimų apžvalga

Šio skyriaus tikslas yra pristatyti Lietuvoje atliktus darbo imigracijos (politikos) tyrimus bei studijas, apžvelgti pagrindines kryptis bei išvadas, tokiu būdu apibendrinant turimus duomenis apie Lietuvos darbo imigracijos politikos analizę bei darbo migrantų, kaip tikslinės grupės, ištirtumą. Ši apžvalga leis nustatyti teorinių ir empirinių tyrimų apie darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygas Lietuvoje tolimesnes tyrimų kryptis, siekiant didinti šios grupės ištirtumą, plėtoti nuoseklius migracijos tyrimus bei prisidės gerinant darbo migrantų pažeidžiamumo prevenciją.

Kaip rodo statistiniai duomenys, darbo imigracijos srautai augo ekonominio pakilimo laikotarpiu, o krizės metu (2009-2010 m.) sumažėjo. Nuo 2011 m. matomas staigus augimas, todėl tikėtina, jog esant tokioms tendencijoms darbo imigracijos srautai artimiausiais metais dar labiau išaugs, kartu didėjant ir duomenų apie darbo imigracijos procesus poreikiui. Tyrimų, skirtų išimtinai darbo imigracijai analizuoti, Lietuvoje atlikta nedaug, o dauguma jų yra apžvalginio pobūdžio (Sipavičienė ir Kanopienė 1999; Sipavičienė ir Jeršovas 2010; Etniškumo studijos 2009/2, DSTI 2009; LSTC 2011). Empirinių tyrimų, apimančių darbo imigrantų situaciją darbo rinkoje yra vos keli (DTSI 2007; DTSI 2009). Pasikeitusi ekonominė šalies situacija (dauguma tyrimų yra atlikti ekonominio pakilimo arba kriziniu laikotarpiu), darbo imigracijos politikos liberalizacija ir

augantys darbo imigracijos srautai iškelia aktualius klausimus, susijusius su darbo imigrantų gyvenimo ir darbo sąlygomis Lietuvoje, ir šiai kaitai įtaką darančius veiksnius. Darbo imigrantų gyvenimo ir darbo sąlygų neištirtumas formuluoja šiuos probleminius aspektus: Lietuvoje trūksta susistemintų ir apibendrintų duomenų apie darbo imigracijos politikos pokytį, jį lemiančius veiksnius, darbo imigrantų integracijos poreikius, gyvenimo ir darbo sąlygas bei pažeidžiamumą.

Darbo imigracijos tyrimų apžvalga svarbi siekiant apibendrinti jau turimus tyrimų rezultatus bei nustatyti šių tyrimų neapimamus probleminius aspektus. Nepaisant to, jog darbo imigracija yra viena iš migracijos formų, atskiros šios grupės situacijos bei poreikių analizė Lietuvoje yra skurdi.

Lietuvoje vykdomi imigracijos (politikos) tyrimai pasižymi fragmentiškumu ir nenuoseklumu. Tai iš dalies sietina su imigracijos tendencijomis (Lietuva nebuvo imigrantų tikslo valstybe, tik po stojimo į ES pastebimas srautų augimas) ir politinė dienotvarkė (imigracijos politika neturėjo ilgalaikės strategijos ir nebuvo politinės dienotvarkės prioritetas). Apibendrinta imigracijos ir migrantų integracijos tyrimų raida, kryptys bei problematika pateikiama projekto „Trečiųjų šalių piliečių integracijos trajektorijos ir vertinimo mechanizmai“ tyrimo ataskaitoje: Lietuvoje gyvenančių imigrantų integracijos srityje vykdyti tyrimai, kurie, pagal analizuojamą problematiką, analizės priegą ir tikslines grupes, sąlyginai gali būti skirstomi į (1) *Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių* ir (2) *migrantų imigracijos bei integracijos procesų tyrimus*, (3) *migracijos procesų apžvalgas* bei (4) *visuomenės nuostatų tyrimu* (Migracijos ir migrantų integracijos teorinių prielaidų sociologiniais ir politologiniais aspektais analizė, 2014: 11).

Kaip viena iš tyrimų sričių išskiriama atskirų migrantų grupių tyrimui, atsižvelgiant į atvykimo pagrindus, kilmės šalis. Šiuo požiūriu darbo migracijos (politikos) ir darbo migrantų, kaip atskiros tikslinės grupės, tyrimams Lietuvoje buvo skiriama sąlyginai daug dėmesio. Tai sietina ir su išaugusia darbo imigracija ekonominio pakilimo laikotarpiu Lietuvoje bei šios migracijos srities prioriteto išskyrimu formuojant imigracijos politiką tiek Lietuvoje, tiek ES.

Bene pirmoji mokslinė darbo imigracijos Lietuvoje studija atlikta 1999 m. (Sipavičienė ir Kanopienė, 1999). Joje daug dėmesio skiriama nelegaliai / tranzitinei migracijai, atsižvelgiant į tuometines imigracijos tendencijas (Lietuva dėl savo geografinės

padėties daugiau tranzito (taip pat ir nelegaliems migrantams), nei tikslo valstybė²⁸). Pristatomas tuometinis Lietuvos darbo imigracijos politikos įgyvendinimas, statistinių duomenų rinkimo problematika, socialinės ir demografinės darbo imigrantų charakteristikos. Tyrimas atskleidė užsienio darbuotojų situaciją Lietuvos darbo rinkoje (įskaitant ekonominės veiklos sritis ir kvalifikaciją ir kt.) bei tolimesnių tyrimų gaires.

Vėlesni tyrimai išskyrė į dvi kryptis: migracijos politikos ir darbo imigracijos analizė bei darbo migrantų integracija į darbo rinką. Tokį pasiskirstymą lėmė struktūriniai veiksniai: darbo imigracijos politikos formavimo pradžia (2007 m. priimta Ekonominė migracijos reguliavimo strategija (toliau – EMRS)) bei 2008 m. Lietuvoje pradėti įgyvendinti ES fondai, kurie suteikė tyrimams finansavimą. Solidarumo ir migracijos srautų valdymo bendrosios programos pagrindu įsteigtas Europos fondas trečiųjų šalių piliečių integracijai (toliau – EIF) leido bendruose migracijos tyrimuose išskirti konkrečių migrantų grupių integracijos tyrimus.

Žibas (2007) straipsnyje „Darbo migracija į Lietuvą: situacijos analizė“ analizuoja (darbo) imigracijos situaciją, struktūrą, pateikia teorines sąsajas tarp mobilumo, darbo rinko struktūros kaitos ir ekonominio valstybių išsivystymo. Autorius apibendrina, jog politinis sektorius skiria per mažai dėmesio imigracijai, o tai gali paveikti imigracijos politikos formavimo kursą (pagrindiniai viešo diskurso formuotojai imigracijos klausimais yra darbdaviai, verslininkai ir įmonės, suinteresuotos darbo jėgos importu, todėl tikėtina, kad darbdaviai ir verslo sektorius gali tapti pagrindiniais imigracijos politikos spaudimo ir formavimo faktoriais neatsižvelgiant į kitus svarbius socialinius veiksniai).

Pukienė et.al (2007) straipsnyje „Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas“ analizuoja darbo jėgos migracijos prielaidas ir modelius, pritaiko juos Lietuvos atvejui, tačiau didesnis dėmesys yra skiriamas emigracijai. Darbo autoriai daro išvadą, jog dėl ekonominių veiksnių darbuotojų iš užsienio Lietuvoje daugėja, kita vertus demografiniai pokyčiai šalyje kol kas nėra migracijos procesus lemiantys veiksniai.

Žitkienė, Liakaitė (2010) straipsnyje “Darbo jėgos imigracijos politikos formavimo dimensijos” apžvelgia darbo imigracijos politikos formavimo demencijas, šiai politikos sričiai įtaką darančius veiksniai ir sukonstruoja darbo jėgos imigracijos modelį.

²⁸ 1996 – 2000 m. nelegalios imigracijos srautas sumažėjo per dešimt kartų. Lietuvos gyventojai 1990 – 2000 (2002)

Dėl siekio straipsnyje aptarti itin platų veiksnių, darančių įtaką darbo imigracijai ir politikos formuotojams, spektro, teorinis migracijos politikos ir jos priemonių įtakos modelis darbo imigracijai reguliuoti Lietuvos atvejo analizei per daug sudėtingas ir neišpildytas.

Europos migracijos tinklo, Tarptautinės migracijos organizacijos ir Lietuvos socialinių tyrimų centro atliktas tyrimas „Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje“ (Sipavičienė ir Jeršovas, 2010) apima kompleksinę darbo imigracijos politikos (ir jos formavimo), srautų ir tendencijų bei problematikos analizę. Tyrimas pasižymi praktinės analizės aspektais (darbo imigracijos politikos įgyvendinimo ypatumai, darbo jėgos poreikis, užsieniečių įdarbinimo procedūros ir kt.), jame aptariama/ analizuojama bendros ES darbo imigracijos politikos įtaką nacionaliniame kontekste. Studijoje pateikiamos rekomendacijos darbo imigracijos politikos formavimui: darbo jėgos poreikis turi būti planuojamas (t.y. susietas su Lietuvos strateginiais planais bei programomis, atsižvelgiama į ilgalaikius valstybės poreikius). Politikos prioritetas turėtų būti kreipiamas į aukštos kvalifikacijos darbo migrantus, todėl rekomenduojama supaprastinti darbo imigracijos procedūras kvalifikuotiems imigrantams ir užkirsti kelią neteisėtam imigrantų darbui. Teigiama, kad daugiau atsakomybės turėtų prisiimti darbdaviai, įskaitant ir atvykusių darbuotojų integraciją.

2009 m. Darbo ir socialinių tyrimų instituto (DSTI) atliktas migrantų integracijos į darbo rinką tyrimas (DSTI 2009) analizavo imigrantų dalyvavimo darbo rinkoje problematiką. Tyrimas atskleidė Lietuvoje gyvenančių darbo imigrantų socialines ir demografines charakteristikas (pagal amžiaus grupes pasiskirstymas gana tolygus (didžiausia grupė 35-44 m. amžiaus asmenų (31 proc.)); 92 proc. apklaustųjų – vyrai;) bei pasiskirstymą pagal ekonomines veikos sritis (Tyrimo duomenimis, daugiausia TŠP (53 proc.) dirbo transporto, sandėliavimo ir ryšių įmonėse, 11 proc. - pramonės ir su ja susijusių veiklų įmonėse, maždaug trečdalis – paslaugų sferos įstaigose) (DSTI, 2009:3-4). Apklausos duomenys, atskleidusios jog imigrantų informuotumo lygis apie integracijos į darbo rinką sąlygas bei socialinę aplinką buvo pakankamai aukštas, neturėtų būti vertinamos absoliučiai, kadangi apklausoje dalyvavo tik legaliai dirbantys migrantai, palaikantys bent minimalius socialinius ryšius su daugumos visuomene. Tai rodo aktualias, šio tyrimo neapimtas, bei tyrimų reikalaujančias problemines sritis – darbo migrantų

išnaudojimas ir pažeidžiamumas, gyvenimo bei darbo sąlygų tyrimai. Tyrimas atskleidė, jog pirminis ir svarbiausias informacijos šaltinis darbo migrantams yra darbdaviai.²⁹ Atsižvelgiant į darbo imigracijos teisinį reguliavimą Lietuvoje, t.y. užsienio darbuotojų priklausomumą nuo konkrečios darbo vietos (t.y. nuo konkretaus darbdavio) tai vertintina kaip itin pažeidžiamas aspektas darbo santykiuose, itin didina pažeidžiamumo bei išnaudojimo galimybes. Kita vertus, būtent darbdaviai darbo imigracijos atveju turėtų būti įtraukti į integracijos infrastruktūros kūrimą ir integracijos pirminę fazę siekiant informacijos prieinamumo bei tolimesnės socioekonominės integracijos. Tyrimo išvadose teigiama, kad užsieniečių įdarbinimo Lietuvoje galimybės tiesiogiai priklauso nuo situacijos darbo rinkoje (DTSI, 2009:45).

Tai patvirtina ir Grigalaitienės (2009) atliktas tyrimas „Politinio dialogo formavimas: tarpkultūrinės kompetencijos plėtra įtakojant priimančios šalies gyventojų ir imigrantų elgseną“ nurodo, jog teikiant paslaugas migrantams tikslinga plėsti bendradarbiavimą tarp institucijų, formuojančių bei įgyvendinančių imigracijos, darbo rinkos politiką, darbdavių, visuomeninių organizacijų bei socialinių partnerių. Pažymėta, jog būtinas taip pat ir darbdavių tarpkultūrinės kompetencijos didinimas.

Plėtojant migrantų integracijos į darbo rinką tematiką 2011 m. DSTI atliktas tęstinis tyrimas pagilino atskleidė darbo imigrantų (gyvenimo) Lietuvoje aspektus (socialines ir demografines charakteristikas, potencialias imigracijos kryptis, darbo galimybes ir integracijos siekius) ir patvirtino prieš tai buvusio tyrimo rezultatus (DSTI, 2011). Tyrimas detaliai atskleidė darbdavių prioritetus bei darbo imigrantų įdarbinimo veiksnius (t. y. poreikius atsižvelgiant į darbo rinkos struktūrą bei imigracijos potencialą).

Darbo imigracijos kontekste yra išskiriamos ir atskiros užsienio darbuotojų grupės. 2009 m. Socialinių tyrimų instituto atlikto tyrimo „Tyrėjų mobilumo ir jų socialinių aspektų tyrimas“ (Taljūnaitė et al. 2009) tikslinė grupė – aukštos kvalifikacijos darbo migrantai (tyrėjai – doktorantų, mokslo darbuotojų ir kt.). Tyrimas išsamiai apėmė šio grupės migracijos strategijas, teisinį imigracijos reglamentavimą, integracijos ypatumus bei perspektyvas, probleminius aspektus. Tyrimo duomenimis, Lietuva (kaip imigracijos tikslo šalis) pasirenkama dėl savirealizacijos (galimybių vykdyti tyrimus, ekonominiai motyvai). Tyrimo išvados atskleidžia struktūrinius tokią imigraciją ribojančius veiksnius (pritraukimo

²⁹ susirandant būstą, suteikiant pastogę ir maistą bei informaciją apie galimybes išsinuomoti gyvenamąjį plotą

priemonių fragmentiškumas, maži mastai, taip neišnaudojant galimo potencialo, Lietuva dažnai yra „tarpinė stotelė“, tyrėjai iš ne ES šalių dažniausiai užima „nesaugias“ darbo vietas).

Aukštos kvalifikacijos darbo imigrantų migracijos studiją 2013 m. atliko Europos migracijos tinklas (Aukštos kvalifikacijos ir kvalifikuotų trečiųjų šalių piliečių pritraukimas, 2013), kurioje pateikiama pagrindinė informacija apie aukštos kvalifikacijos darbo imigracijos tendencijas, pristatoma nacionalinė migracijos politika ir priemonės, jų vertinimas bei efektyvumas, aptariami iššūkiai ir kliūtys. Daromos išvados, kad Lietuvos darbo migracijos politika skatina trumpalaikę migraciją, neskatinant ilgalaikio gyvenimo. Darbuotojų iš trečiųjų šalių pritraukimas vyksta iš esmės tik darbdavių iniciatyva ir priklauso nuo ekonominės situacijos šalyje; tuo tarpu valstybė atlieka pasyvų vaidmenį, palaipsniui lengvindama imigracijos procedūras ir siekdama užkirsti kelią piktnaudžiavimui migracijos sistema.

Nedzinskas (2008) analizavo darbo rinkos ir darbuotojų iš užsienio poreikį ir paklausą. Autorius daro išvadą, remiantis migracijos teorijomis bei ir statistiniais duomenimis, toliau išliks tiek kvalifikuotos, tiek mažai kvalifikuotos (tačiau tam tikrų profesijų) darbo jėgos poreikis, o imigracija iš kaimyninių valstybių galėtų patenkinti šį poreikį. Teigiama, kad esant darbo jėgos trūkumui šalyje, ekonominiu požiūriu imigrantai daro teigiamą įtaką darbo rinkai. Taip pat akcentuojama, jog nuosekli ir apgalvota politika ir jos priemonės leistų išvengti neigiamų imigracijos padarinių.

DSTI tyrime apie Lietuvos darbo rinką (Gruževskis et.al, 2007) nėra apibrėžiamas ekonominių imigrantų poveikis darbo rinkos vystymuisi, o ekonominė imigracija apskritai nėra minima. Todėl galima teigti, jog nors ir įgyvendinant ilgalaikę ekonominės migracijos strategiją, imigracijos politikos įgyvendinimui nebuvo skiriama kompleksinių ir nuoseklių priemonių.

2009 m. atlikta studija orientuota į baltarusių, ukrainiečių ir moldavų situaciją Latvijos, Lietuvos, Vengrijos, Lenkijos ir Slovakijos darbo rinkose (EK, 2009). Studija atskleidė tiek darbo migracijos politikos įgyvendinimo aspektus, tiek specifinę migrantų

situaciją darbo rinkoje.³⁰ Iš vienos pusės, išvadose akcentuojamas darbo imigrantų poreikis, susijęs su ES integracijos procesais; iš kitos pusės, pabrėžtinamas darbo imigrantų pažeidžiamumas darbo rinkoje (kuris daugiau priklauso nuo teisinio statuso ir profesinės pozicijos, nei kilmės).

Sorentino ir Jokinen (2014) studijoje “Piktnaudžiavimo migrantų įdarbinimu, jų išnaudojimo darbe ir prekybos darbuotojais migrantais Baltijos jūros regione prevencijos rekomendacijos” remiantis moksliniais tiriamaisiais ir empiriniais tyrimais pateikia rekomendacijas³¹ kaip stiprinti darbuotojų migrantų įvairių formų išnaudojimo ir prekybos žmonėmis prevenciją Baltijos jūros regione šiais aspektais:

- užtikrinti politines ir praktines priemones (*žmogaus teisės ir lytims jautrūs klausimai* - valstybių pareiga užtikrinti tinkamą žmogaus teisių apsaugos kontrolę ir verslo atsakomybę gerbti žmogaus teises; *darbo teisės* - užtikrinami darbuotojų migrantų lygybės ir nediskriminavimo bei apsaugos darbovietėje principai);
- valstybėms pateikiamos rekomendacijos (dėl jų įsipareigojimų vykdymo užkertant kelią prekybai žmonėmis, išnaudotojiškam darbui ir užtikrinant žmogaus teisių apsaugą);
- verslui skirtos rekomendacijos dėl jo atsakomybės užtikrinti žmogaus teises ir užkirsti kelią prekybai žmonėmis);
- darbuotojų migrantų teisių apsaugos praktika (vienu metu turėtų dirbti kelios suinteresuotosios šalys (valstybės, verslas, profesinės sąjungos ir NVO), migrantų informuotumo apie jų teises ir pareigas didinimas);
- dvišalio, regioninio ir tarptautinio bendradarbiavimo plėtos siekiant užkirsti kelią prekybai žmonėmis priverstiniam darbui svarba.

2010 m. atliktas nuostatų tyrimas (Sipavičienė et al. 2010) analizavo visuomenės nuostatas Lietuvoje dirbančių imigrantų atžvilgiu patvirtino bendras neigiamas visuomenės

³⁰ įskaitant administracines užsieniečių įdarbinimo procedūras, socialinį migrantų statusą ir darbo bei gyvenimo sąlygas, imigrantų teisių apsaugą ir visuomenės nuostatas imigrantų atžvilgiu, imigrantų dalyvavimą organizacijose.

³¹ Rekomendacijos teikiamos šioms suinteresuotoms šalims: politiką formuojantiems ir sprendimus priimantiems subjektams darbo, teisingumo, vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministerijose; privačių įdarbinimo agentūrų ir jų asociacijų aukščiausio lygio vadovams; valymo, žemės ūkio ir restoranų sektoriuose veikiančių verslo įmonių ir jų asociacijų aukščiausio lygio vadovams; profesinių sąjungų, ypač susijusių su žemės ūkio, valymo, restoranų ir samdos sektoriais, atstovams; NVO, ypač ginančių migrantų teises, teikiančių paslaugas migrantams ir kovojančių su prekyba žmonėmis, atstovams.

nuostatų imigracijos atžvilgiu tendencijas, kurios yra greičiau principinės nei realios situacijos vertinimas. Tyrimas atskleidė dichotomiją tarp darbo imigrantų iš ES ir trečiųjų šalių – pastarieji vertinami žymiai nepalankiau, o visuomenės nuostatas daugiausiai formuoja žiniasklaida. Šis tyrimas patvirtino ankstesnių tyrimų rezultatus: vertinant darbo imigraciją visuomenė vertina platesnį imigracijos kontekstą, įskaitant (ne)legalius imigrantus ir pabėgėlius.

Apibendrinant atliktus tyrimus Lietuvoje galima teigti, jog darbo imigracijos (politikos) tyrimai, lyginant su kitomis imigrantų grupėmis, yra vieni gausiausių. Kita vertus šių tyrimų aktualumas ribotas dėl šių pagrindinių priežasčių: prima, daugelis jų nebeaktualūs dėl pasikeitusios ekonominės šalies situacijos ir teisinio reguliavimo; antra, daugelis tyrimų yra apžvalginiai, teoriniai ir orientuoti į politikos analizę, stokojant empirinių tyrimų; trečia, darbo migrantų darbo sąlygų ir pažeidžiamumo bei išnaudojimo aspektas tyrinėtas tarptautinių studijų ir projektų rėmuose; ketvirta, fragmentiški tyrimai neleidžia stebėti darbo imigracijos politikos pokyčio, darbo migracijos proceso ir darbo imigrantų situacijos; penkta, stokojama ilgalaikės ir nuoseklios situacijos darbo rinkoje ir imigracijos srautų sąveikos analizės; šešta, išskiriama aukštos kvalifikacijos darbo migrantų kategorija moksliniame diskurse atspindi šios grupės prioritizavimą formuojant darbo imigracijos politiką.

Tolimesnių darbo imigracijos (politikos) tyrimų kryptys turėtų būti atliekami atsižvelgiant į tris pagrindinius aspektus: nuosekli ir tęstinė darbo imigracijos politikos analizė, integruota į politikos formavimo procesą; darbo imigracijos proceso stebėsena susieta su darbo rinkos situacijos analize; darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų bei integracijos ir pažeidžiamumo tyrimai, atliekant tęstinius teorinius ir empirinius tyrimus.

1.4. Darbo imigracijos politikos atvejų analizė

Rengiantis atlikti Lietuvos darbo migracijos politikos analizę buvo parengta darbo imigracijos reguliavimo modelių schema, sudaryta išanalizavus skirtingose Europos valstybėse taikomus darbo migracijos režimus. Susiteminus išskirti trys pagrindiniai darbo migrantų atrankos modeliai – (1) darbdavių interesų, (2) darbuotojų trūkumo, (3) žmogiškojo kapitalo. Į paskutinįjį modelį sukelti keletas skirtingų atrankos tipų, kurių negalima vienareikšmiai priskirti vienam ar kitam modeliui.

Atlikta darbo imigracijos politikos atvejų analizė bus naudojama analizuojant Lietuvos darbo migracijos politiką – šios analizės rezultatai bus pristatyti projekto mokslo leidinyje skelbiama straipsnyje.

1.5 Bendros ES darbo imigracijos politikos formavimo apžvalga

Šiame poskyryje pristatoma bendros ES migracijos politikos raida ir pagrindiniai principai bei prioritetai. Migracijos klausimai ilgą laiką ES buvo kiekvienos valstybės kompetencijoje ir tik *Amsterdamo sutartis* (1997) padėjo idėjinius pamatus bendroms narių pozicijoms migracijos politikoje. Realių politinių veiksmų imtasi 1999 m. Tamperėje vykusiame ES viršūnių susitikime. Vėliau patvirtintoje Hagos (2004) programoje pabrėžiama didesnio bendradarbiavimo ir ES koordinavimo imigracijos ir integracijos politikos srityje būtinumas.

Europos Taryba inicijavo *Europos Komisijos Žaliąją knygą* (KOM(2004) 811) dėl ES požiūrio į ekonominę migraciją. Pagrindinis siekis – remiantis visų valstybių narių pastabomis sukurti vieningą ekonominės migracijos skatinimo ir nelegalios migracijos prevencijos priemonių planą. Diskusijos dėl minėtų dokumentų taikymo paskatino 2005 m. priimti *Legalios migracijos politikos planą* (COM(2005) 669), kuriame deklaruoti paruošiamieji darbai Europos migracijos tinklo (toliau – EMT) įkūrimui. Tačiau praktiškai EMT pradėjo veikti 2008 m., kurio tikslas, jog Bendrijai ir jos valstybėms narėms būtų teikiami objektyvūs, patikimi ir naujausi su migracija susiję duomenys.

2007 m. *legalios migracijos veiksmų planas* (2006/2251(INI)), pabrėžia bendrų nuostatų ir reglamentavimo taikymą: pavyzdžiui siūloma įvesti bendrą leidimų dirbti išdavimo tvarką. Komisija šią naują tolesnio bendros Europos imigracijos politikos plėtojimo viziją pateikė 2007 m. komunikate (COM (2007) 780), kuriame patvirtino, kad pagrindinis prioritetas yra kurti bendrą imigracijos politiką, papildančią valstybių narių politikos kryptis.

Vienas naujausių ir strategiškai svarbių dokumentų 2009 m. Komisijos komunikatas dėl bendros *Europos imigracijos politikos. Principai, veiksmai ir priemonės* (COM (2008) 359), kuriame pateikiama dešimt bendros imigracijos politikos plėtojimo

principų.³² Remiantis šiuo dokumentu Europos Vadovų Taryba priėmė *Europos imigracijos ir prieglobsčio paktą*, kuris patvirtina valstybių narių solidarumą ir siekį įgyvendinti bendrą imigracijos politiką.

2009 m. Europos Komisijos priimta *Stokholmo programa (2009)* numato ES prioritetus ir veiklos planą penkeriems metams pilietybės, teisėsaugos, saugumo, prieglobsčio ir imigracijos srityse. Stokholmo programa baigėsi 2014 m. pabaigoje, tačiau Komisija priėmė naują komunikatą (COM(2014) 154) *Kuriame atvirą ir saugią Europą*, kuriame pristatė savo būsimos vidaus reikalų darbotvarkės viziją.

Vienas pirmųjų politinių sprendimų integracijos srityje buvo Komisijos komunikatas *dėl imigracijos, integracijos ir užimtumo* (COM (2003) 336), kuriame pateikiamas visa apimantis požiūris į integraciją. Tai padėjo pagrindus vienam svarbiausių dokumentų susijusių su integracijos politika: *Bendra integracijos darbotvarkė. Trečiųjų šalių piliečių integracijos Europos Sąjungoje programa* (KOM (2005) 389).

Dar vienas žingsnis gerinant nacionalines valstybių narių integracijos politikos efektyvumą buvo 2007 m. įkurtas *Europos fondas trečiųjų šalių piliečių integracijai*. 2009 m. sukurtos dvi naujos priemonės, skirtos integracijai skatinti: *Europos integracijos forumas* (jį rengia Komisija ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas) ir Europos integracijos interneto svetainė.³³

2011 m. Komisija priėmė komunikatą dėl *Visuotinio požiūrio į migraciją ir judumą* (COM(2011) 743), kad būtų nuosekliau sutelktos visos su migracija susijusios politikos kryptys (antrasis etapas). Į požiūrį įtraukti keturi ramsčiai: teisėta migracija ir judumas; neteisėta migracija ir prekyba žmonėmis; tarptautinė apsauga ir prieglobsčio politika; migracijos ir judumo poveikio vystymuisi didinimas. Kompleksinis šio požiūrio klausimas yra migrantų žmogaus teisės.

Remiantis Lisabonos sutartimi (2009), imigracijos politika valstybėse narėse turėtų būti reglamentuojama vadovaujantis solidarumo ir teisingo atsakomybės pasidalijimo principu, įskaitant jo finansinius padarinius (OL C 326, 80 str.). Apibendrinant

³² Gerovė ir imigracija: 1) Aiškios taisyklės ir vienodos sąlygos; 2) Gebėjimų atitikti poreikiams; 3) Integracija – sėkmingos imigracijos esmė; Solidarumas ir imigracija: 4) Skaidrumas, pasitikėjimas ir bendradarbiavimas; 5) Veiksmingas ir nuoseklus turimų priemonių naudojimas; 6) Partnerystė su trečiosiomis šalimis; Saugumas ir imigracija: 7) Europos interesus atitinkanti vizų politika; 8) Integruotas sienų valdymas; 9) Kovos su nelegalia imigracija stiprinimas ir visiškai prekybos žmonėmis netoleravimas; 10) Tvarios ir veiksmingos grąžinimo politikos kryptys.

³³ www.integration.eu

galima išskirti ES bendros migracijos politikos kompetencijos sritis:

- teisėta migracija: ES turi kompetenciją nustatyti trečiųjų šalių piliečių, teisėtai atvykstančių ir gyvenančių vienoje valstybėje narėje, atvykimo ir gyvenimo sąlygas užimtumo, studijų ar šeimos susijungimo tikslais. Valstybės narės vis dar turi teisę nustatyti darbo ieškančių žmonių iš trečiųjų šalių priėmimo mastą.

- integracija: ES gali siūlyti paskatas ir teikti paramą valstybių narių veiksams, kuriais siekiama integruoti teisėtai šalyje gyvenančius trečiųjų šalių piliečius. Tačiau nacionalinių teisės aktų ir taisyklių suderinimas į šią kompetencijos sritį nepatenka.

- kova su nelegalia migracija: ES prašoma užkirsti kelią neteisėtai imigracijai ir ją mažinti, visų pirma taikant veiksmingą grąžinimo politiką visapusiškai laikantis pagrindinių teisių. Nelegalus migrantas – asmuo, atvykstantis į ES be tinkamos vizos ar leidimo arba liekantis šalyje baigus galioti vizai.

- susitarimas dėl readmisijos: ES turi kompetenciją sudaryti susitarimus su trečiosiomis šalimis dėl trečiųjų šalių piliečių, kurie nebeatitinka atvykimo, buvimo ar gyvenimo vienoje iš valstybių narių sąlygų, readmisijos į jų kilmės ar tranzito šalį.

Nepaisant to, jog kiekviena sąjungos valstybė formuoja ir įgyvendina migracijos politiką nacionaliniu lygmeniu ir atvykimo teisinis reguliavimas yra kiekvienos iš nacionalinių valstybių kompetencijoje, bendra pozicija ir bendradarbiavimas tarp valstybių narių buvo būtini ir per paskutinį dešimtmetį ES suformavo pagrindinius bendros migracijos politikos principus ir įtvirtino juos strateginiuose bei teisiniuose dokumentuose.

Vis tik egzistuoja konvergencija ir divergencija tarp ES valstybių narių migracijos politikos klausimais. Konvergencija vyksta išoriniu (tam įtakos daugiausiai turi ES sienų kontrolės mechanizmai), o divergencija vidiniu pagrindu (skirtingos kontrolės priemonės daugiausiai dėl socialinės gerovės sistemos) (Geddes, 2003:193-194; Doomernik, Jandl (2008)) ir pilietybės politikos nuostatų (Baubock et al 2006a, 2006b, 2006c).

1.6 Darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų veiksnių apžvalga

Darbo migrantų teisių apsaugos iššūkiai ir pažeidžiamumas

Aptariant migrantų teises galimi keli požiūriai: pirmasis, plačiausias, migrantų teises traktuoja pirmiausiai kaip žmogaus teises ir vadovaujasi pagrindiniais principais:

universalumo, vientisumo, neatimamumo, lygybės ir nediskriminavimo. Vadovaujantis šiuo požiūriu, darbo migrantų teisės neturėtų skirtis nuo darbuotojų piliečių teisių, tačiau politikoje ir akademiniam diskurse tai sukelia daug diskusijų ir nusistovėjusi tradicija teises sieja išimtinai su pilietybe (pilietinės, politinės ir socialinės, Marschall, 1965) (Ruhs, 2009). Kita vertus, pastebima šių teisių konvergencija ir naujų grupių atsiradimas (*kvazipiliečiai, denizenai*, Hammar, 1990), kurioms suteikiamos tik kai kurios teisės (dažniausiai ribojant politines), bet konvergencija tarp valstybių šiuo atveju sunkiai pastebima (Baubock et al 2006a, 2006b, 2006c). Šiame straipsnyje remiamasi siauriausiu požiūriu, darbo migrantų teises aptariant migracijos kontekste, kai migrantų pažeidžiamumas apibrėžtas imigracijos politikos ir teisinio atvykimo reguliavimo. Taip pat atsiribojama nuo etinių imigracijos politikos ir priemonių bei darbuotojų teisių užtikrinimo liberaliose demokratijose vertinimo.³⁴

Darbo migrantams suteikiamos teisės varijuoja priklausomai nuo priėmimo programos ir kitų sąlygų (apibrėžtų imigracijos teisinio reguliavimo), tačiau migrantų darbo sąlygos ir teisės neturi skirtis nuo vietinių darbuotojų.

Darbdaviai dažniausiai renkasi darbo migrantus būtent dėl suvaržymų, kurie susiję su migranto statusu (Bloomekatz 2007; Ruhs and Anderson 2007). Anderson ir Ruhs (2010) teigia, jog JK darbdavių mažesnis darbo užmokestis ir blogesnės darbo sąlygos, kurios vietiniams darbuotojams yra nepriimtini, yra siūlomos migrantams (ir jų priimanoms) (Moriarty, 2008; Scott, 2008; Geddes, 2008). Migrantų pasiryžimas dirbti blogesnėmis sąlygomis ir už mažesnę darbo užmokestį siejami su migrantų mažesniu dalyvavimu profesinių sąjungų veikloje (Rodriguez 2004), gyvenimu tikslo šalyje be šeimos ir neišplėtotais socialiniais ryšiais (Preibisch and Binford 2007).

Dažniausiai varžomos šios migrantų teisės: teisė pakeisti darbo kontraktą; teisė atsivežti šeimą; priėjimas prie viešųjų paslaugų (Ruhs (2005; 2008).

Ruhs (2005; 2008) teigia, jog „pririšimas“ prie konkretaus darbdavio ir darbo vietos išduodant darbo leidimą³⁵ bei efektyvios darbo migrantų išnaudojimo prevencijos

³⁴ Darbo imigracijos politikos etinius klausimus nagrinėjo Cole (2000), Ruhs (2005b), Ruhs, Chang (2004), Weiner (1996), Seglow (2005)

³⁵ Problema gali sunkinti kai kurių darbdavių nelegali praktika paimti migrantų pasus, taip pat dėl migrantų apgyvendinimo (dėl gyvenamojo ploto suteikimo darbdavys pateikta jų darbuotojams migrantams sąlygas, su kuriomis jis turi sutikti jei nori išlaikyti ir gyvenamąją vietą ir darbą). Todėl bet kokia darbdavių kontrolė migrantų atžvilgiu gali natūraliai paskatinti ar sukelti išnaudojimą (Ruhs, 2005:14)

stoka yra darbo migrantų išnaudojimui įtaką darantys veiksniai, todėl pirmiausiai, nepriklausomai nuo priėmimo programų ir teisinio reguliavimo, darbo migrantai turi turėti galimybę pakeisti darbo vietą ir darbdavį. Teisiškai tai reglamentuoti gana sudėtinga, ypač jei migrantas atvyko pagal konkrečią priėmimo programą (sprendimas galėtų būti išduoti leidimą konkrečiam darbo rinkos sektoriui numatytam laikui).

Priėjimas prie viešųjų paslaugų ir teisė į šeimos susijungimą paprastai yra ribojami ar negalimi laikiniams ir nekvalifikuotiems darbo migrantams (kuo trupesnis buvimas buvimo šalyje laikotarpis, tuo mažiau teisių). Zapata-Barrero et.al. (2012) išskiria ypatingai pažeidžiamus *apykaitinius darbo migrantus*, kurie stokoja viešų institucijų pripažinimo, todėl būtina institucionalizacija (teisinis, politinis, socialinis ir ekonominis politikos sritys bei praktika turi įtraukti šią naują migrantų kategoriją). Tarptautinės organizacijos ir kai kurie mokslininkai nurodo, jog laikinos darbo migrantų priėmimo programos būtent ir remiasi aiškiu kompromiso tarp žemos kvalifikacijos darbo imigrantų priėmimo ir jų teisių suvaržymu (Rodrik, 2002; World Bank, 2005; Global Commission on International Migration, 2005; Freeman, 2006).

Dar vienas svarbus aspektas lemiantis darbo migrantų teisinę, socialinę ir kultūrinę integraciją yra apibrėžtas platesniame kontekste, t.y. kaip darbo migrantai yra suvokiami. Mokslininkus dažnai domina darbo migrantai kaip tyrimo objektas, nes jie suponuoja *problemą* (pvz. politiniame lygmenyje kelia rinkėjų nepasitenkinimą) ar rūpestį dėl šios bendruomenės marginalizacijos (Castles, 2010). Užsieniečių darbuotojų problemos esmė, pasak Bartram (2012: 58), yra paslėpta dažnai cituojamuose aforizmuose („mes prašėme darbuotojų, bet žmonės atvyko“ (Frisch, 1967); „reikalingi, bet nelaukiami“ Zolberg, 1987), kuomet jie naudingi kaip darbuotojai, bet laikomi netinkami priimančios visuomenės nariai. Tačiau autorius teigia, jog yra aiški takoskyra tarp darbo migrantų, kurie *kelia problemas* ir *kurie jų nekelia*, pagrįsta intuityviu darbo migranto suvokimu. Pirmoji kategorija dažniausiai yra užsienio darbuotojai, kuriems taikomas griežtesnis teisinis atvykimo ir darbo reguliavimas, ribojamas priėjimas prie socialinių paslaugų ir viešųjų resursų, jie dažnai yra laikini ir nekvalifikuoti. *Nekeliantys problemų* užsienio darbuotojai dažniausiai laikomi migruojantys bendroje / panašioje ekonominėje erdvėje, pvz. ES piliečiai³⁶, norvegai, dirbantys Švedijoje, užimantys aukštas pozicijas darbo

³⁶ Čia galima daryti išlygą darbo migracijos srautams iš naujųjų ES valstybių į senąsias (ES – 15)

rinkoje.

Zapata-Barrero et.al. (2012) išskiria apykaitinės laikinos darbo migracijos netikėtas pasekmes: atsiradusi nauja migrantų kategorija, *apykaitiniai darbo migrantai*, kurie teoriniame lygmenyje nebuvo išskirti, o praktikoje stokoja viešų institucijų pripažinimo. Gerovės valstybės kontekste tikėtina šios naujos migracijos tendencijos institucionalizacija formuojant viešąją politiką (teisinis, politinis, socialinis ir ekonominis politikos sritys ir praktika turi įtraukti šią naują migrantų kategoriją).

Daugelis autorių (Martin, 2006; Castles, 2006) teigia, jog tarptautinių įsipareigojimų ir standartų priėmimas ir taikymas yra vienas iš būdų užtikrinti pažeidžiamų grupių, tokių kaip darbo migrantai, teises ir apsaugą. *International Labour Organization* (ILO) konvencijos apima darbuotojų teises, taip pat ir dirbančių migrantų, tačiau dvi skirtos būtent migrantų darbuotojams: *Konvencija Dėl darbo migracijos* (ILO, 1949) ir Konvencija Nr. 143 *Dėl pažeidimų migracijos srityje bei lygių galimybių ir vienodo požiūrio į darbuotojus migrantus skatinimo* (ILO, 1975). 1990 m. JTO Konvencija *dėl visų migruojančių darbuotojų ir jų šeimų narių teisių apsaugos* (įsigaliojo 2003 m.), kurioje pabrėžiama, jog pagrindinės žmogaus teisės turi būti užtikrinamos visiems darbuotojams migrantams ir jų šeimoms, neatsižvelgiant į tai ar jie yra reguliarūs ar nereguliarūs, nurodant papildomas teises migrantams ir jų šeimoms.

Vyriausybės vaidmuo – ne griežta darbo imigracijos kontrolė, bet aktyvus reguliuotojas. Darbuotojų migrantų teisės neturi būti sumažintos ekonominių interesų sąskaita, užtikrintos lygios teisės su vietiniais darbuotojais, pašalinant teisinius pažeidžiamumo rizikos faktorius susijusius su migranto statusu (negalėjimas pakeisti darbdavio; šeimos susijungimo teisės nebuvimas; socialinės paslaugos).

2. ANTRASIS TYRIMO ETAPAS: TEORINIŲ PRIELAUDŲ KONTEKSTUALIZACIJA LIETUVOS ATVEJUI

Antrasis tyrimo etapas yra *1.1.1 Teorinio darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų bei visuomenės nuostatų rodiklių sąvado, skirto vertinti TŠP darbo migrantų integracijos politiką ir darbo imigracijos politiką, parengimas* veiklos sudėtinė dalis, kurio tikslas – teorinių prielaidų kontekstualizacija Lietuvos atvejui.

Siekiant darbo tikslo iškelti šie uždaviniai:

- išanalizuoti darbo imigracijos politiką, teisinį darbo imigrantų atvykimo reguliavimą bei administravimą Lietuvoje;
- atskleisti europeizacijos proceso daromą įtaką Lietuvos darbo imigracijos politikai ir teisiniam reguliavimui;
- apžvelgti darbo imigrantų prieinamumą prie viešųjų paslaugų;
- pateikti Lietuvoje atliktų visuomenės nuostatų tyrimų apie imigracijos procesus analizę.

Kadangi Lietuva nevykdė ilgalaikės imigracijos politikos, o formavo ją *ad hoc* principu, teisinis reguliavimas nuolat kinta, darbo imigracijos politika yra traktuojama kaip griežta ir nenuosekli; nors, pastaraisiais metais pastebima liberalizacija tiek dėl ES teisinių nuostatų perkėlimo, tiek darbdavių poreikių tenkinimo, šiuo atveju svarbi ne tik darbo imigracijos politikos analizė bendrame imigracijos politikos kontekste, tačiau ir virš-nacionalinių veiksmų įtaka. Šiame tyrime apžvelgiamo teisinio darbo imigrantų atvykimo ir darbo reguliavimo naujumas ir aktualumas grindžiamas naujausių teisės aktų analize bei detalumu dėl tikslinės projekto grupės – dirbančių trečiųjų šalių piliečių (toliau – TŠP). Pristatoma teorinė europeizacijos proceso samprata ir apžvelgiamas ES teisinių nuostatų perkėlimas į nacionalinę teisę darbo migracijos politikos srityje.

Pažymėtina, jog šioje tyrimo dalyje pristatomos ir analizuojamos tik tos teisinės nuostatos, kurios tiesiogiai susijusios su projekto tiksline grupe – TŠP. Dėl šios tikslinės grupės apibrėžimo teisiniuose dokumentuose vėlyvo atsiradimo (2001 m. LR Vyriausybės nutarime (Žin., 2001, Nr. 108-3974), atliekant analizę vartojama užsieniečio / imigranto sąvoka, kuri yra tapati TŠP sąvokai.

2.1 Darbo imigracijos politikos Lietuvoje analizė

Šio poskyrio tikslas yra apžvelgti Lietuvos darbo imigracijos politikos tikslus ir principus remiantis ilgalaikių valstybės strategijų ir migracijos politiką formuojančių dokumentų analize. Taip pat išanalizuoti teisinį darbo imigracijos reguliavimą (atvykimo, buvimo šalyje sąlygos), administravimo procesą ir darbo migrantų teises (priėjimas prie socialinių paslaugų ir pažeidžiamumas dėl teisinio statuso). Ši analizė leis Lietuvos darbo imigracijos politiką kontekstualizuoti teorinių darbo imigracijos politikos modelių perspektyvoje bei atskleisti europeizacijos, kaip išorinio veiksnio, poveikį darbo imigracijos politikai.

Atgavus nepriklausomybę Lietuva nevykdė nuoseklios imigracijos politikos. Nebuvo ilgalaikių strategijų, tikslų ir nuostatų. Galima teigti, jog migracijos srautai įtakojo politikos formavimo kryptį ir raidą šalyje. Prieš Lietuvai įstojant ES ypač išaugo emigracija, todėl politikos kryptis buvo orientuota į emigracijos veiksnių valdymą ir reemigracijos procesus. Tai atspindi ir valstybės ilgalaikių strategijų³⁷ bei migracijos politiką formuojančių dokumentų analizė (plačiau Žibas, Platačiūtė, 2009). Ekonominės migracijos bei užsienio darbo jėgos pritraukimo politika Lietuvoje 2006–2008 metais formavosi tik kaip atsakas į masinę Lietuvos piliečių emigraciją (Sipavičienė, Jeršovas, 2010: 26).

Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje (2002) nelegali imigracija laikoma grėsme, o imigracijos kontrolė išimtinai siejama su ES šalių piliečių laisvo judėjimo užtikrinimu ir ne ES šalių piliečių migracijos per valstybės sieną apsaugos stiprinimu. Jokių konkrečių migracijos reguliavimo priemonių dokumente numatyta nėra.

Nacionalinėje demografinėje (gyventojų) politikos strategijoje (2004) tarp įvardintų silpnųjų apibrėžti imigracijos valdymo trūkumai (Trūksta specialiųjų darbo migracijos (trumpalaikių stažuocių) programų, tačiau tarp galimybių nėra įvardijamas kryptingos imigracijos politikos formavimas. Strategijos vizijoje pateikiamas Lietuvos imigracijos politikos modelis: „Vykdoma griežta ne ES valstybių piliečių imigracijos politika“.

³⁷ Valstybės ilgalaikės raidos strategija; Nacionalinė demografinė (gyventojų) politikos strategija, Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikė strategija.

Vėlesni strategijos pakeitimai migracijos srityje buvo orientuoti išimtinai į ekonominės migracijos valdymą ir priemones. 2007 m. padaryti pakeitimai (LR Vyriausybės nutarimas Nr. 948) numatė, jog *Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos* migracijos srityje įgyvendinimo priemonės yra EMRS įgyvendinimo priemonės. 2008 m. pakeitimai numatė, jog „tikslas ekonominės migracijos srityje – siekti, kad spartaus ekonominio augimo sąlygomis Lietuvoje nepristigtų darbo jėgos ir būtų išvengta neigiamų migracijos pasekmių“, t.y. migracija ir jos valdymas išimtinai siejami tik su ekonomine migracija. Paskutinė, 2010 m. strategijos redakcija numato, jog už priemonių įgyvendinimą ir koordinavimą ekonominės migracijos srityje atsakinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM) (LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1350).

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikėje strategijoje (2002) tarp prioritetinių sričių (darbo) migracijos politika nėra išskiriama. Imigracijos politikos valdymas apibrėžiamas kaip neišvengiama būtinybė: „Taps būtina planuoti darbo jėgos imigraciją iš trečiųjų šalių (pradžioje varžant, vėliau – liberalizuojant bei imantis aktyvių tikslinių priemonių).“ (LR Ūkio ministerija (2002:39). Strategijoje akcentuojama griežta imigrantų kontrolė, nors konkrečios priemonės taip pat nėra numatomos.

Augant imigracijos, ypač ekonominės, mastams po įstojimo į ES ir gerėjant ekonominei situacijai valstybės politikai „naujajame migracijos amžiuje“ (Castles) strategija ekonominės migracijos klausimais buvo būtina. 2007 m. LR Vyriausybės nutarimu patvirtina Lietuvos EMRS (LR Vyriausybės Nutarimas Nr. 416), kurios tikslas – „atsižvelgiant į esamą ekonominės migracijos būklę Lietuvoje, ES ir pasaulyje, nustatyti ilgalaikius ekonominės migracijos politikos tikslus ir prioritetus, kad spartaus ekonominio augimo sąlygomis Lietuvoje nepritrūktų darbo jėgos ir būtų išvengta kitų neigiamų šio proceso pasekmių.“ Buvo siekiama: 1) iki 2012 m. subalansuoti emigracijos ir imigracijos srautus (Lietuvos gyventojų migracijos saldo 2012 m. – 0); 2) patenkinti Lietuvos darbo rinkos poreikius (priemonės pagal prioritetus: reguliuoti ekonominę emigraciją, skatinti ekonominių emigrantų reemigraciją, pasitelkti darbuotojus iš ES šalių, TŠP darbo imigracija). Ši strategija liko iki galo neįgyvendinta (veiksmų planas priimtas 2007 – 2008 m. laikotarpiui), pasikeitus ekonominei šalies situacijai darbo jėgos poreikis tapo nebeaktualus, migracijos saldo šalyje augo, todėl galima teigti, jog strateginis tikslas nepasiektas.

Verta pastebėti, jog 2007 m. iš 35 EMRS įgyvendinimo priemonių imigracijai skirtos 8, o 2008 m. iš 22 – 4. *EMRS Įgyvendinimo priemonių 2007-2008 m. plano ataskaitoje*, nurodoma, jog neįvykdyta 11 proc. EMRS 2007 m. įgyvendinimo priemonių.³⁸

LR Vyriausybės nutarimas *Dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo (2008)* (LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1317) iš esmės skirtas Lietuvos pozicijos su formuojama ES imigracijos politika suderinimui ir nustatyti svarbiausius imigracijos politikos tikslus. Remiantis šiomis gairėmis Lietuvos imigracijos politikos principai yra: trūkstamos darbo jėgos kompensavimas, selektyvumas ir lankstumas, suderinamumas, integravimas ir kompleksiskumas. Dokumente pateikiamos priemonės, kuriomis planuojama politiką įgyvendinti. Tačiau kadangi šiam dokumentui nepriimtas veikslių ir/ar įgyvendino planas, galima teigti, jog jis liko deklaratyvus ir praktikoje neįgyvendintas.

2014 m. priimtose Migracijos politikos gairėse (LR Vyriausybės nutarimas Nr. 79), kurios dabar yra pagrindinis dokumentas formuojantis Lietuvos migracijos politikos, orientacinė kryptis taip pat yra emigracijos valdymas ir reemigracijos skatinimas, kita vertus imigracijos politikai skiriama nemažai dėmesio, o viena iš prioritetinių sričių – migrantų integracija. Vertinant šių gairių tikslą, galima daryti išvadą, jog ekonominė migracija išlieka migracijos politikos prioritetu („užtikrinti valstybės poreikius atitinkančią darbo jėgos pritraukimo politiką“), toliau formuojama selektyvi darbo imigracijos politika, prioritetą teikiant LR ir ES piliečiams, tačiau požiūris iš pasyvios politikos keičiasi į aktyvų, t.y. darbo jėgos pritraukimo politika. Aukštos kvalifikacijos ir trūkstamų profesijų imigrantai numatyta kaip prioritetinė grupė (taikomos palankesnės imigracijos procedūros).

Priėmus Migracijos politikos gaires, EMRS ir Imigracijos politikos gairės pripažinti netekę galios. Lietuvos migracijos politikos strateginiuose dokumentuose galima išskirti šiuos darbo imigracijos politikos prioritetus: kompensavimo, selektyvumo, apykaitos, lankstumo, aukštos kvalifikacijos imigracijos, integravimo ir bendros su ES migracijos politikos formavimas (plačiau *1 Priede*). Tik kai kurie strateginiai darbo imigracijos politikos tikslai praktikoje fragmentiškai reglamentuoti pagrindiniame užsieniečių teisinę padėtį apibrėžiančiame įstatyme (Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, toliau – UTPI) ir įgyvendinimą numatančiuose teisės aktuose (teisės aktu,

³⁸ Neįvykdytos priemonės 2007 m.: *Darbo jėgos migracijos šalies viduje skatinimo programa; Protų susigrąžinimo programa; Ekonominės migracijos procesų stebėsenos, analizės ir prognozavimo metodika; Išplėtotas interneto portalas pageidaujantiems grįžti.*

reguliuojančių TŠP įdarbinimą chronologija pateikiama 2 Priede).

Darbo imigracijos teisinis reguliavimas

Lietuvoje užsieniečių įdarbinimas teisiškai pradėtas reglamentuoti 1995 m. LR Vyriausybės nutarimu (Žin. 1995, Nr. 15-356.), 1998 m. priimtas UTPĮ apibrėžė LLG įgijimą darbo pagrindu, o tuo metu suformuoti darbo imigracijos atrankos ir priėmimo mechanizmai ir principai iš esmės liko nepakitę, vėlesniais metais keičiant administravimo procedūras, plečiant ir tikslinant teisinį reguliavimą, pristatant prioritetingas, liberalesnį reguliavimą apimančias, TŠP grupes. Dėl nuolatinių pakeitimų ir teisinio reguliavimo nuolatinio atnaujinimo darbo imigracijos teisinį reguliavimą galima įvardinti kaip sudėtingą ir perdėm biurokratinį bei kintantį (tai sietina su besiformuojančia ilgalaikė migracijos politika).

Toliau ataskaitoje pateikiama darbo imigrantų atvykimo teisinė analizė nuo 2004 m. išskiriant šiuos analizės aspektus: leidimo laikinai gyventi (toliau –LLG) darbo pagrindais analizė; darbo leidimo išdavimo teisinis reguliavimas atsižvelgiant į skirtingas darbo imigrantų kategorijas (kvalifikuoti darbo migrantai, komandiruoti užsieniečiai, trūkstančių profesijų; aukštos kvalifikacijos; tyrėjai³⁹, stažuotojai / praktikantai); pristatomas darbo migrantų priėmimas prie socialinių paslaugų; apžvelgiamas darbo migrantų pažeidžiamumas priklausomas nuo teisinio statuso.

Teisinių nuostatų analizė nuo 2004 m. leis atskleisti darbo imigracijos politikos pokytį ir raidą, tačiau atsižvelgiant į nuolatinę teisinių nuostatų kaitą detali analizė orientuota į dabartinį teisinį reguliavimą. Atsižvelgiant į projekto tikslinę grupę į analizę įtraukiamos tik tos migrantų kategorijos, kurioms reikia įgyti darbo leidimą (TŠP kategorijos, kuriems nereikia įgyti darbo leidimo pateikiami 4 Priede).

Teisiniuose dokumentuose nėra apibrėžta darbo migranto sąvoka (pagrindinės darbe naudojamos sąvokos pateikiamos 3 Priede), o statistinių duomenų rinkimas apie šią migrantų kategoriją ribotas, kadangi ne visi darbo imigrantai patenka į *imigranto* apibrėžimą (būtinai 1 m. gyvenimo šalyje laikotarpis, tuo tarpu darbo leidimas gali būti

³⁹ Apibendrintai šioje ataskaitoje naudojamas terminas, apimantis užsienietį, kuris ketina dirbti pagal darbo sutartį, sudarytą su Lietuvos Respublikoje įregistruota mokslo ir studijų institucija, dirbti kaip dėstytojas, atlikti mokslinius tyrimus ir (arba) eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros darbus kaip tyrėjas UTPĮ (Žin., 2014, Nr. XII-965)

išduodamas trumpesniai nei 1 m. laikotarpiui). Kitas problemiškas aspektas - išduotų darbo leidimų skaičius neatitinka LLG išduotų darbo pagrindų skaičiui, nes kai kurie TŠP gali turėti darbo leidimą, bet ne LLG. Taip pat yra nelegalaus darbo ar / ir darbo pasibaigus leidimų galiojimui tikimybė. Todėl nustatyti tikslų darbo migrantų skaičių bei jų kaitą yra sudėtinga.

Aukštos profesinės kvalifikacijos apibrėžimas UTPĮ nėra tikslus. Užsieniečiui Lietuvoje aukšta profesinė kvalifikacija nustatoma pagal turimą profesiją ir mokamą darbo užmokestį⁴⁰. Iki 2012 m. UTPĮ grupė apibrėžiama pagal mokamą atlyginimą: mėnesinis darbo užmokestis yra ne mažesnis kaip 3 paskutiniai paskelbti šalies ūkio vidutiniai mėnesiniai darbo užmokesčiai (Žin., 2009, Nr. 93-3984). 2012 m. UTPĮ pakeitime (Žin., 2012, Nr. 85-4450) jau nurodomas aukštos profesinės kvalifikacijos apibrėžimas, o atlyginimas sumažinamas iki 2 vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių. Lietuvos Darbo Birža nustatydamas darbo migranto kvalifikaciją remiasi Statistikos Departamento patvirtintu Lietuvos profesijų klasifikatoriumi⁴¹ (Sipavičienė, Jeršovas, 2010: 17).

Pagrindiniai darbo imigracijos teisinio reguliavimo ir politikos principai reglamentuoti teisės aktuose:

1) vietinės darbo rinkos apsaugos mechanizmas (TŠP įdarbinimas galimas tik paskelbus laisvą darbo vietą DB ir per mėnesį laiko neįdarbinus LR ar ES piliečio⁴²; Darbdavio prašymas išduoti leidimą dirbti užsieniečiui nepriimamas nagrinėti, jeigu darbdavys likus ne mažiau nei 3 mėn. iki prašymo pateikimo dienos, teritorinei darbo biržai nepateikė informacijos apie prognozuojamą užsieniečių įdarbinimo poreikį (Žin., 2013, Nr. 34-1675, 21 str.);

2) tik kvalifikuotų TŠP įdarbinimas (būtina kvalifikacija atitinkanti darbo vietą);⁴³

3) užtikrinamas darbo užmokesčio nedempingavimo principas (užsieniečiui

⁴⁰ Mokamo darbo užmokesčio kriterijus taip pat numatytas Latvijoje, Estijoje, Vengrijoje ir Slovakijoje.

⁴¹ Galiojanti klasifikatoriaus versija LPK 2012 yra parengta pagal Tarptautinį standartinį profesijų klasifikatorių ISCO-08. Aukštos kvalifikacijos darbuotojai vadinami užsieniečiais, kurie priskiriami tarptautinio standartinio profesijų klasifikatoriaus 1-os pagrindinės grupės 12–13 pogrupiams (Direktoriai ir vyriausieji valdytojai bei individualių įmonių savininkai) ir 2-ai pagrindinei grupei (specialistai, Plačiau: <http://www.profesijuklasifikatorius.lt/?q=lt/node/13441>)

⁴² netaikomas darbdaviui, norinčiam įdarbinti užsieniečių Lietuvos Respublikos tarptautiniuose susitarimuose dėl jaunimo mainų nustatytais sąlygomis, įmonei, priimančiai atsiųstą laikinai dirbti į Lietuvos Respubliką užsieniečių, ir darbdaviui, kuris nori įdarbinti užsieniečių kaip stažuotoją ar praktikantą;

⁴³ Studijų kokybės vertinimo centro nustatyta tvarka įforminto sprendimo dėl užsienio kvalifikacijos akademinio pripažinimo pagal LR Vyriausybės nutarimą (Žin., 2012, Nr. 29-1290)

mokamas ne mažesnis kaip vidutinis atlyginimas tokį pat darbą dirbančio vietinio darbuotojo);

4) darbo santykiai inicijuojami ir priklauso nuo darbdavio (negalima savarankiška TŠP darbo paieška (darbo leidimą reikia įgyti prieš atvykstant į Lietuvą), įdarbinimą inicijuoja darbdavys, pasibaigus darbo sutarčiai TŠP turi išvykti iš šalies⁴⁴). Visi šie griežti reikalavimai rodo konservatyvią ir darbdavių interesais pagrįstą darbo imigracijos politiką.

LLG darbo pagrindu ir darbo leidimų išdavimo apžvalga

Šioje ataskaitoje aptariami tik tie LLG pagrindai, kurie tiesiogiai susiję su užsieniečių darbu Lietuvoje, bet nėra įtraukiami reti ir išimtiniai atvejai. Teisėtos veiklos pagrindo teisinis reguliavimas taip pat neanalizuojamas.

Norėdamas dirbti TŠP turi įgyti LLG ir darbo leidimą. LLG išdavimas darbo pagrindu yra vienas skaitlingiausių leidimų išdavimo pagrindų, o jo reglamentavimo principai nesikeitė nuo 2004 m., tačiau pakeitimai susiję su administracinėmis procedūromis ir naujų pagrindų pristatymu: 2008 m. – LLG tyrėjams (Žin. 2008, Nr. 22-803), 2012 m. – aukštos profesinės kvalifikacijos darbo pagrindas (Žin., 2012, Nr. 85-4450).

TŠP LLG privalo įgyti prieš atvykdamas į šalį (ši nuostata netaikoma trūkstantų profesijų darbuotojams, kurie gali atvykti į LR su D viza ir LLG įgyti esant šalies teritorijoje). LLG gyventi darbo pagrindu išduodamas 1 m., su galimybe pratęsti dar metams, bet ne ilgiau nei 2 m.. Tačiau 2014 m. UTPI pakeitimai (TAR, 2014, Nr. 2014-09973) numato, jog LLG darbo pagrindu išduodamas laikotarpiui, kurį galioja jam išduotas leidimas dirbti. Jeigu užsienietis yra atleistas nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti, LLG jam išduodamas darbo laikotarpiui, bet ne ilgiau kaip 2 m. Liberalesnės nuostatos taikomos tyrėjams ir aukštos profesinės kvalifikacijos migrantams.

Norintis dirbti TŠP privalo įgyti ir darbo leidimą, kurį išduoda DB. Visą analizuojamą laikotarpį darbo leidimo nereikėjo įgyti LNG turintiems užsieniečiams bei atvykusiems pas LR pilietį šeimos susijungimo pagrindu. Taip pat teisėtos veiklos pagrindu LLG turintiems TŠP (nors 2004 m. UTPI ši nuostata nenumatyta, SADM įsakymas tokią išimtį nurodo (Žin., 2004, Nr. 113-4256, 8str.) (nuo 2004 m. šiai kategorijai priskiriami ir įmonių vadovai). Taip pat daugėjo grupių, kurios atleidžiamos nuo darbo leidimo įgijimo

⁴⁴ Nuo 2012 m. išimtis aukštos kvalifikacijos imigrantams.

(reti LLG atvejai)⁴⁵.

Galima pastebėti įstatymų ir įgyvendinančių teisės aktų koliziją, tai sietina su nuolat besikeičiančio teisinio reguliavimo. Ne visi darbo leidimo įgijimo nereikalavimo atvejai apibrėžti įstatyme, bet nurodomi antriniuose teisės aktuose: SADM įsakyme (Žin. 2006, Nr. 46-1669) nurodoma, jog darbo leidimų nereikia atvykstantiems vykdyti mokslinių tyrimų ar dirbti pedagoginio darbo (tačiau UTPI ši nuostata reglamentuota tik 2012 m. (Žin. 2012, Nr. 85-4450), o 2014 m. SADM įsakymo pakeitimu (TAR, 2014, Nr. 2014-15296) ši kategorija neįtraukta į sąrašą užsieniečių, kuriems nereikia įgyti darbo leidimo.

Nuo 2012 m. darbo leidimų nereikia aukštos profesinės kvalifikacijos ir kitoje ES valstybėje narėje įgijusiems ilgalaikio gyventojų statusą TŠP (dirbo ne mažiau nei 1m. LR) (nors SADM įsakymu (Žin., 2009, Nr. 98-4134) ši tvarka reglamentuota jau 2009 m.

Stażuotojams ir praktikantams darbo leidimo nuo 2004 m. nereikėjo įgyti jei atvyksta ne ilgesniam kaip trijų mėnesių laikotarpiui per metus (Žin., 2004, Nr. 113-4256), tačiau 2009 m. SADM įsakymas šios išimties nebenumato ((Žin., 2009, Nr. 98-4134). 2014 m. UTPI pakeitimai numato šioms užsieniečiams teisę neįgyti darbo leidimo jei jis atvyko moklo pagrindu ir įdarbinamas praktinio mokymo (praktikos) laikotarpiu arba studijuodamas ketina dirbti moklo ir studijų institucijoje mokslinių tyrimų ir (arba) eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros darbų srityje (TAR, 2014, Nr. 2014-09973).

2004 m. taip pat buvo numatyta tvarka išduoti leidimą dirbti užsieniečiui jam esant LR jei: jam taikomas bevizis režimas, jo negalima išsiųsti iš LR; įgijus specialybę LR ir įsidarbinus pagal ją dirbti (Žin., 2004, Nr. 149-5435, 2 str.). 2006 m. pridėta nuostata: dirbančiam vienoje iš ekonominės veiklos rūšių, kurioje yra nustatytas tam tikros profesijos darbuotojų trūkumas (Žin. 2006, Nr. 135-5126), 2007 m. priimtas studijuoti į aukštojo moklo įstaigos dienes nuosekliąsias studijas (Žin., 2007, Nr. 86-3454). 2010 m.: esant tarptautiniams susitarimams dėl jaunimo mainų (Žin. 2010, Nr. 122-6223).

Darbo leidimų nagrinėjimo terminai per visą analizuojamą laikotarpį trumpėjo (2004 m. – 2 mėn.), o išskyrus naujas (prioritetines) darbo imigrantų kategorijoms, joms atitinkamai liberalėjo ir darbo leidimų nagrinėjimas bei išdavimas (plačiau 5 Priede).

Nuo 2004 m. remiantis SADM nutarimu, darbo sutartis, sudaroma su užsieniečiu,

⁴⁵ išduotas dėl humanitarinių priežasčių (vėliau papildomos ir laikinosios apsaugos atveju).

yra bendros formos kaip ir visiems LR piliečiams (Žin., 2003, Nr. 11-412), tačiau dvejomis kalbomis: valstybine ir užsieniečiui suprantama), o DB turi būti pateikta per 7 dienas (Žin., 2004, Nr. 113-4256 24, 25 str.), nuo 2013 m. per 2 mėn. (Žin., 2013, Nr. 34-1675, 54 str.).

Toliau analizę tęsti tikslinga išskiriant grupes, kurioms taikomas skirtingas teisinis imigracijos ir darbo reguliavimas: kvalifikuoti darbo imigrantai, trūkstančių profesijų užsieniečiai, komandiruoti TŠP, aukštos profesinės kvalifikacijos imigrantai, stažuotojai / praktikantai. Apibendrinti darbo leidimo išdavimo reikalavimai ir administravimo aspektai pateikiami 5 Priede.

Kvalifikuoti darbo imigrantai

Visiems darbo pagrindu atvykstantiems TŠP būtina kvalifikacija ir darbo stažas. Griežčiausiai reglamentuojamas kvalifikuotų darbo imigrantų atvykimas ir įdarbinimas: galioja darbo rinkos testas, ilgiausi nagrinėjimo ir leidimo dirbti išdavimo terminai, buvimas šalyje ribojamas iki 2 m. (dėl to neįmanomas šeimos susijungimas bei neįgyjama ilgalaikio gyvenimo perspektyva).

2007 m. nurodomas aiškus imigranto darbo stažo vertinimas: užsieniečio 3 m. darbo patirtį (stažą) pagal turimą profesinę kvalifikaciją per pastaruosius 5 m. (Žin., 2007, Nr. 103-4224). 2013 m. liberalėjo užsieniečio 2 metų darbo patirtį (stažą) pagal turimą profesinę kvalifikaciją per paskutiniuosius 3 m. (Žin., 2013, Nr. 34-1675 12 str.). Apibendrintai, tvarka griežtinama detaliau apibrėžiant leidimų dirbti išdavimo tvarką, nustatant daugiau reikalavimų darbdaviams.⁴⁶

Komandiruoti imigrantai

2005 m. pristatyti atskiras SADM įsakymas (Žin., 2005, Nr. 77-2801) ir įstatymas (Žin., 2005, Nr. 67-2406.) komandiruotiems užsieniečiams. Šis reglamentavimas taikomas tik TŠP (tiek dirbantiems trečiosios šalies, tiek ES įmonėse), kurie atsiunčiami ilgesniam nei 30 d. laikotarpiui arba dirbti statybos darbus. Komandiruotiems užsieniečiams galioja darbo rinkos testas, tačiau nereikalaujama darbdavio skelbti apie laisvą darbo vietą. Trumpesnis darbo leidimo nagrinėjimo bei išdavimo terminas. Komandiruoto užsieniečio

⁴⁶ Pvz 2009m.: iš darbdavių reikalaujama darbuotojų atleidimus per 6 mėn. iki kreipimosi dėl leidimo dirbti išdavimo (atleidimo iš darbo priežastis, atleistų darbuotojų kvalifikaciją ir darbo funkcijas); 2013 m.: darbdavys per 6 mėnesius iki kreipimosi dėl leidimo dirbti išdavimo atleido iš darbo pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso (Žin., 2002, Nr. 64-2569) 129 straipsnį tos pačios kvalifikacijos, kaip ir norimo įdarbinti užsieniečio, du ir daugiau darbuotojų.

įdarbinimo atveju darbdavys turi papildomai pateikti pažymą, jog darbuotojas draustas socialiniu draudimu įmonėje, iš kurios yra siunčiamas.

Trūkstamų profesijų imigrantai

2007 m. pristatytas liberalesnis įdarbinimas trūkstamų profesijų imigrantams, tačiau darbo rinkos ir laisvos darbo vietos registravimas išlieka. Kas pusmetį SADM tvirtina profesijų, kurių trūksta darbo rinkoje, sąrašą ir tokių specialistų įdarbinimas yra lengvesnis: TŠP gali atvykti į LR su D viza ir LLG įgyti esant šalies teritorijoje, taip sutrumpinant administracines procedūras.

Aukštos profesinės kvalifikacijos imigrantai

Ši kategorija yra liberaliau reglamentuojama šiais aspektais; galimas šeimos susijungimas iškart atvykus, galima pakeisti darbdavį (jei per pirmuosius 2 m. reikalingas Migracijos departamento leidimas), nuo 2013 m. nereikalaujama darbo leidimo; LLG nagrinėjimo terminai trumpesni, nuo 2014 m. LLG išdavimo laikotarpis – 3 m.; galima pakeitus darbdavį 3 mėn., bet vieną kartą turint LLG, būti bedarbiu (t.y. galima savarankiška darbo paieška), numatyta galimybė įgyjant LNG ne 5m., o tik 2 m. nepertraukiamai gyventi LR, o likusius kitose ES valstybėje narėje, taikomos ilgesnis gyvenimo kilmės valstybėje laikotarpis per 1 m. turint LLG (su išlygom).

Tačiau šiai kategorijai imigrantų lieka darbo rinkos patikrinimo testas, su išlyga netaikomas nuo 2014 m.: kai užsienietis pateikia darbdavio įsipareigojimą jį įdarbinti ne trumpesniam negu 1 m. laikotarpiui pagal darbo sutartį ir mokėti mėnesinį darbo užmokestį, ne mažesnę negu 3 paskutinio paskelbto šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio dydžiai, arba kai užsieniečio LLG, keičiamas ir jau yra praėję 2 m. šio užsieniečio teisėto darbo LR (Žin., 2014, Nr. 2014-16774).

Tyrėjai

Kaip minėta, 2008 m. UTPĮ redakcija gražina mokslinių tyrimų pagrindą, o 2014 m. redakcija tikslina eksperimentinės plėtros darbus, įtraukiant kultūrinius ir socialius (TAR, 2014, Nr. 2014-09973), tačiau 2009 m. Mokslo ir studijų įstatymas apibrėžia šiuos darbus⁴⁷. Tyrėjo ir eksperimentinės plėtros terminų netikslus apibrėžimas pažymas ir Tyrėjų

⁴⁷ Eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra – moksliniais tyrimais ir praktine patirtimi sukauptu pažinimu grindžiama sisteminga veikla, kurios tikslas – kurti naujas medžiagas, produktus ir įrenginius, diegti naujus procesus, sistemas ir paslaugas arba iš esmės tobulinti jau sukurtus ar įdiegtus, taip pat kurti, diegti arba iš

mobilumo studijoje (Taljūnaitė et al. 2009) ir Lietuva tik iš dalies perkėlusį į teisinę bazę 2005 m. Tarybos Direktyvą (2005/71/EB), tačiau neužtikrina tinkamo jos įgyvendino (nedetalizuoja darbo sąlygų, socialinės apsaugos garantijų, šeimos narių padėties). Galima teigti, jog kai kurie šių netikslumų buvo pašalinti priėmus naujausią UTPĮ redakciją.

Tyrėjai gali būti prilyginami aukštos kvalifikacijos darbo migrantams ir taikomas liberalesnis teisinis atvykimo ir gyvenimo šalyje reguliavimas: nereikalaujama įgyti darbo leidimo (todėl netaikomas darbo rinkos testas), galimas šeimos susijungimas, LLG gyventi išduodamas 2 m.

Sezoniniai darbuotojai

Pagal galiojantį LR Vyriausybės nutarimą (Žin., 2010, Nr. 88-4650), sezoniniai darbai turi atitikti du kriterijus: dirbami ne ilgiau kaip 8 mėn. per metus ir yra įtraukti į sezoninių darbų sąrašą. Tuo tarpu 2004 m. UTPĮ nurodoma, jog užsieniečiui, atvykusiam dirbti sezoninių darbų leidimas dirbti išduodamas iki 6 mėn. (Žin., 2004, Nr. 73-2539, 61 str.).

Stazuotojai / praktikantai

Stazuotės ir praktikos galimybė numatyta 2004 m. UTPĮ nereikalaujant darbo leidimo jei atvykstama ne ilgesniam kaip trijų mėnesių laikotarpiui per metus. Vėlesni pakeitimai šios nuostatos nebetaiko, tačiau nuo 2014 m. numatyta nuostata nereikalauti darbo leidimų (taip pat taikoma ir studijuojantiems Lietuvoje TŠP), jei TŠP atvyko mokslo pagrindu ir įdarbinamas praktinio mokymo (praktikos) laikotarpiu arba studijuodamas ketina dirbti mokslo ir studijų institucijoje mokslinių tyrimų ir (arba) eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros darbų srityje (TAR 2014, i. k. 2014-09973)

Darbdaviams, norintiems įdarbinti šiuos užsieniečius netaikomas darbo rinkos testas, nereikalaujama įregistruoti laisvą darbo vietą, o administracinės procedūros trumpesnės (*4 Priedas, 5 priedas*).

Darbo migrantų išnaudojimo rizika pažymima migracijos politikos gairėse (LR Vyriausybės nutarimas Nr. 79, p.9.19), tačiau teisinis jų statusas Lietuvoje yra nesaugus atsižvelgiant į teorinius parametrus. Darbo migrantas Lietuvoje neturi teisės pakeisti darbo vietos ir darbdavio, o nutraukus darbo sutartį, turi išvykti iš šalies. Tai sviri teisinė spraga

esmės tobulinti moksliniais tyrimais ir praktine patirtimi sukauptu pažinimu grindžiamus žmogaus, kultūros ir visuomenės problemų sprendinius. (Žin., 2009, Nr. Nr. 54-2140, 4 str.)

neužtikrinanti darbo migrantų apsaugos bei išnaudojimo ir pažeidžiamumo prevencijos. Teisė į šeimos susijungimą darbo migrantams taip pat negalima, kadangi jie neturi pagrįstos perspektyvos įgyti nuolatinio gyventojų statusą (darbo leidimas išduodamas iki 2 m.). Šios nuostatos netaikomos aukštos kvalifikacijos darbo migrantams.

2013 m. Lietuvoje nustatyti 4 nelegaliai dirbę TŠP (0,28 proc. visų nelegaliai dirbusių asmenų), 2012 m. - 3. 2014 m. stiprinama darbdavių kontrolė, įvedant papildomus administracinius reikalavimus ir privalomus patikrinimus darbdaviams, kurie įdarbinę užsieniečius (TAR, 2014, Nr. 1909) Svarbus pakeitimas, užtikrinantis darbo migrantui galimybę likti šalyje jei jis įtariamai buvo išnaudojamas, priimtas 2012 m.: LLG gyventi gali būti nepanaikintas darbo migrantui pasibaigus darbo sutarčiai jei jis yra nelegalaus darbo auka ir bendradarbiavo su ikiteisminio tyrimo įstaiga arba teismu kovojant su nelegaliu darbu, kai dirbta ypatingai išnaudojamo darbo sąlygomis, ir tarpininkaujant ikiteisminio tyrimo įstaigai ar teismui LLG išduodamas 6 mėn., o jei TŠP neturi pakankamai pragyvenimo lėšų, turi teisę gauti būtinąją medicinos pagalbą, taip pat socialines paslaugas (Žin., 2012, Nr. 85-4450).

Toliau apibendrinami europeizacijos proceso teoriniai aspektai ir raiška Lietuvos darbo imigracijos politikoje. Atsižvelgiant į viso projekto ir šios ataskaitos tikslą, europeizacijos proceso poveikis yra apžvalginio pobūdžio, siekiant atskleisti tik pagrindinius teisinius pakeitimus ir politikos formavimo pokyčius, neanalizuojant konkrečių direktyvų perkėlimo proceso ir probleminių aspektų.

2.2 Europeizacijos apibrėžimas ir poveikis Lietuvos darbo imigracijos politikai

Europeizacijos proceso apibrėžimas

Europeizacijos tyrimai pradėti plėtoti devintajame dešimtmetyje⁴⁸ siekiant paaiškinti pasikeitimų procesą, susijusį su Europos integracija, todėl yra gana nauja sritis akademiniam diskurse⁴⁹, stokojanti vieningo sąvokos apibrėžimo.

⁴⁸ Vienas pirmųjų darbų Ladrech, R. (1994). Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France

⁴⁹ Maniokas (2003) teigia, jog europeizacijos fenomeną nagrinėjimą apsunkina: 1) ilgą laiką Europos integracijos studijose dominavusiose neofunkcionalizmo ir tarpvyriausybinių derybų perspektyvose europeizacijos fenomenas buvo arba nesvarbus, arba nerelevantiškas; 2) tarpdiscipliniškumo nebuvimas (Europos integracijos studijos buvo priskiriamos tarptautinių santykių sričiai arba lyginamosios politikos ir

Europeizacijos proceso analizė kelia šiuos probleminius klausimus: kaip Europos integracija veikia valstybių narių nacionalinę politiką, jos formavimą? Ar ES įtakoja politikos pokyčius, institucinę transformaciją ar net identitetą, ir kokiomis sąlygomis? Galiausiai, kokios yra šios įtakos pasekmės? (Risse, Börzel, 2007: 483). Tarp mokslininkų vis dar nepasiektas atsakymų konsensusas, apibendrintai tyrėjus suskirstant į skirtingas apibrėžimo ir tyrimo metodų pozicijas.

Bendriausia prasme europeizacija suprantama kaip Europos integracijos poveikis ES valstybėms narėms, tačiau tokoskyra ryški tarp analizės prieigų, europeizacijos apibrėžimo, veikėjų ir objekto (t.y. kas europeizuojama): 1) suvokiama kaip rezultatas (Ladrech, 1994, Heritier, 2001); 2) suvokiama kaip procesas (Howell, 2004); 3) suvokiama kaip dvikryptis procesas (Börzel, 2003); 4) suvokiama kaip vertikalus ir horizontalus procesas (Bulmer, Radaelli, 2004). Kadangi europeizacija nėra šios ataskaitos objektas, proceso apibrėžimas detaliam nebus nagrinėjamas, apžvelgiant atliktas europeizacijos studijas migracijos srityje.

Naujausiuose darbuose europeizacijos objektą – tai, kas europeizuojama – linkstama nagrinėti viešosios politikos ir *makro* politinių arba vidinių struktūrų lygmenimis. Pastarosios dar skiriamos į politikos (*policy*) struktūras, kurios apibūdinamos kaip priklausomos nuo tam tikro sektoriaus, ir vidines struktūras-sistemas (Radaelli, 2004; Borzel ir Risse, 2007). Todėl europeizacijos daromą įtaką galima atskleisti įvairiuose politikos srityse, taip pat ir migracijos, kuomet bendros ES migracijos politikos principai ir teisinės nuostatos perkeliamos į nacionalinių valstybių teisinę bazę (Risse, Cowles ir Caporaso 2001).

Toliau darbe remiamai siauresniu europeizacijos apibrėžimu, priimant prielaidą, jog valstybių teisiniai dokumentai yra vienodinami, todėl valstybių teisinės sistemos supanašėja, ES bendros migracijos politikos principai bei bruožai iš esmės tampa valstybių nacionalinės politikos formavimo logika (*iš viršaus į apačią* procesas).

Europeizacija sąlygoja nacionalinės migracijos politikos formavimo procesą

valdymo studijoms. Atitinkamai dominavo tos srities apibrėžtas tyrimų objektas ir instrumentai.); 3) Europos integracijos poveikis tapo toks daugialypis, kompleksiškas, kad sunku išskirti svarbiausias jo poveikio kryptis ir formas; 4) Europos integracijos poveikis paprastai nagrinėjamas išskiriant vieną iš politikos sričių ar sistemą, o poveikio svarbumas ar reikšmingumas matuojamas integracijos gyliu (Pagrindinis jo trūkumas – nepakankamas dėmesys tam tikrų politikos sričių ir tam tikrų valstybės sistemų ryšiams. Be to, jis neskatina teorinių apibendrinimų.);

suderinant su ES bendros politikos principais bei teisinėmis normomis. Galima apibendrintai išskirti, jog pakeitimai vyksta dviem pagrindiniais būdais: keičiant valdymo modelius ir politikos strategijas savanoriškai ir antruoju, keičiant teisinę bei institucinę sistemas (priimant ES teisinės normas į nacionalinę teisinę sistemą).

Pirmuoju atveju, atlikti tyrimai parodo, jog minkštoji / neformalioji europeizacija: per mokymąsi, gerąsias praktikas, lėmė nacionalinių valstybių migracijos politikos kryptis. Cavasola (2012) išskiria europeizacijos įtaką nacionalinių valstybių migrantų integracijos politikos strategijoms, tarp valstybių vyksta dalinė konvergencijai.⁵⁰

Thielemann (2001) nagrinėjami prieglobsčio politikos pavyzdžiai parodė, jog Europos integracija padėjo ir beveik leido įveikti sunkumus, su kuriais susidurdavo politikos formuotojai tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu. Šį procesą autorius vadina minkštąją europeizacija ir teigia, jog nors jis nėra paremtas teisiniais įsipareigojimais, bet turi aiškų poveikį vidaus politikoje.⁵¹

Bendra europeizacijos proceso daroma įtaka tarp valstybių narių keičiant nacionalinius valdymo modelius taip pat atskleidžiama apibrėžiant atskiras migrantų grupes ir išskiriant *nepageidaujamus migrantus* ES lygmenyje (Bartram, 2012; Geddes, 2003; Doomernik, Jandl, 2008). Trečiųjų šalių piliečių teisinis atskyrimas nuo ES piliečiams teikiamų teisių ir griežtos išorinių sienų kontrolės sukūrimas apibūdina šią migrantų kategoriją kaip nepageidaujamą Geddes (2003). Romaniszyn (2003) teigia, jog tarptautinė migracija gali padėti sukurti bendrą kultūrinį Europos identitetą ir atspindi europeizacijos procesą (kultūrinių identitetų europeizacijos procesas) per *Fortress Europe* metaforą, kuri iliustruoja ksenofobinį mentalitetą, vaizduojant imigrantus kaip kultūriškai ir rasiškai “kitokius”. Ir šis “kitų” vaizdavimas bei marginalizacija nėra taikomi migrantams iš ES valstybių narių.⁵²

⁵⁰ ES net turėdama siekius formuoti vieningą imigracijos politiką, negali būti įvardinta kaip aktorius, kuris įtakoja nacionalinių politikų konvergenciją, kuri vis tik vyksta daugelyje politikos sričių. Neformali europeizacija – tarpvalstybiniai mokymaisi ir pavyzdžių sekimas, tarpvalstybinės politikos ataskaitos, tarptautinės konferencijos, pasiekimų ir nesėkmių formuojant ir vykdančios imigracijos politiką sklaida yra tapusi standartizuota praktika. Praktiškai, šie procesai yra ypatingai skatinami ES ir gali būti pavadinti kaip „savanoriški politikos pakeitimai“.

⁵¹ Autorius teigia, jog minkštoji europeizacija turi du pagrindinius rezultatus: įtakoja politikos strategijas, pasiūlant galimybes pažaisti dviejų lygių žaidimą arba taikyti politikos pokyčius, kurie padėtų išspręsti iškilusius sunkumus; kita vertus įtakoja naujų politinių diskursų atsiradimą, suteikia galimybes mokymuisi.

⁵² formuojamas nacionalinių valstybių identitetas paremtas “kitų” priešprieša, o tai, jog “kiti” yra tik imigrantai ne iš ES valstybių narių nurodo į europinio kultūrinio identiteto kūrimą.

Doomernik, Jandl (2008: 23) išanalizavus devynių ES valstybių imigracijos politiką pateikia išvadą, jog taikoma bendra reguliavimo praktika išskiriant tris migrantų grupes: *nepageidaujami migrantai* (kontroliuoti, riboti ir sustabdyti), *kviečiami migrantai* (aukštos kvalifikacijos, konkretaus tipo laikini ir sezoniniai darbuotojai bei etniniai migrantai), *ES piliečiai* (valstybė nacionaliniu lygmeniu nereguliuoja ar tiesiog ignoruoja šiuos migrantus, išskyrus dvi kategorijas: darbo migrantai iš naujų ES valstybių į senąsias (net ribojant įėjimą į darbo rinką) ir skatinant studentų ES mainų programų studentų migraciją).

Antruoju atveju, keičiama teisinė ir institucinė migracijos sistema. Fischer (2012) išskiria atskiras europeizacijos pakopas: pirmoji – turinys (t.y. tai, kas reguliuojama); antroji – harmonizuojantys teisės aktai (reglamentai, direktyvos); trečioji – įgyvendinimas (reguliavimo rinkiniai, tiesiogiai taikomi teisės aktai). Autoriaus tyrimo rezultatai atskleidžia platų europeizacijos poveikį – kaip politinę institucionalizaciją, įtraukiant normas, procedūras, formalias ir neformalias taisykles ir politinę praktiką vietiniame, nacionaliniame ir europiniame lygmenyse.

Doomernik, Jandl (2008: 203-204) teigia, jog valstybės naudojami metodai siekiant migracijos kontrolės ir valdymo skirstomi į išorinius (kontroliuojamos sienos) ir vidinius (pagrįsta socialinės sistemos ir viešųjų resursų valdymu). Sienų kontrolė, kaip išorinis metodas, stiprinama paraleliai su išorinėmis ES sienomis ir siejama su Šengeno erdve, kai nacionalinės valstybės patiria papildomą spaudimą. Taip pat pastebimas susitarimas ir solidarumas nelegalius, nepageidaujamus migrantus išsiųsti ne iš nacionalinės valstybės, bet iš ES teritorijos. Tuo tarpu analizuotų valstybių vidiniai imigracijos kontrolės metodai valstybėse išsiskiria ir konvergencija sunkiai pastebima.

Bendros ES darbo migracijos politikos poveikis

Lietuvai įstojus į ES dauguma teisės aktų buvo pakeisti atsižvelgiant į bendras sąjungos nuostatas. Ne išimtis ir migracijos teisinis reguliavimas bei šios srities politikos formavimas. Tiesiogiai ir netiesiogiai migracijos politikos sritį formuojančiuose dokumentuose pabrėžiamas bendros su ES migracijos politikos svarba, o teisės aktai keičiami priimant ne tik ES direktyvas, tačiau ir bendrus principus.

Europeizacijos poveikį Lietuvos darbo imigracijos politikai galima išskirti šiais

lygmenimis: 1) bendrų ES migracijos politikos principų priėmimas (formalioji / minkštoji europeizacija); 2) teisinių nuostatų pasikėtimai (direktyvų perkėlimas).

Lietuvoje visuose migracijos politiką formuojančiuose politiniuose dokumentuose - EMRS (2007), Imigracijos politikos gairės (2008), Migracijos politikos gairės (2014)), taip pat netiesioginiuose šių politikos sritį formuojančiuose dokumentuose aiškiai pažymimas siekis formuoti bendrą su ES migracijos politiką.

LR Vyriausybės programose bendra su ES migracijos politika pažymimas kaip vienas pirminių ir svariausių Lietuvos migracijos politikos principų. Penkioliktosios Vyriausybės programoje (Žin., 2008, Nr. 146-5870) migracijos politikos kryptys: bendra su ES migracijos politika (tačiau siekiant išlaikyti nacionalinę kompetenciją reguliuojant darbo imigraciją). Dabartinės Vyriausybės programoje (Žin., 2012, Nr. 149-7630. 44 str.) išlieka nuostata kartu su ES suvaldyti migraciją. Bendros su ES migracijos politikos nuostatos vyrauja ir politinių partinių rinkiminėse programose (plačiau Vyriausybės ir politinių partijų programų analizė trečiųjų šalių piliečių imigracijos ir integracijos aspektais, 2014).

Kaip viena pagrindinių nuostatų, lėmusių Lietuvos migracijos politikos kryptį, galima įvardinti migrantų integracijos klausimą (migrantų integracija – viena iš prioritetinių bendros ES migracijos kryptų). Iki 2007 m., kai buvo pradėti įgyvendinti EIF projektai, Lietuvoje migrantų integracija nebuvo politinis prioritetas, taip pat netaikant jokių priemonių. Migracijos politikos gairėse migrantų integracija jau nurodoma kaip vienas iš migracijos politikos tikslų, numatyta už integraciją atsakinga institucija – SADM, nors šiuo metu EIF vis dar yra vienintelis finansinis šaltinis vykdant laikinų imigrantų integraciją. Apibendrinant metinių EIF programų prioritetus ir veiksmus Lietuvoje, galima teigti, jog daugiausiai veiksmų visose programose yra skirta prioritetui įgyvendinant bendrą ES integracijos praktiką.

Europeizacijos proceso daromą įtaką keičiant nacionalinius valdymo modelius - apibrėžiant atskiras migrantų grupes ir išskiriant *nepageidaujamus migrantus* ES lygmenyje, atskleidžiama ir Lietuvoje. TŠP darbo migrantams taikomas griežtas teisinis reguliavimas, tuo tarpu aukštos kvalifikacijos darbo migrantai išskiriama kaip prioritetinė grupė. Tarp pageidaujamų migrantų, kaip ir daugumoje ES valstybių, yra ES piliečiai. Šios nuostatos atsispindi ne tik teisiniame reguliavime bei politiniuose prioritetuose, bet ir

apžvelgiant visuomenės nuostatas.

Remiantis visuomenės nuomonių apklausomis, galima daryti išvadą, jog Lietuvoje darbo migrantų skirstymas į *pageidaujamus* ir *sukeliančius problemas* taip pat egzistuoja: 2013 m. palankiausiai vertinami asmenys, atvykę iš Vakarų Europos valstybių - Teigiamą/greičiau teigiamą nei neigiamą požiūrį šių imigrantų atžvilgiu įvardino 81 proc. respondentų, imigrantai iš ES ir Europos Laisvosios Prekybos Asociacijai (ELPA) nepriklausančių valstybių nėra vertinami taip palankiai (Visuomenės nuostatų apklausa Lietuvoje gyvenančių ir į Lietuvą atvykstančių migrantų atžvilgiu, 2014).

Aukštos kvalifikacijos darbo imigracija ir jos pritraukimas yra ne tik ES bendros migracijos politikos prioritetas, bet ir daugumos ES valstybių. Tarybos Direktyvos (2009/50/EB) *dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbą* perkėlimas tiesiogiai lėmė liberalų įdarbinimo ir atvykimo reguliavimą šiai kategorijai TŠP. Visi šioje ataskaitoje paminėti pakeitimai, susiję su aukštos kvalifikacijos darbo imigracija yra šios direktyvos perkėlimo rezultatas. Taip pat atsižvelgiant į ES migracijos politikos principus, aukštos kvalifikacijos darbo imigracijos prioritetas aiškiai deklaruotas strateginiuose migracijos politikos dokumentuose, Vyriausybės programose.

Pagrindinė struktūrinė imigracijos reguliavimo permaina įvyko 2004 m. - UTPI pakeistas dėl prisijungimo prie ES (nors atskiras teisinis reguliavimas ES piliečiams, taip pat ir TŠP, kaip atskira teisinė kategorija reglamentuota 2001 m. LR Vyriausybės nutarime (Žin., 2001, Nr. 108-3974). UTPI įgyvendinami ES teisės aktai tiesiogiai įtakojo imigracijos teisinį reguliavimą, tačiau toliau bus pristatytos tik pagrindinės perkeltos direktyvos, darusios įtaką darbo imigracijos teisiniam reguliavimui ir darbo migrantų teisiams statusui.

Atskiras LLG gyventi pagrindas ir liberalėjantis teisinis reguliavimas siejamas su 2005 m. Tarybos Direktyvos (2005/71/EB) *dėl konkrečios įleidimo trečiųjų šalių piliečiams atvykti mokslinių tyrimų tikslais tvarkos* perkėlimu.

Stažuotojų ir praktikantų bei ypatingai studijuojančių TŠP teisinio reguliavimo pakeitimai ir lankstesnis įdarbinimas siejamas su tarybos Direktyvos 2004/114/EB *dėl trečiosios šalies piliečių įleidimo studijų, mokinių mainų, neatlygintino stažavimosi ar savanoriškos tarnybos tikslais sąlygų* perkėlimu į nacionalinę teisę. Dėl šios direktyvos

nuostatų įtakos studijų pagrindu atvykstantiems užsieniečiams 2006m. pakeitimai (Žin., 2006, Nr. 137-5199) suteikė teisę dirbti ne dieninių studijų metu ne daugiau kaip 20 valandų per savaitę ir tik nuo antrųjų studijų metų, bei suteikė teisę į nuolatinį leidimą.

Perkeliant ES teises nuostatas taip pat stiprinama darbo migrantų teisių apsauga ir siekiama užtikrinti išnaudojimo prevenciją. 2014 m. stiprinamos darbdavių kontrolės, įvedant papildomus administracinius reikalavimus ir privalomus patikrinimus, priežastis - 2012 m. įsigaliojusiais Baudžiamojo kodekso pakeitimais perkelta Tarybos direktyva 2009/52/EB *kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai*. Gruodytė (2012) teigia, jog Lietuvoje iš esmės yra įgyvendinama direktyva, kiek tai siejasi su baudžiamosios atsakomybės nustatymu, tačiau stokojama terminų apibrėžimo. Taip pat numatytos administracinės sankcijos, tačiau kaip pažymima Komisijos komunikate (COM(2014) 286) dėl direktyvos taikymo, Lietuvoje nėra numatyta atsakomybė subrangovui. 2014 m. numatyti įstatymų pakeitimai, kurie leis taikyti atsakomybę rangovui kartu su tiesioginiu subrangovu (kuris yra darbdavys) (LR Vyriausybės Kanceliarijos viešojo valdymo ir socialinės aplinkos departamento socialinių ir sveikatos reikalų skyriaus pažyma Nr. NV-4042).

Įgyvendinant Tarybos direktyvą 2004/81/EB *leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdančioms nelegalios imigracijos skatinimo veiksnius, bendradarbiaujantiems su kompetentingomis* 2012 m. padaryti UTPĮ pakeitimai (Žin., 2012, Nr. 85-4450) numatė LLG gyventi išdavimą darbo migrantui pasibaigus darbo sutarčiai jei jis yra nelegalaus darbo auka ir bendradarbiavo su ikiteisminio tyrimo įstaiga arba teismu kovojant su nelegaliu darbu.

2.3 Darbo migrantų prieinamumo prie viešųjų paslaugų analizė

Viešojo administravimo įstatymas viešąsias paslaugas apibrėžia kaip „valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys” (Žin. 2006, Nr.77-2975, 2 str.).

Atliekant tyrimus dėl viešųjų paslaugų vartotojų patenkinimo indekso,

svarbiausios viešųjų paslaugų grupės yra išskiriamos šios: įdarbinimo, komunalinio ūkio ir aplinkos tvarkymo, kultūros ir sporto, mokesčių administratoriaus, paslaugos verslui, priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo, paslaugos susijusios su nekilnojamojo turto tvarkymu, socialinės paslaugos, susisiekiama ir ryšių, sveikatos apsaugos, švietimo paslaugos, teisėsaugos institucijų ir įstaigų, teisinės paslaugos, turizmo informacijos bei kitos paslaugos⁵³. (Viešųjų paslaugų vartotojų patenkinimo indekso apskaičiavimo metodika, 2010:11). “

TŠP ir šio projekto rėmuose svarbiausios viešosios paslaugos, kurios bus trumpai pristatomos yra socialinės, švietimo, sveikatos apsaugos, įsidarbinimo paslaugos ir kitos paslaugos, TŠP atveju pažymint dokumentų ir pažymų išdavimo svarbą. Be viešųjų institucijų, viešąsias paslaugas gali teikti ir nevyriausybinės organizacijos. Atsižvelgiant į Lietuvos integracijos infrastruktūrą NVO darbo migrantams suteikia dalį viešųjų paslaugų, kaip teisinės konsultacijos, informacijos suteikimas.

Socialinės politikos tikslas – teisiškai reguliuoti visuomenėje kylančias problemas ir visuomenės poreikius. Prie socialinės politikos vertybių priskiriama: socialinės gerovės kūrimas, struktūrinių diskriminacijos reiškinių atskleidimas ir įveikimas, pagalba marginalinėms grupėms, sociopsichologinių sunkumų turinčių asmenų integracija į bendruomenę ir parama jiems kuriant visavertę, savirealizacijos perspektyvą (Milevičienė, 2003). Kvieskienė (2005: 184) socialinę politiką apibūdina taip: „tai valstybės pastangos savo institucijomis sudaryti piliečiams lygias galimybes į būstą, sveikatos apsaugą, švietimą, socialinę apsaugą, socialines ir kai kada teises paslaugas“.

Socialinė politika yra plati sąvoka, kurios rėmuose siauriau apibrėžiama socialinė apsauga. Socialinės apsaugos sistema susideda iš dviejų pagrindinių dalių – socialinio draudimo ir socialinės paramos. Socialinis draudimas pagrįstas kontrakto principu. Asmuo gali tikėtis išmokos socialinio pavojaus atveju, jeigu jis iš anksto mokėjo įmokas į socialinį draudimą arba už jį mokėjo darbdavys ir taip prisidėjo prie sistemos finansavimo. Tuo tarpu socialinė parama remiasi stokos principu – asmeniui suteikiama pagalba, jeigu jis neturi lėšų pragyvenimui ir yra nepajėgus pasirūpinti savimi (Rimkutė, 2001: 137).

Socialinės paslaugos yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui

⁵³ įšią paslaugų grupę patenka paslaugos, nepriskirtinos jokiai kitai pirmiau išvardytai grupei (civilinės būklės aktų registravimo, asmens dokumentų išdavimo paslaugos, pažymų ir išrašų išdavimas; skundų ir prašymų nagrinėjimas).

(šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Socialiai pažeidžiamais asmenimis yra įvardijami tie asmenys, kurie yra jautresni socialiniams ir ekonominiams iššūkiams bei turi mažiau resursų su tais iššūkiais susidoroti, ir kurie dėl vieno ar kitų priežasčių yra atskirti nuo įvairių visuomenės gyvenimo sričių. Migrantus galima priskirti prie socialiai pažeidžiamų asmenų grupės, kuriai gali grėsti socialinė atskirtis, tačiau Lietuvoje prie socialinės rizikos grupės priskiriami tik prieglobstį gavę užsieniečiai.

socialinės paslaugos apima aštuonias socialines rizikas - liga, invalidumas, senatvė, našlystė, šeima/vaikai, nedarbas, būstas, socialinė atskirtis (Žalimienė, 2003:11). Prieinamumas prie socialinių paslaugų TŠP yra pirmiausiai svarbus dėl socialinės atskirties prevencijos bei pažeidžiamumo šioje srityje. Socialinė apsaugos politika ir socialinė integracija yra glaudžiai susijusios. Socialinė integracijos sritys tapachios socialinėms paslaugoms, kurios yra teikiamos socialinės apsaugos. Todėl šių dviejų sričių (socialinės apsaugos politikos ir socialinės integracijos) priemonės persipina ir migrantų socialinės apsaugos politika gali būti analizuojama apjungus šias dvi sritis. Tarp socialinės integracijos paslaugų patenka informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas, atstovavimas, psichosocialinės pagalbos paslaugos ir sociokultūrinės paslaugos. Šias paslaugas garantuoja ir socialinė apsauga, todėl galima teigti, jog socialinė integracija padeda gauti socialinės apsaugos paslaugas.

2006 m. Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, jog socialines paslaugas turi teisę gauti ir užsieniečiai, tarp jų ir asmenys be pilietybės, turintys LNG ar LLG Lietuvoje (Žin. 2006, Nr. 17-589.str. 5).

Lietuvoje socialinis draudimas apibrėžiamas kaip valstybės nustatytų socialinių ekonominių priemonių sistema, kurios pagrindinis tikslas – garantuoti pajamas apdraustiesiems netekus darbingumo dėl ligos, motinystės, senatvės, invalidumo (netekto darbingumo) ar kitais Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatytais atvejais.⁵⁴ LR valstybinio socialinio draudimo įstatyme numatyta, jog asmenys dirbantys pagal darbo sutartis yra draudžiami socialiniu draudimu (Žin., 2004 Nr. 4-26, Str. 4.). Turintys LLG TŠP nepatenka į valstybės lėšomis draudžiamų asmenų kategorijas. Kai jie praranda darbą,

⁵⁴ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga interete: <http://www.socmin.lt/index.php?499730076>.

praranda ir draudimą. Tuo tarpu, sulaukę senatvės pensijos, pensiją gauna iš užsienio valstybės, tačiau draustuoju Lietuvos valstybės lėšomis netampa. Aukštos kvalifikacijos darbo migrantams yra užtikrintos vienodos teisės pensijų srityje kaip ir LR piliečiams. Užsieniečiai, kurie Lietuvoje gyvena laikinai nėra išskiriami LR Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatyme, LR Nedarbo socialinio draudimo bei LR Nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų įstatyme. Į piniginę socialinę paramą šio tipo imigrantai nepretenduoja.

Pagal sveikatos draudimo įstatymą privalomuoju sveikatos draudimu yra draudžiami ir laikinai gyvenantys ir LR teisėtai dirbantys užsieniečiai bei jų nepilnamečiai šeimos nariai (Žin., 2002, Nr. 123-5512, str.6). Teisė gauti skubią nemokamą pirminę pagalbą Lietuvoje pagal Sveikatos sistemos įstatymą (Žin., 1998, Nr. 112-3099) garantuojama visiems užsieniečiams.

Remiantis Lietuvos švietimo įstatymu kiekvienas TŠP, turintis teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvoje, turi teisę mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją. Valstybė garantuoja pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą ir aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumą. Tačiau šios teisinės garantijos neužtikrina jų įgyvendinimo, o Lietuvoje nėra atlikta tyrimų apie švietimo paslaugų prieinamumą užsieniečiams.

Už įdarbinimo paslaugos prieinamumo užtikrinimą atsakinga Lietuvos darbo birža, kuri numato paslaugas ieškantiesiems darbo: informacija ir konsultacija, tarpininkavimas įdarbinimo procese, individualūs veiksmų planai bei kitos paslaugos susijusios su įdarbinimu.“. Įdarbinimo paslaugos atsižvelgiant į teisinį imigracijos reguliavimą aktualios tik aukštos kvalifikacijos TŠP - galima savarankiška darbo paieška ir įsidarbinimas bei teisė esant bedarbiu registruotis darbo biržoje (plačiau 2.1 poskyryje). Likusių darbo migrantų atveju už įdarbinimą atsakingas darbdavys, tvarkantis dokumentus teritorinėje darbo biržoje.

Apibendrinimas

Teorinių prielaidų kontekstualizacija atliekama dviem pagrindiniais aspektais: teorinių darbo imigracijos reguliavimo modelių ir europeizacijos proceso. Apžvelgti teoriniai ir praktiniai kitų šalių darbo imigracijos reguliavimo modeliai kontekstualizuojami atlikus Lietuvos darbo imigracijos politikos analizę. Aptartas

europėizacijos apibrėžimas bei studijos, analizuojančios europėizacijos poveikį migracijos politikai, leido atskleisti šio proceso daromą įtaką Lietuvos darbo imigracijos politikos kryptiai bei teisiniam reguliavimui.

Lietuvos migracijos politikos strateginiuose dokumentuose galima išskirti šiuos darbo imigracijos politikos prioritetus: kompensavimo, selektyvumo, apykaitos, lankstumo, aukštos kvalifikacijos imigracijos, integravimo ir bendros su ES migracijos politikos formavimas.

Kompensavimo principas (t.y. užsieniečiai pasitelkiami kompensuoti trūkstamą darbo jėgą tik tada, kai šio trūkumo negali kompensuoti vietinė darbo jėga) užtikrinamas taikant vietinės darbo rinkos apsaugos mechanizmus. Apykaitinės migracijos forma strateginiuose dokumentuose suprantama kaip laikina migracija (darbo migrantams teisiškai negalima nuolatinio gyvenimo perspektyva), o teisės aktuose nenumatyti pagrindiniai principai – t.y. palengvintas pakartotinis atvykimas, todėl Lietuva neturi apykaitinės migracijos schemų (Europos migracijos tinklas, 2010:24).

Selektyvumo principas strateginiuose dokumentuose numatytas naudojant geografinį prioritetą⁵⁵, tačiau teisiškai nėra reglamentuotas (nedidelė išlyga dvišaliai susitarimai su Ukraina ir Rusija). Lankstumo principas apibrėžiamas kaip darbo jėgos pritraukimo ir Lietuvos konkurencingumo pritraukiant darbo migrantus užtikrinimas, tačiau atsižvelgiant į griežtą ir sudėtingą teisinį reguliavimą bei priėmimo programą nebuvimą praktikoje jis nėra įgyvendinamas.

Integravimo principas siejamas su ES bendros migracijos politikos vienu iš prioritetų. Su EIF veikla Lietuvoje prasidėjo migrantų integracijos praktika bei nuo 2014 m. šis principas įtvirtinamas pagrindiniame migracijos politikos strategijos dokumente – Migracijos politikos gairėse.

Nuo 2007 m. prioritėtinė darbo migrantų grupė – aukštos kvalifikacijos migrantai, su kiekvienais metais strateginiuose migracijos politikos dokumentuose, LR Vėriausybės programose vis stipriau įtvirtinama, o teisės aktuose reglamentuojamas lankstesnis atvykimas ir nuolatinio gyvenimo perspektyva, kuri negalima kitoms darbo migrantų grupėms. Prie šios kategorijos, atsižvelgiant į teisinį reguliavimą, galima priskirti ir tyrėjus.

⁵⁵ pritraukiant darbo jėgą iš trečiųjų šalių, tikslinga nustatyti geografinį prioritetą darbuotojams iš Baltarusijos, Ukrainos, Moldovos ir Pietų Kaukazo valstybių (Imigracijos politikos gairės (2008, p. 8.2), EMRS (2007).

Šie pakeitimai siejami su ES teisinių nuostatų perkėlimu į nacionalinę teisę.

Lietuvoje stokojama nuoseklios darbo imigracijos politikos strategijos įgyvendinimo priemonių, vietoj to pasitelkiant atskirų laikinų darbo migrantų kategorijų teisinį reguliavimą kaip pagrindinį atrankos ir priėmimo metodą. Nėra nė vienos ilgalaikiu planavimu paremtos darbo migrantų priėmimo programos, kurios užtikrintų nuoseklų ir efektyvų minėtų darbo imigracijos politikos principų įgyvenimą.

Remiantis teisinių nuostatų analize Lietuvoje išskiriamas *darbuotojų interesų atrankos* modelis (Žibas, 2007; Žitkienė, Liakaitė, 2010). Šiam modeliui būdingos darbo leidimų išdavimo sistemos, taikomos ir Lietuvoje, tačiau ši sistema Lietuvoje nėra būdinga tik šiam modeliui, o naudojama kaip imigracijos valdymo priemonės. Pagrindiniai atrankos metodai: įdarbinimo kontraktai ir darbo rinkos testai. Kvotos LR panaikintos 1999 m., o dvišalis bendradarbiavimas Lietuvoje migracijos klausimais nėra aktyvus (Europos migracijos tinklas, 2010:18). Dauguma dvišalių sutarčių pasirašomos dėl užsieniečių readmisijos, socialinės apsaugos srityje⁵⁶ ir orientuotos į Lietuvos piliečių tikslo šalis, o didžioji dalis tapo nebeaktualios Lietuvai įstojus į ES. Dvišalės sutartys dėl laikino darbuotojų įdarbinimo su Ukraina (1995 m.) ir Rusija (1999 m.) (Žin., 2000, Nr. 5-132.)⁵⁷ nors ir numato socialines garantijas, bet dėl pasikeitusio teisinio atvykimo reguliavimo neužtikrina lankstaus migracijos proceso ir nėra duomenų kaip pasiteisina praktikoje.

Nustatyti atrankos kintamieji yra darbo migranto kvalifikacija (tik kvalifikuotų TŠP įdarbinimas (būtina kvalifikacija atitinkanti darbo vietą);⁵⁸), patirtis ir įgūdžiai (2 m. darbo patirties (stažo) pagal turimą profesinę kvalifikaciją per 3 paskutiniuosius metus - liberalėjo).

Ši sistema nėra efektyvi, nes reglamentuotos išimtys teisiniame reguliavime ir administravimo procese atskiroms kategorijoms darbo migrantų priėmimą padaro nelankstų, painų ir biurokatišką. Toks atskiras teisinis reguliavimas, nors ir patenka prie leidimų dirbti išdavimo sistemos, nėra išimtinis, o praktikoje plačiai taikomas, todėl šias išimtis galima traktuoti kaip atskirų priėmimo modelių praktiką.

⁵⁶ Plačiau Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tinklapyje <http://www.socmin.lt/lt/tarptautinis-bendradarbiavimas-ir-es/tarptautines-sutartys/dvisales-sutartys.html>

⁵⁷ Numatytos kvotos, reikalingi darbo leidimai, darbas konkrečioje darbo vietoje, ir tikslinė grupė – aukštos kvalifikacijos migrantai.

⁵⁸ Studijų kokybės vertinimo centro nustatyta tvarka įforminto sprendimo dėl užsienio kvalifikacijos akademinio pripažinimo pagal LR Vyriausybės nutarimą (Žin., 2012, Nr. 29-1290)

Komandiruojami darbuotojai taip pat priskiriami darbdavių intereso modeliui.

Remiantis atskiru teisiniu reguliavimo konkrečioms darbo migrantų kategorijoms Lietuvoje galima išskirti *Darbuotojų trūkumo atrankos modelį*. Nuo 2007 m. kas pusmetį SADM tvirtina profesijų, kurių trūksta darbo rinkoje, sąrašą ir tokių specialistų įdarbinimas yra liberalesnis (gali atvykti į LR su D viza ir LLG įgyti esant šalies teritorijoje, taip sutrumpinant administracines procedūras), tačiau būtina kvalifikacija ir darbo stažas, darbo rinkos testas išlieka.

Žmogiškojo kapitalo modelis Lietuvoje gali būti išskiriamas su didelėmis išlygomis aukštos kvalifikacijos darbo migrantams atrinkti (taikomas liberaliausias atvykimo ir gyvenimo reguliavimas). Prie aukštos kvalifikacijos darbo migrantų galima priskirti ir tyrėjus (šis atskiras LLG pagrindas turi *specialių programų* bruožų, orientuotų į konkretų darbo rinkos sektorių ir specialybę).

Jaunimo / studentų programos Lietuvoje nauja ir reta praktika. Vienintelis dvišalis LR ir Kanados Vyriausybės susitarimas dėl jaunimo mainų⁵⁹ pasirašytas 2010 m.. Ruošiamas dvišalis susitarimas su Naująja Zelandija.⁶⁰ Šiuos susitarimas dar galima priskirti *Darbo – atostogų programoms*. Dėl įdarbinimo pagal šį pagrindą gali kreiptis pats užsienietis nereikalaujant įgyti darbo leidimo iki atvykimo į LR (Žin. 2010, Nr. 122-6223).

Profesinių praktikantų / Stažuotojų priėmimui taikomi atrankos kintamieji - amžius (18 – 30 m.) ir patirtis (aukštais išsilavinimas arba studijos aukštojoje mokykloje). Papildomai nurodomas siekis pagilinti lietuvių kalbos žinias ar savo profesinę kompetenciją arba įgyti papildomą kompetenciją.

Lietuvos migracijos politikos strateginiuose dokumentuose galima išskirti šiuos darbo imigracijos politikos prioritetus: kompensavimo, selektyvumo, apykaitos, lankstumo, aukštos kvalifikacijos imigracijos, integravimo ir bendros su ES migracijos politikos formavimas.

Strateginių Lietuvos darbo imigracijos politikos tikslų įgyvendinimas ribotas, nes nėra jų įgyvendinimą užtikrinančių nuoseklių darbo migrantų priėmimo programų, aiškių atrankos metodų ir kriterijų. Nuolat besikeičiantis ir sudėtingėjantis teisinis reguliavimas neefektyvus praktikoje išpildyti strateginių tikslų, atrankos metodai ir kintamieji yra

⁵⁹(18-35 m. netaikant darbo rinkos testų, bet atitinkant imigracijos reikalavimus, laikina imigracija siekiant įgyti darbo patirties, pagilinti specialybės žinias, tobulinti kalbos įgūdžius). Žin., 2010, Nr. 92-4864.

⁶⁰<http://www.socmin.lt/lt/tarptautinis-bendradarbiavimas-ir-es/tarptautines-sutartys.html>

painūs, nelankstūs, todėl neleidžia lanksčiai reaguoti į darbo rinkos poreikius ir nenumato efektyvių darbo migrantų apsaugos mechanizmų bei darbo migrantų įdarbinimą apsunkina ilgomis biurokratinėmis procedūromis.

Darbo imigracijos teisinis reguliavimas, nepaisant nuolatinės teisės aktų kaitos, išlaikė pagrindinius principus: užtikrinamas vietinės darbo rinkos apsaugos mechanizmas; tik kvalifikuotų TŠP įdarbinimas; darbo santykiai inicijuojami ir priklauso nuo darbdavio, tai sąlygoja darbo migrantų pažeidžiamumą. Šios griežtos nuostatos rodo konservatyvią ir darbdavių interesais pagrįstą darbo imigracijos politiką.

Galima teigti, jog teisinis darbo imigracijos reglamentavimas analizuojamu laikotarpiu liberalėjo: 1) prioritetinėms darbuotojų iš užsienio kategorijoms: aukštos profesinės kvalifikacijos imigrantams, užsieniečiams atvykstantiems dirbti mokslinio ar pedagoginio darbo; 2) siekiant patenkinti darbo rinkos poreikius (trūkstamų profesijų darbuotojų lengvesnis įdarbinimas); 3) trumpėjo darbo leidimo nagrinėjimo ir išdavimo terminai. Tačiau nuostatos griežtėjo paprastiems (kvalifikuotiems) darbo migrantams pristatant papildomas sąlygas ir reikalavimus darbdaviams. Kita vertus tai vertintina kaip žingsnis siekiant kontroliuoti neteisėtą užsieniečių įdarbinimą ir užtikrinanti palankias migrantų darbo sąlygas bei plėtoti pažeidžiamumo mažinimo, teisių užtikrinimo prevenciją.

Atlikus Lietuvos darbo imigracijos teisinio reguliavimo analizę, galima teigti, jog Lietuvoje dominuoja *darbdavių intereso* atrankos modelis, kai vietoje konkrečių priėmimo programų pasitelkiama *darbo leidimų* sistema. *Darbuotojų trūkumo* atrankos modelis, kurio praktikai reikalingos konkrečios darbo migrantų priėmimo programos, Lietuvoje taikomas nustatant *trūkstamų profesijų* sąrašą. Taip pat *jaunimo / studentų* priėmimo programų bruožai nuo 2006 m. įtvirtinami teisiame reguliavime, nors praktikoje riboti, pasirašius tik vieną jaunimo mainų sutartį su Kanada. *Žmogiškojo kapitalo* modelio bruožai yra europeizacijos proceso poveikio rezultatas. Nors Lietuvoje nėra aukštos kvalifikacijos pritraukimo programų, teisinis reguliavimas šiai kategorijai žymiai liberalėjo. *Specialiujų programų* bruožai gali būti išskiriami tyrėjų atvykimo ir gyvenimo teisiame reguliavime, nors sistemingai nėra taikomi ir strateginiuose darbo migracijos politikos principuose neįtraukti.

Teisinis darbo imigracijos reguliavimas Lietuvoje neužtikrina pagrindinių darbo

migrantų teisių (teisė pakeisti darbo vietą, teisė į šeimos susijungimą, priėjimas prie socialinių paslaugų), todėl jų pažeidžiamumo ir išnaudojimo rizika yra aukšta. Kita vertus, dėl ES direktyvų perkėlimo į nacionalinę teisę, darbo migrantų apsaugos mechanizmai yra stiprinami.

Lietuvos įstojimas į ES ir augantys imigracijos mastai įtakojo ilgalaikės imigracijos politikos formavimo pradžią, kurią galima vertinti kaip *mikštąją / neformalią* europeizaciją (imigracijos politikos ilgalaikių strateginių tikslų formavimas, migrantų integracijos praktikos ir priemonių pradžia, siekis formuoti bendrą su ES migracijos politiką, aukštos kvalifikacijos darbo imigracijos prioritetą, *nepageidaujamų* darbo migrantų apibrėžimas). Siaurąja prasme į nacionalinę teisę perkeltos privalomos įgyvendinti direktyvos bei kiti ES teisės aktai tiesiogiai įtakojo šios politikos liberalėjimą Lietuvoje: pristatyti nauji LLG gyventi pagrindai ir lankstesnis atvykimo bei įėjimo į darbo rinką reguliavimas tyrėjams ir aukštos profesinės kvalifikacijos TŠP; liberalesnis ir platesnis LLG mokso pagrindais reguliavimas (suteikiant studijuojanties TŠP galimybę dirbti, įgyti ilgalaikio gyvenimo perspektyvą, pasilikti po studijų šalyje) bei stažuotojų ir praktikantų lankstene atvykimo reguliavimą.

2.4 Lietuvoje atliktų visuomenės nuostatų tyrimų apie imigracijos procesus analizė

Visuomenės nuostatų tyrimas – svarbus trečiųjų šalių piliečių integracijos veiksnys. Atsižvelgiant į imigracijos tendencijas (ypač po Europos Sąjungos (ES) plėtros 2004 metais) Lietuvoje nuo 2008 metų į kasmetines Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto atliekamas visuomenės nuomonės apklausas įtraukiami klausimai apie imigracijos procesus.

Pirmasis tikslinis nuostatų tyrimas buvo atliktas 2009 metų pradžioje įgyvendinant projektą „Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integracijos politikos vertinimo principai ir rodikliai“. Nuo 2011 metų vėl pastebimas bendros ir darbo imigracijos srautų Lietuvoje didėjimas. Šioje apžvalgoje atskleidžiama visuomenės nuostatų kaita 2010 – 2013 metų laikotarpiu.

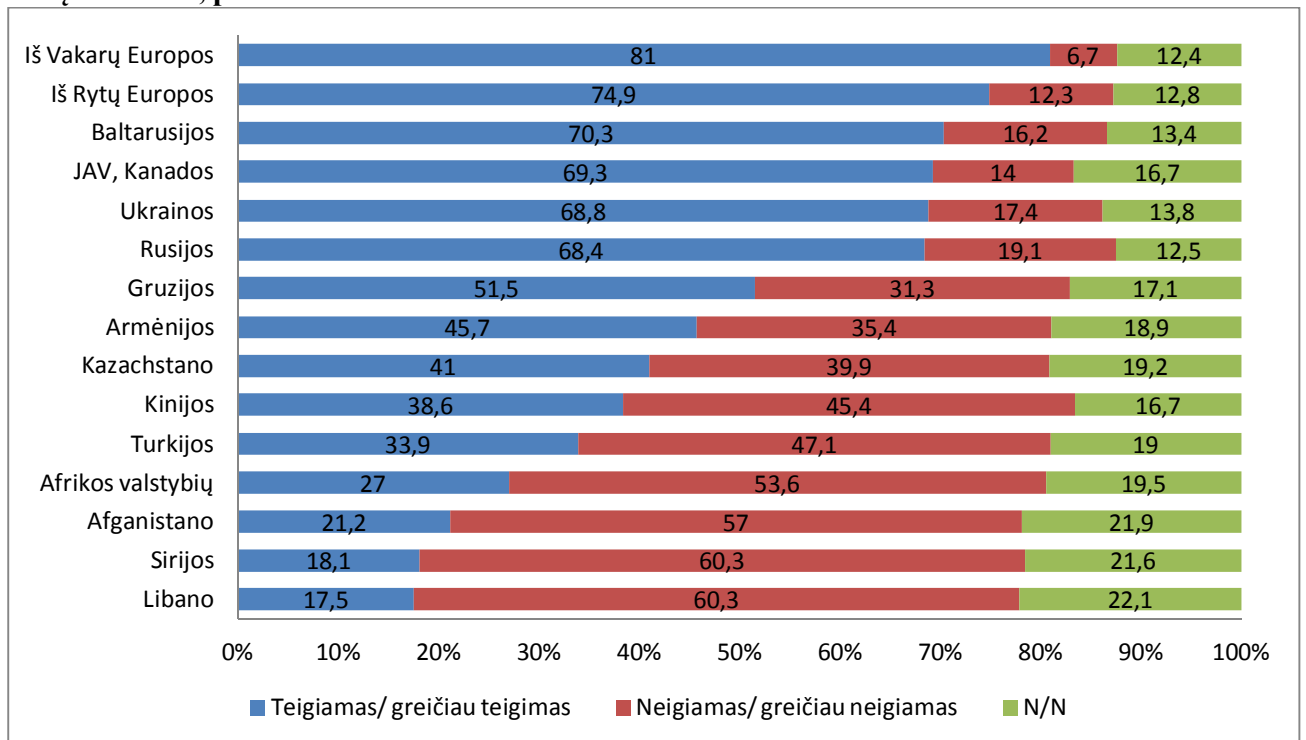
Norint sužinoti Lietuvos gyventojų nuomonę apie šalyje gyvenančius imigrantus,

apklausose dalyvavusių respondentų buvo prašoma įvertinti savo požiūrį į išvardintų Lietuvoje gyvenančių asmenų grupes. Apklausų rezultatai rodo, kad palankiausiai Lietuvoje yra vertinami asmenys, atvykę iš Vakarų Europos valstybių – Belgijos, Didžiosios Britanijos, Italijos, Prancūzijos, Vokietijos, ir kt. Palankiai respondentai vertina ir imigrantus iš Rytų Europos valstybių, priklausančių ES nuo 2004 ir 2007 metų – Bulgarijos, Čekijos, Latvijos, Rumunijos, Slovakijos.

Nors daugiau nei absoliuti dauguma respondentų savo palankumą išsako šalyje gyvenantiems imigrantams iš Baltarusijos, JAV ir Kanados, Ukrainos ir Rusijos, vis tik imigrantai iš ES ir Europos Laisvosios Prekybos Asociacijai (ELPA) nepriklausančių valstybių nėra vertinami taip palankiai. Labiausiai neigiamai atsiliepiama apie imigrantus iš Libano ir Sirijos. Daugiau nei pusė respondentų taip pat neigiamai atsiliepia apie atvykstančius iš Afganistano ir Afrikos valstybių.

Galima teigti, kad Lietuvos visuomenėje vyrauja iš skirtingų šalių atvykstančių asmenų kategorizacija. Pirmajai kategorijai galima būtų priskirti iš Vakarų ir Rytų Europos atvykusius ir Lietuvoje gyvenančius asmenis, antrajai kategorijai atvykusius iš Šiaurės Amerikos valstybių (JAV ir Kanados) bei Baltarusijos, Ukrainos ir Rusijos. Trečiajai grupei galima būtų priskirti Gruzijos, Armėnijos, Kazachstano, Kinijos ir Turkijos piliečius, o ketvirtajai – imigrantus iš Afrikos valstybių, Afganistano, Sirijos ir Libano (žr. 1 pav.).

1 pav. Koks Jūsų požiūris į Lietuvoje gyvenančius asmenis iš išvardintų regionų ir šalių? 2013 m., proc.

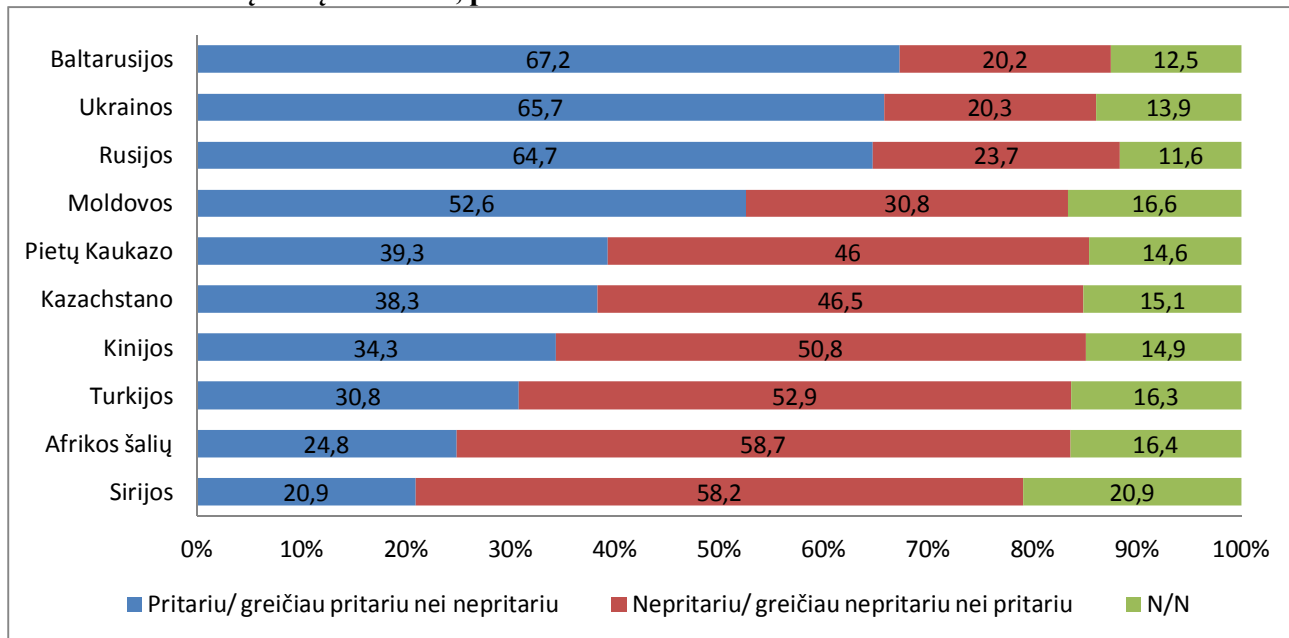

Apklausų metu respondentų taip pat buvo klausama, ar jie pritarė/ nepritarė imigrantų, iš jiems išvardintų trečiųjų šalių, atvykimui gyventi ir dirbti šalyje (žr. 2 pav.). Palankiausiai atsiliepiama apie imigrantus atvykstančius iš Baltarusijos, Ukrainos ir Rusijos. Daugiau nei pusė respondentų teigė pritariantys/ greičiau pritariantys nei nepritariantys imigrantų iš Moldovos atvykimui ir darbui šalyje. Beveik tolygiai apklausoje dalyvavusių Lietuvos gyventojų nuomonės pasiskirstė apie atvykstančius iš Pietų Kaukazo ir Kazachstano, Kinijos ir Turkijos. Labiausiai apklausos dalyviai nepritarė imigrantų iš Afrikos šalių ir Sirijos gyvenimui ir darbui šalyje.

Lyginant su 2012 metų apklausos duomenimis didelių pasikeitimų nepastebima. Praėjusiais metais daugiausia respondentų taip pat labiausiai pritarė imigrantų iš Ukrainos, Baltarusijos ir Rusijos atvykimui. Tiesa, 2013 metais pritariančių skaičius imigrantų iš šių valstybių gyvenimui ir darbui šalyje išaugo vidutiniškai 10 proc. Kaip ir 2013 metais, 2012 metais mažiausiai pritariančių buvo asmenų iš Afrikos valstybių atvykimui. Antra pagal nepalankumą įvertinta grupė buvo imigrantai iš Kinijos, kurios atžvilgiu pritariančių 2013 metais buvo 4 proc. daugiau, o ši valstybė pagal pritarimą išsakiusių respondentų procentą

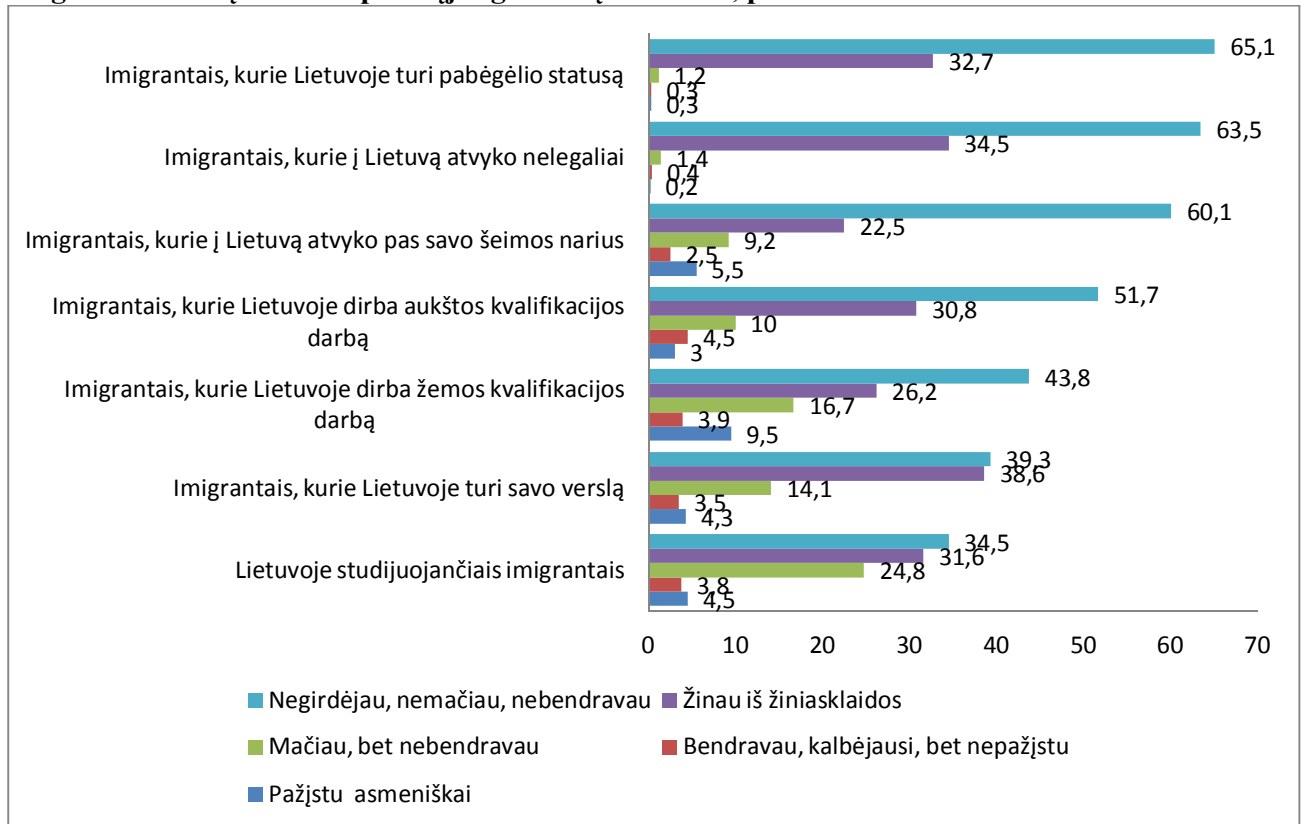
aplenkė Turkiją ir Siriją (pastaroji valstybė į apklausą buvo įtraukta 2013 metais).

2 pav. Ar Jūs pritariate ar nepritariate, kad imigrantai į Lietuvą atvyktų gyventi ir dirbti iš išvardintų šalių? 2013 m., proc.

Tyrimo klausimyne buvo pateikti klausimai apie gyventojų tiesioginius (yra tekę kalbėtis, susitikti) ir netiesioginius (sužinoti iš žiniasklaidos priemonių, girdėti iš pasakojimų) santykius su įvairiomis Lietuvoje gyvenančių imigrantų iš kitų nei Europos Sąjungos šalių kategorijomis (žr. 3 pav.). Apie kiekvieną išskirtą asmenų kategoriją respondentai galėjo pateikti vieną ar kelis atsakymų variantus, atspindinčius jų santykius su tam tikra imigrantų grupe.

3 pav. Ar per paskutinius 12 mėnesių Jums teko girdėti, matyti ar bendrauti su tokiais imigrantais iš kitų nei Europos Sąjungos šalių? 2013 m., proc.

Analizuojant tyrimo duomenis, galima išskirti keletą aspektų. Visų pirma, reikėtų paminėti, kad maždaug dviem trečdaliams apklausoje dalyvavusių Lietuvos gyventojų nėra tekę girdėti, matyti ar bendrauti su imigrantais, kurie Lietuvoje turi pabėgėlio statusą, imigrantais, kurie į Lietuvą atvyko nelegaliai ir imigrantais, kurie į Lietuvą atvyko pas savo šeimos narius. Antra, apklausos duomenys rodo, kad daugiausia informacijos ir patirties apie įvairias imigrantų grupes gyventojai gauna iš netiesioginių šaltinių – žiniasklaidos (TV, radijo, spaudos, interneto) priemonių.

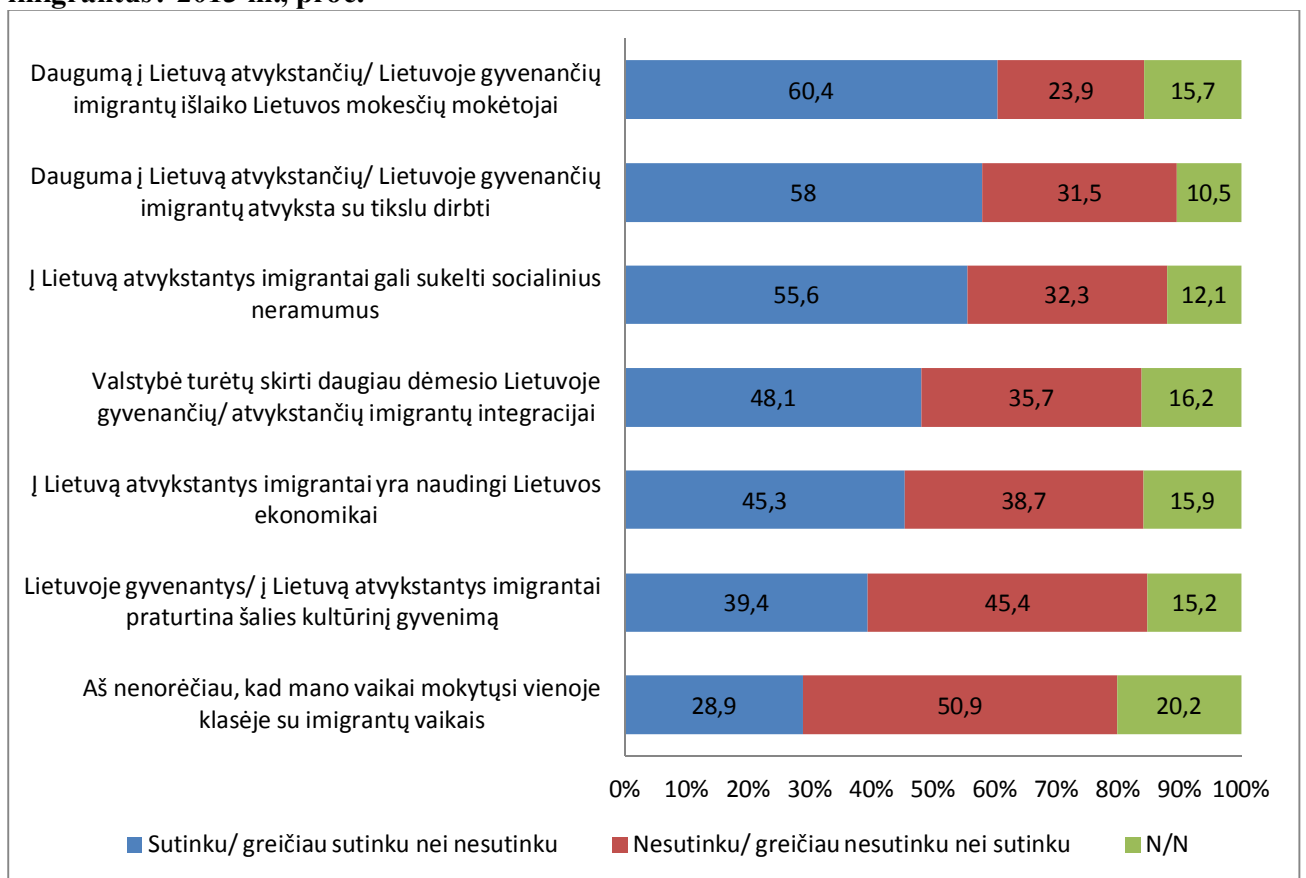
Lyginant skirtingas imigrantų kategorijas, matyti, kad iš žiniasklaidos geriausiai respondentams yra žinomi imigrantai, kurie Lietuvoje turi savo verslą ir imigrantai, kurie į šalį atvyko nelegaliai. Kiek mažiau respondentų nurodė, kad iš TV, radijo, spaudos ar interneto yra girdėję apie Lietuvoje studijuojančius imigrantus (ir imigrantus, kurie Lietuvoje dirba aukštos kvalifikacijos darbą).

Analizuojant apklausose dalyvavusių respondentų atsakymus apie tiesioginius santykius, matoma, kad bendravusių (kalbėjusių, bet nepažįsta asmeniškai) su imigrantais

yra labai nedaug – vos keli procentai respondentų. Asmeniškai pažįstančių imigrantus procentas taip pat nėra didelis. Daugiausiai respondentų įvardino, kad asmeniškai pažįsta imigrantus, kurie šalyje dirba žemos kvalifikacijos darbą ir imigrantus, kurie į Lietuvą atvyksta pas savo šeimos narius.

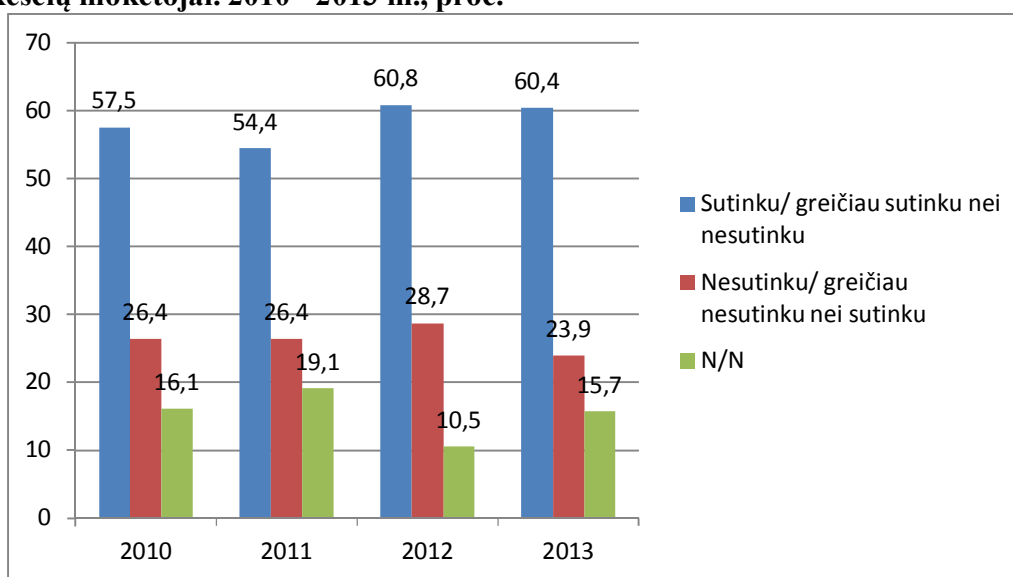
Siekiant įvertinti Lietuvos gyventojų įsivaizduojamą Lietuvoje gyvenančių ir į Lietuvą atvykusių imigrantų įtaką visuomenei ir valstybei, respondentų buvo prašoma pareikšti savo nuomonę apie konkrečius teiginius. Apklausos duomenys rodo, kad daugiausiai respondentų pritarė, kad dauguma į Lietuvą atvykstančių ir Lietuvoje gyvenančių imigrantų yra išlaikomi Lietuvos mokesčių mokėtojų, mažiausiai pritarimo sulaukė teiginys, kad respondentai nenorėtų, jog jų vaikai mokytųsi vienoje klasėje su imigrantų vaikais (žr. 4 pav.). Toliau pateikiama detalesnė respondentų nuomonės kiekvienu teiginiu rezultatų analizė bei 2013 metų apklausos duomenų palyginimas su 2010 – 2012 metais atliktų visuomenės nuostatų apklausų šiuo klausimu duomenimis.

4 pav. Kokia Jūsų nuomonė apie Lietuvoje gyvenančius ir į Lietuvą atvykstančius imigrantus? 2013 m., proc.

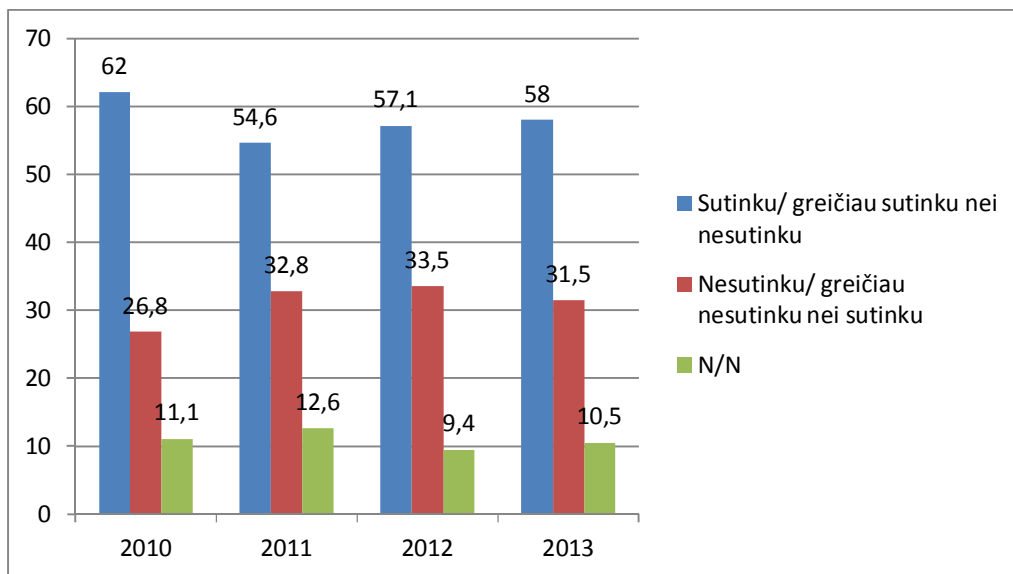
Dauguma 2013 metų apklausoje dalyvavusių respondentų pritarė teiginiui, kad dauguma į Lietuvą atvykstančių/ čia gyvenančių imigrantų išlaiko Lietuvos mokesčių mokėtojai. Lyginant su ankstesnių apklausų rezultatais, pastebima, kad ši nuomonė nekinta nuo pat 2010 metų. Ankstesniais metais su šiuo teiginiu buvo linkę sutikti/ greičiau sutikti nei nesutikti daugiau nei pusė (nuo 54,4 proc. 2011 m. iki 60,8 proc. 2012 m.) apklausoje dalyvavusių respondentų (žr. 5 pav.)

5 pav. Daugumą į Lietuvą atvykstančių/ čia gyvenančių imigrantų išlaiko Lietuvos mokesčių mokėtojai. 2010 - 2013 m., proc.

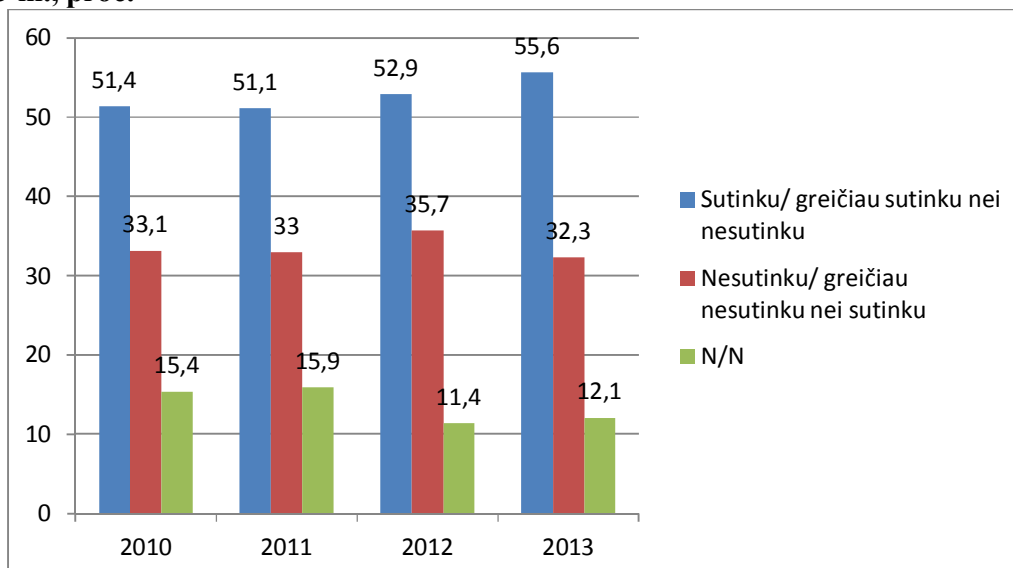
Nuo 2010 m. daugiau nei pusė respondentų sutinka arba yra labiau linkę sutikti nei nesutikti su teiginiu, kad dauguma į Lietuvą atvykstančių/ Lietuvoje gyvenančių imigrantų atvyksta su tikslu dirbti. Praėjusių apklausų rezultatai taip pat rodo mažai kintančią Lietuvos gyventojų nuomonę šiuo klausimu. Daugiausiai sutinkančių buvo 2010 m. (62 proc.), 2011 metais šiam teiginiui pritarė 54,6 proc., o 2012 metais – 57,1 proc. respondentų (žr. 6 pav.).

6 pav. Daugumą į Lietuvą atvykstančių/ Lietuvoje gyvenančių imigrantų atvyksta su tikslu dirbti 2010-2013 m., proc.

Tarp Lietuvos gyventojų išlieka stipri nuomonė, kad į Lietuvą atvykstantys imigrantai gali sukelti socialinius neramumus. Nuo 2010 metų šiam teiginiui pritariančys respondentai sudaro daugiau nei pusę visų apklausoje dalyvavusių Lietuvos gyventojų. 2013 metais su teiginiu sutiko ar greičiau sutiko nei nesutiko 55,6 proc. respondentų (2012 m. – 52,9 proc., 2011 m. – 51,1 proc., 2010 m. – 51,4 proc.) (žr. 7 pav.).

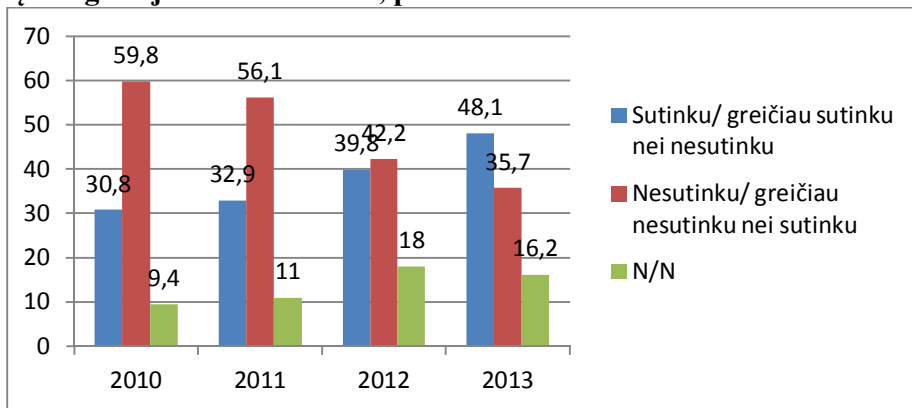
7 pav. Į Lietuvą atvykstantys imigrantai gali sukelti socialinius neramumus. 2010-2013 m., proc.

Ryškus pokytis visuomenės nuostatose įvyko klausimu dėl valstybės skiriamo

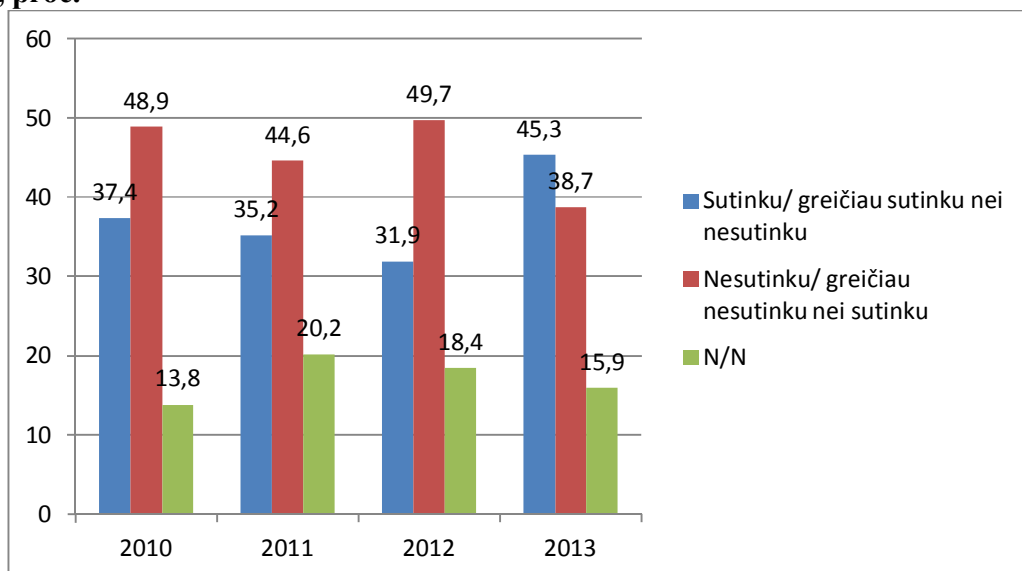
dėmesio Lietuvoje gyvenančių/ atvykstančių imigrantų integracijai. Jei 2010–2011 m. apklausoje dauguma gyventojų buvo linkę nepritarti teiginiui, kad valstybė turėtų skirti daugiau dėmesio Lietuvoje gyvenančių/ atvykstančių imigrantų integracijai, tai nuo 2012 m. ši nuomonė ėmė gana ženkliai keistis, o 2013 m. daugiau respondentų (48,1 proc.) buvo linkę pritarti teiginiui, kad valstybė turėtų skirti daugiau dėmesio Lietuvoje gyvenančių/ atvykstančių imigrantų integracijai. 2013 metais su šiuo teiginiu sutiko 17 proc. daugiau respondentų nei 2010 metais (30,8 proc.). 2011 m. teiginiui pritarė 32,9 proc., o 2012 metais – 39,8 proc. respondentų (žr. 8 pav.).

8 pav. Valstybė turėtų skirti daugiau dėmesio Lietuvoje gyvenančių/ atvykstančių imigrantų integracijai. 2010-2013 m., proc.

2013 metų apklausos rezultatai taip pat rodo, kad lyginant su praėjusių apklausų duomenimis, išaugo sutinkančių/ greičiau sutinkančių nei nesutinkančių su teiginiu, kad į Lietuvą atvykstantys imigrantai yra naudingi Lietuvos ekonomikai, skaičius. Taip teigiančių 2013 metais buvo 45,3 proc. respondentų, tuo tarpu 2010 – 2012 metais daugiau respondentų buvo linkę šiam teiginiui nepritari. Nesutinkančių/ greičiau nesutinkančių nei sutinkančių procentas 2010 – 2012 metais vyravo nuo 44,6 proc. (2011 m.) iki 49,7 proc. (2012 m.) (žr. 9 pav.).

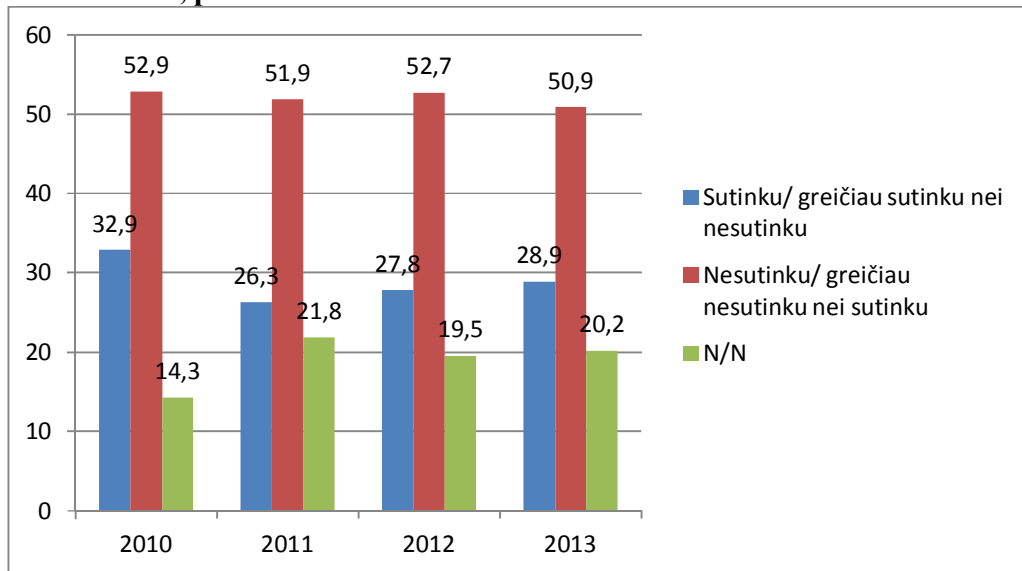
9 pav. Į Lietuvą atvykstantys imigrantai yra naudingi Lietuvos ekonomikai. 2010-2013 m., proc.

Maždaug pusė (50,9 proc.) 2013 metais apklausoje dalyvavusių Lietuvos

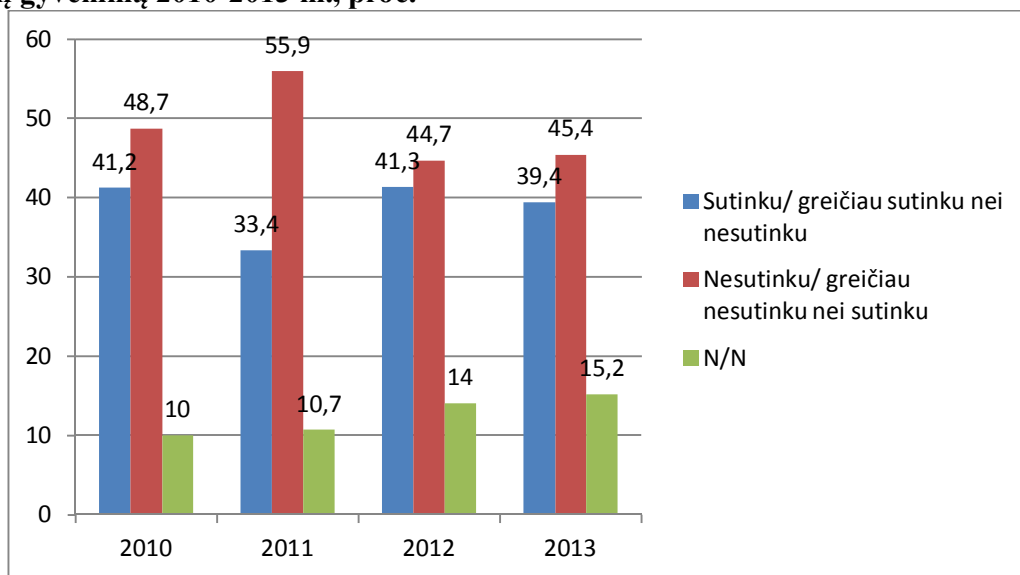
gyventojų įvardino sutinkantys/ greičiau sutinkantys nei nesutinkantys, kad jų vaikai mokytųsi vienoje klasėje su imigrantų vaikais. Pastebima, kad tokia respondentų nuomonės išlieka beveik nekintanti nuo 2010 metų (žr. 10 pav.).

10 pav. Aš nenorėčiau, kad mano vaikai mokytųsi vienoje klasėje su imigrantų vaikais. 2010-2013 m., proc.

Respondentų taip pat buvo klausiama, ar jie sutinka su teiginiu, kad Lietuvoje gyvenantys/ į Lietuvą atvykstantys imigrantai praturtina šalies kultūrinį gyvenimą. Su šiuo teiginiu 2013 metais nesutiko/ greičiau nesutiko nei sutiko 45,4 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų. Lyginant su praėjusių metų duomenimis, taip manančių respondentų procentas išlieka panašus – 2012 metais teiginiui pritarė 44,7 proc. apklausos dalyvių. Daugiausiai nepritariančių buvo 2011 metais, kai nesutinkantys, kad imigrantai praturtina šalies kultūrinį gyvenimą sudarė daugiau nei pusę (55,9 proc.) visų tyrimo respondentų (žr. 11 pav.).

11 pav. Lietuvoje gyvenantys/į Lietuvą atvykstantys imigrantai praturtina šalies kultūrinį gyvenimą 2010-2013 m., proc.

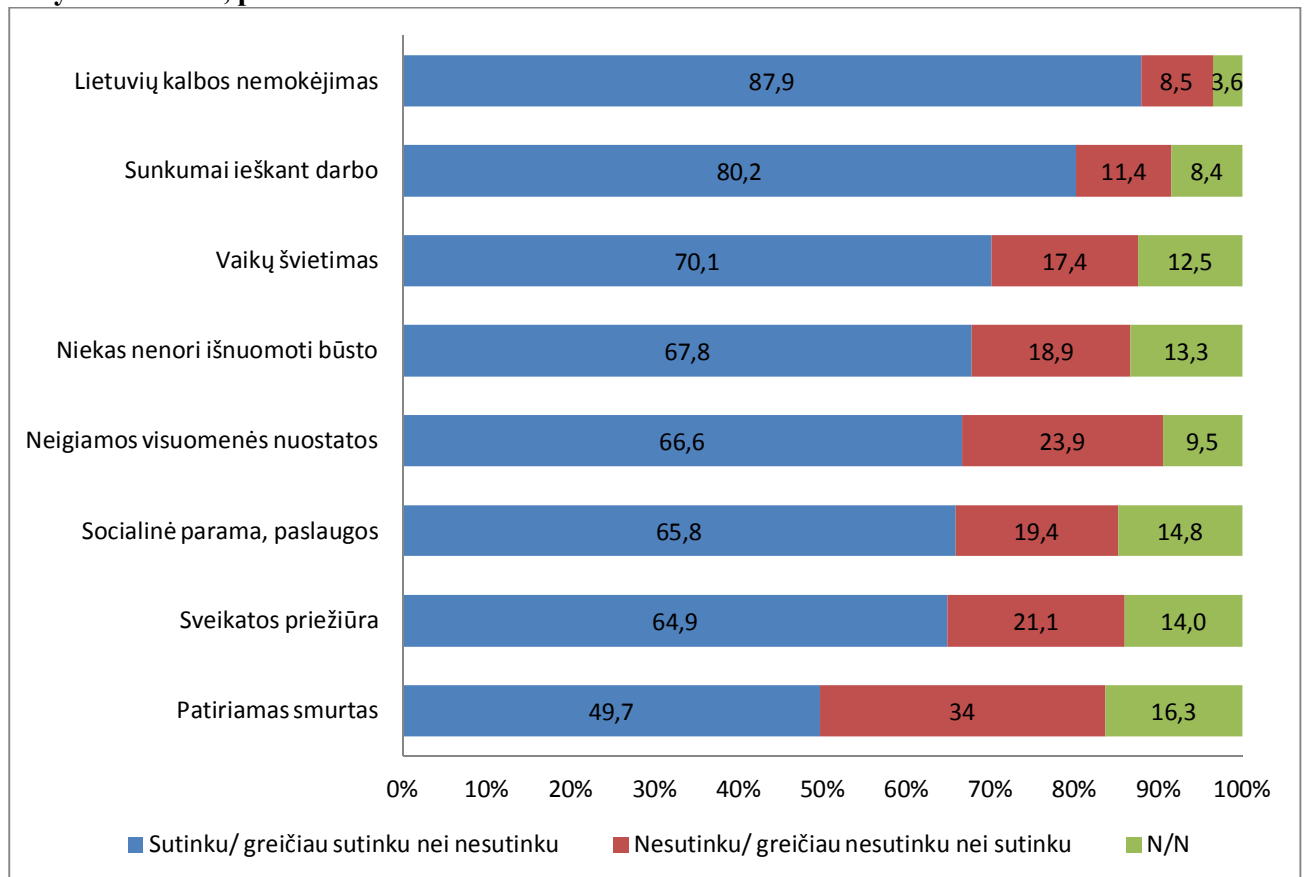

Siekiant įvertinti Lietuvos gyventojų nuomonę apie potencialias Lietuvoje gyvenančių ar atvykstančių imigrantų problemas, apklausos anketoje buvo pateikiami klausimai apie imigrantams kylančius ypatingus sunkumus tokiose srityse kaip neigiamos visuomenės nuostatos, patiriamas smurtas, sunkumai ieškant darbo, sveikatos priežiūra ir kt. Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvos gyventojai pritaria visiems išvardintiems imigrantams galimai kylantiems sunkumams (žr. 12 pav.).

Didžiosios dalies (87,9 proc.) apklaustųjų nuomone, ypatingų sunkumų imigrantams kyla dėl lietuvių kalbos nemokėjimo. Kita galimų sunkumų grupė yra susijusi su darbo paieškomis (pritarė 80,2 proc. respondentų) ir vaikų švietimu (pritarė 70,1 proc. respondentų). Daugiausiai manančių, kad imigrantai dažniausiai susiduria su sunkumais šiose srityse buvo ir 2012 metais.

Apie du trečdaliai 2013 metų apklausoje dalyvavusių Lietuvos gyventojų mano, kad ypatingi sunkumai kyla, nes niekas nenori imigrantams išnuomoti būsto (67,8 proc.), dėl neigiamų visuomenės nuostatų (66,6 proc.) ir sunkumų su kuriais susiduriama dėl socialinės paramos ir paslaugų gavimo (65,8 proc.). Ženkli dalis (64,9 proc.) respondentų mano, kad trečiųjų šalių piliečiams kyla sunkumų sveikatos priežiūros srityje, o 49,7 proc. sutinka, kad patiriamas smurtas taip pat yra problema, su kuria susiduria Lietuvoje gyvenantys/ atvykstantys imigrantai.

12 pav. Sutinkate ar nesutinkate, kad imigrantams kyla ypatingų sunkumų šiose srityse? 2013 m., proc.

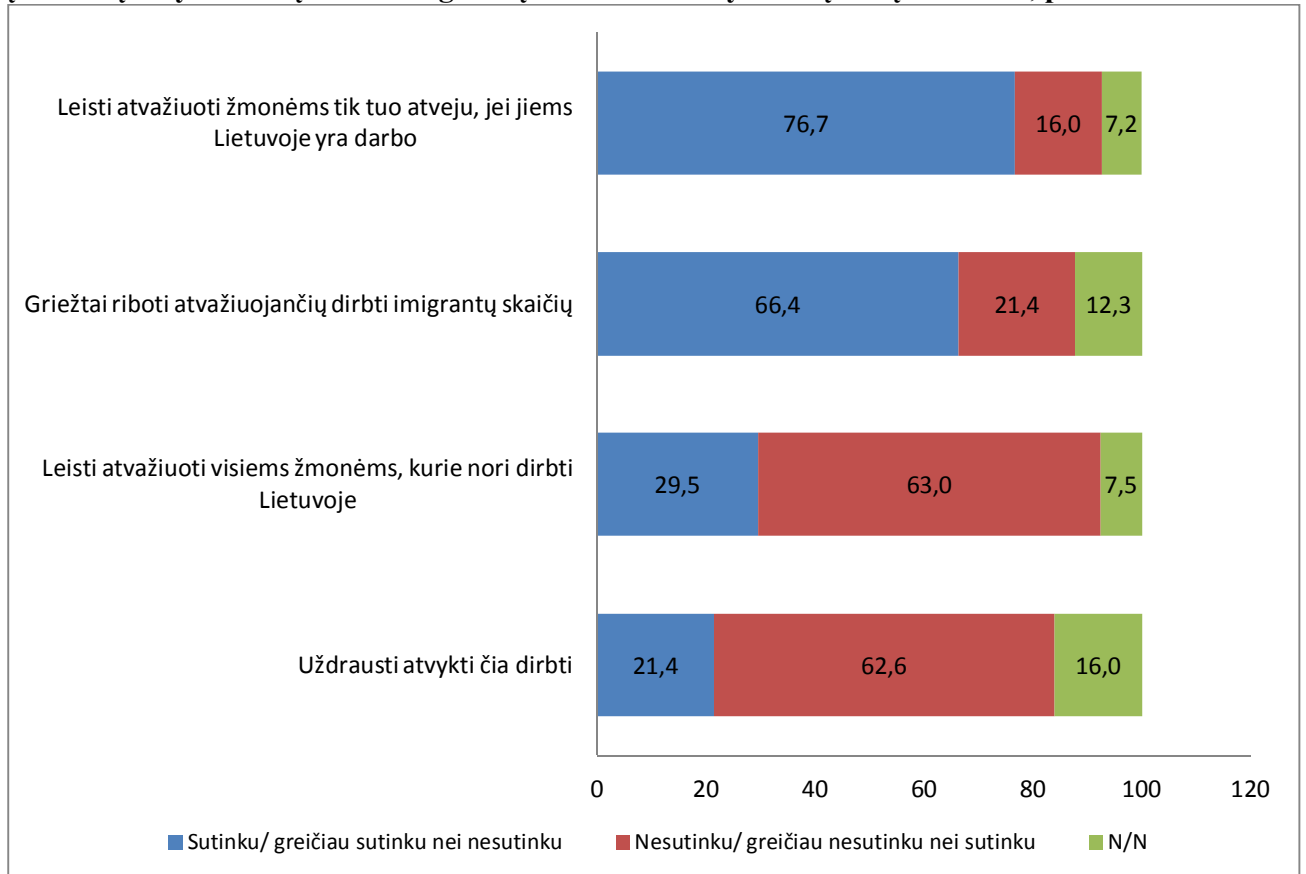

2013 metais pritariančių dėl visų galimų sunkumų procentas buvo didesnis nei 2012 metais. Ypač padaugėjo respondentų sutinkančių su teiginiu dėl imigrantų patiriamo smurto (+ 14,5 proc.) ir neigiamos visuomenės nuomonės (+ 13,2 proc.). Taip pat padaugėjo pritariančių, kad imigrantai susiduria su sunkumais, nes niekas nenori jiems išnuomoti būsto (+ 9,7 proc.) ir gaunant socialinę paramą ir paslaugas (+ 8,2 proc.).

Apklausoje metu respondentų buvo prašoma atsakyti į klausimą, kokius politinius sprendimus turėtų priimti Lietuvos Respublikos (LR) Vyriausybė dėl į Lietuvą atvykstančių dirbti imigrantų iš mažiau išsivysčiusių šalių (žr. 13 pav.). Iš pasiūlytų galimų variantų daugiausiai (76,7 proc.) respondentų teigė sutinkantys/ greičiau sutinkantys nei nesutinkantys, kad būtų leidžiama atvažiuoti žmonėms tik tuo atveju, jei jiems Lietuvoje yra darbo. 66,4 proc. respondentų pritarė teiginiui, kad LR Vyriausybė turėtų griežtai riboti atvažiuojančių dirbti imigrantų skaičių. Leisti atvažiuoti visiems žmonėms, kurie nori dirbti Lietuvoje pritaria 29,5 proc. respondentų. Tuo tarpu sutinkančių/ greičiau sutinkančių

nei nesutinkančių, kad LR Vyriausybė uždraustų atvykti imigrantams dirbti Lietuvoje, 2013 metais buvo 21,4 proc.

13 pav. Jūsų nuomone, kokius politinius sprendimus turėtų priimti LR Vyriausybė dėl į Lietuvą atvykstančių dirbti imigrantų iš mažiau išsivysčiusių šalių? 2013 m., proc.

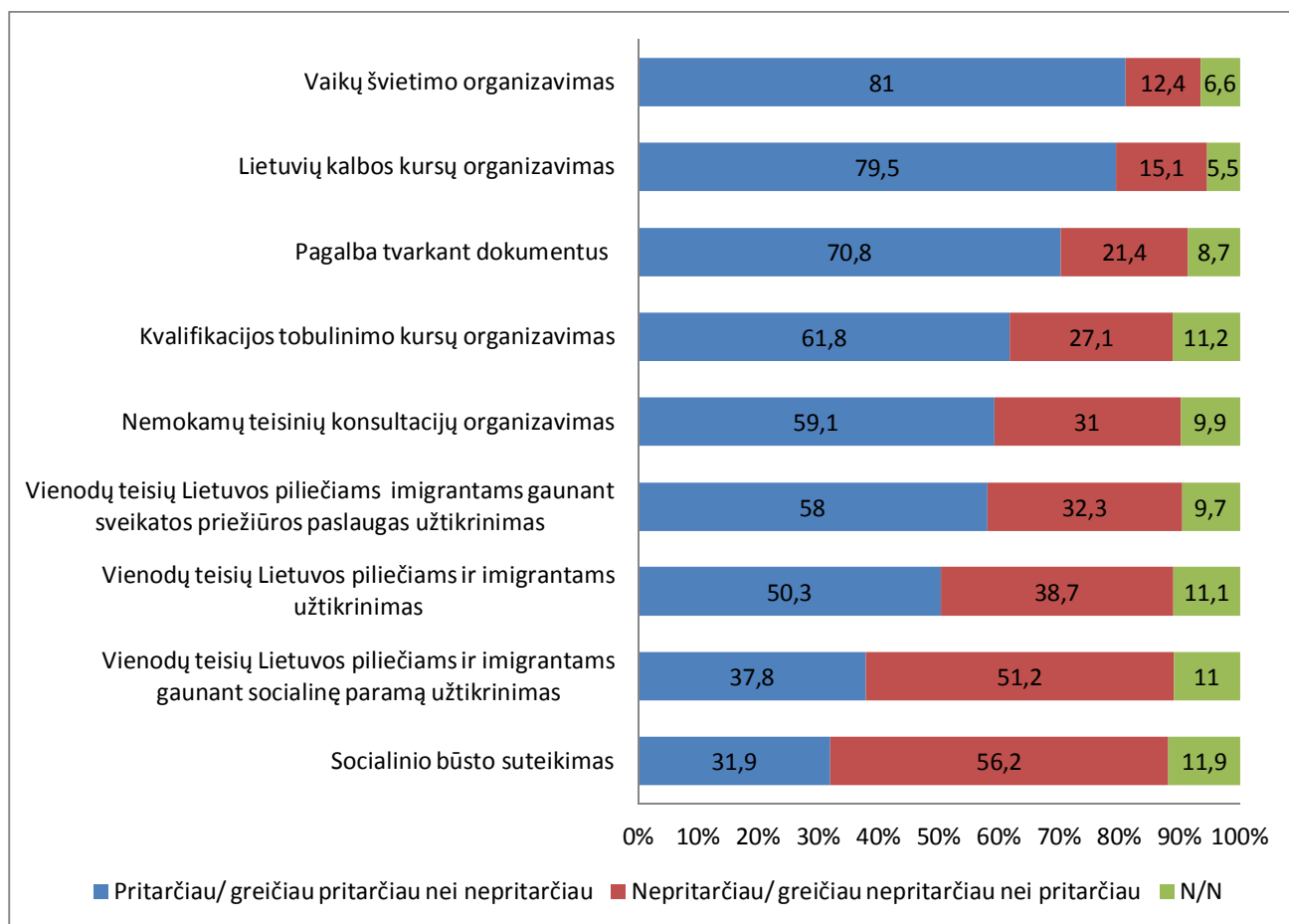
Lyginant su 2012 metais, pastebima, kad 2013 metais padaugėjo manančių, kad būtų leidžiama atvažiuoti žmonėms tik tuo atveju, jei jiems Lietuvoje yra darbo (2012 m. – 70,6 proc.) ir pritariančių, kad būtų griežtai ribojamas atvažiuojančių dirbti imigrantų skaičius (2012 m. – 60 proc.). 2012 metais toks pats procentas (29,5 proc.) respondentų buvo linkę sutikti/ greičiau sutikti nei nesutikti, kad būtų leidžiama atvažiuoti visiems žmonėms, kurie nori dirbti Lietuvoje. Taip pat maždaug ketvirtadalis (24,3 proc.) respondentų sutiko/ greičiau sutiko nei nesutiko su teiginiu, kad LR Vyriausybė turėtų uždrausti atvykti imigrantams dirbti šalyje.

Tyrimo dalyvavusių Lietuvos gyventojų taip pat buvo klausama, kokioms

integracijos priemonėms, kurios būtų taikomos Lietuvoje gyvenantiems ir į Lietuvą atvykstantiems imigrantams, jie būtų linkę pritarti ar nepritarti (žr. 14 pav.). Daugiausiai pritariančių/ greičiau pritariančių nei nepritariančių respondentų buvo vaikų švietimo organizavimo (81 proc.) ir lietuvių kalbos kursų organizavimo (79,5 proc.) atžvilgiu. Dauguma respondentų taip pat buvo linkę palankiai vertinti pagalbą tvarkant dokumentus (leidimus gyventi, pašalpos gavimą ir kt.) (70,8 proc.), kvalifikacijos tobulinimo kursų organizavimą (61,8 proc.) ir nemokamų teisinių konsultacijų organizavimą (59,1 proc.). Taip pat ženkli dalis apklausoje dalyvavusių pritarė/ greičiau pritarė vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir imigrantams, gaunant sveikatos priežiūros paslaugas, užtikrinimui (58 proc.) ir vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir imigrantams užtikrinimui (50,3 proc.).

Daugiausia abejonių Lietuvos gyventojams kelia socialinio būsto imigrantams suteikimas. Šiai integracijos priemonei buvo labiau linkę nepritarti/ greičiau nepritarti nei pritarti daugiau nei pusę (56,2 proc.) apklausos respondentų. Taip pat didesnė gyventojų dalis (51,2 proc.) buvo labiau linkę nepritarti dėl vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir imigrantams, gaunant socialinę paramą, užtikrinimo.

14 pav. Ar prirtartumėte, ar nepritartumėte integracijos priemonėms, kurios būtų taikomos Lietuvoje gyvenantiems ir į Lietuvą atvykstantiems imigrantams? 2013 m., proc.

Pastebima, kad lyginant su 2012 metais, 2013 metais padaugėjo pritariančių imigrantų vaikų švietimo organizavimui, o ši integracijos priemonė aplenkė 2012 metais pirmavusį lietuvių kalbos kursų organizavimą. Didžiausias respondentų nuomonės pokytis matyti dėl vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir imigrantams, gaunant sveikatos priežiūros paslaugas, užtikrinimo ir pagalbos tvarkant dokumentus (leidimus gyventi, pašalpų gavimą, kt.). Abiem šiom integracijos priemonėms 2013 metais pritarė apie 11 proc. daugiau respondentų nei 2012 metais. Mažiausiai pritarimo sulaukusios integracijos priemonės išlieka tos pačios, 2012 metais kaip ir 2013 metais daugiausiai apklausoje dalyvavusių Lietuvos gyventojų buvo linkę nepritari/ greičiau nepritari nei pritari dėl socialinio būsto imigrantams suteikimo ir vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir imigrantams gaunant socialinę paramą užtikrinimo.

Apibendrinimas

Atlikus reprezentatyvios Lietuvos gyventojų nuomonės apklausos apie Lietuvoje gyvenančių ar į ją atvykstančių trečiųjų šalių piliečius duomenų analizę, galima daryti

išvadas, kad palankiausiai Lietuvos gyventojai vertina trečiųjų šalių piliečius, atvykstančius iš Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos. Dauguma respondentų nepritaria ir išsako neigiamas nuostatas imigrantų iš Afrikos ir Artimųjų Rytų– Sirijos ir Libano, atžvilgiu.

Didžioji dalis respondentų įvardino, kad jiems nėra tekę girdėti, matyti ar tiesiogiai bendrauti su viena ar kita imigrantų iš trečiųjų šalių grupe. Daugiausia informacijos ir patirties apie įvairias imigrantų grupes gyventojai gauna iš žiniasklaidos priemonių – TV, radijo, spaudos ir interneto. Labiausiai iš šių priemonių gyventojams yra pažįstami imigrantai šalyje turintys savo verslą bei nelegaliai į Lietuvą atvykę trečiųjų šalių piliečiai. Tik labai nedidelė respondentų dalis įvardino pažįstantys vienai ar kitai grupei priklausančius imigrantus asmeniškai. Daugiausiai tai imigrantai, dirbantys žemos kvalifikacijos darbą bei imigrantai, atvykę į šalį šeimos susijungimo pagrindu.

Pastebima, kad apklausoje dalyvavę Lietuvos gyventojai yra labiau linkę įsivaizduoti neigiamą į Lietuvą atvykusių imigrantų įtaką visuomenei ir valstybei. Apklausų rezultatai rodo, kad didžioji dalis gyventojų linkę manyti, kad dauguma į Lietuvą atvykstančių ir čia gyvenančių imigrantų yra išlaikomi Lietuvos mokesčių mokėtojų ir gali sukelti socialinius neramumus, taip pat apie pusė respondentų nesutiko su teiginiu, kad imigrantai praturtina šalies kultūrinį gyvenimą. Vis tik pastebima ir teigiamų pokyčių. 2013 metų apklausos metu, kitaip nei 2010-2012 metais, beveik pusė respondentų, pritarė, kad valstybė turėtų skirti daugiau dėmesio imigrantų integracijai, taip pat daugiau nei dešimtadaliu išaugo manančių, kad imigrantai yra naudingi Lietuvos ekonomikai, skaičius.

Tyrimo rezultatai rodo, kad respondentai pritaria visiems apklausos metu išvardintiems sunkumams, su kuriais galimai susiduria imigrantai. Daugiausia manančių, kad ypatingi sunkumai kyla dėl lietuvių kalbos nemokėjimo, problemų susirasti darbą, taip pat vaikų švietimo srityje. Lyginant su praėjusių metų apklausa, pastebima, kad padaugėjo manančių, kad su sunkumais imigrantai susiduria dėl patiriamo smurto, neigiamos visuomenės nuomonės bei problemų išsinauomoti būstą.

Vaikų švietimo ir lietuvių kalbos kursų organizavimas taip pat buvo daugiausiai respondentų pritarimo sulaukusios integracijos priemonės, kurios būtų taikomos Lietuvoje gyvenantiems ir į šalį atvykstantiems imigrantams. Lyginant su 2012 metais vykusia apklausa, 2013 metais daugiau respondentų buvo linkę pritarti dėl vienodų teisių Lietuvos

piliečiams ir imigrantams, gaunant sveikatos priežiūros paslaugas, užtikrinimo bei pagalbos tvarkant dokumentus (leidimus gyventi, prašymus dėl pašalpų gavimo, pan.). 2013 metais, kaip ir ankstesnių apklausų metu, daugiausiai abejonių Lietuvos gyventojams sukėlė socialinio būsto imigrantams suteikimas. Šiai integracijos priemonei, taip pat kaip ir priemonei dėl vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir imigrantams, gaunant socialinę paramą, užtikrinimo, nepritarė daugiau nei pusė dalyvavusių apklausoje.

Dauguma Lietuvos gyventojų pasisako už griežtą, imigraciją ribojančią, politiką. Absoliuti dauguma respondentų pritaria, kad į šalį būtų leidžiama atvažiuoti žmonėms tik tuo atveju, jei jiems yra darbo, o du trečdaliai pasisakė už griežtai ribojamą, atvažiuojančių dirbti imigrantų, skaičių. Teiginiui, kad būtų leidžiama atvažiuoti visiems žmonėms, kurie nori dirbti Lietuvoje, pritaria tik trečdalis apklausoje dalyvavusių Lietuvos gyventojų.

3. DARBO MIGRANTŲ GYVENIMO IR DARBO SĄLYGŲ KIEKYBINIO IR KOKYBINIŲ TYRIMŲ BEI VISUOMENĖS APKLAUSOS METODOLOGIJA

Trečiasis tyrimo etapas yra sudėtinė *1.1.1 Teorinio darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų bei visuomenės nuostatų rodiklių sąvado*, skirto vertinti TŠP darbo migrantų integracijos politiką ir darbo imigracijos politiką, parengimas veiklos dalis, kurio tikslas – parengti kiekybinio ir kokybinio tyrimų bei visuomenės nuostatų apklausos metodologiją. Siekiant tikslo išskelti šie uždaviniai:

- Apžvelgus darbo imigracijos srautus parengti kiekybinio tyrimo metodologiją;
- Aprašyti kokybinio tyrimo metodologiją;
- Parengti visuomenės nuostatų apklausos metodologiją;

Empirinis tyrimo modelis

Pirmajame ir antrajame šios veiklos etape atlikta teorinė analizė bei atlikti ankstesni tyrimai (žr. Pareiškėjo patirtį) leido sukonstruoti empirinio tyrimo modelį, kurį sudaro trys etapai: kiekybinis tyrimas; kokybinis tyrimas; visuomenės nuostatų apklausa. Visi trys tyrimo etapai turi atskirą metodologiją, tačiau papildo vienas kitą siekiant bendro tikslo – parengti teorinį ir empirinį darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų bei visuomenės nuostatų rodiklių sąvadą, skirtą vertinti darbo migracijos procesus.

Lietuvos darbo migrantų darbo ir gyvenimo sąlygų tyrimas apjungia kiekybinį ir kokybinį metodus, taip yra sudaromas kompleksinis požiūris į tyrimą problemą. Šiame tyrime naudojami du metodai: kiekybinė darbo migrantų apklausa ir ekspertinis kokybinis tyrimas, kuriais siekiama sukurti darbo migrantų gyvenimo ir darbo sąlygų kiekybinio ir kokybinių tyrimų bei visuomenės apklausos metodologiją, kuri ateityje bus naudojama ir kituose (tęstiniuose) tyrimuose. Remiantis gautais atsakymais, bus galima įvertinti anketos patikimumą ir klausimų tinkamumą vertinant darbo ir gyvenimo sąlygas. Kiekybinio tyrimo atsakymai bus vertinami pagal patikimumo lygį, o kokybinio ekspertinio interviu atsakymais bus galima nustatyti ir papildyti kiekybinį klausimyną. Tuo pat metu kokybinio interviu dėka bus nustatomas detalesnis ir sodresnis paveikslas darbo migrantų darbo ir

gyvenimo sąlygų iš institucinės pusės, kai kiekybinė apklausa leis pamatyti ir įvertinti situaciją iš apačios, darbo migrantų akimis.

Visuomenės nuostatų apklausos yra neatsiejamas integracijos procesų stebėjimo instrumentas. Migrantus priimančių visuomenių migracijos procesų suvokimas yra svarbus indikatorius, rodantis ne tik visuomenės toleranciją, bet ir kokia aplinka yra sukuriama imigrantų integracijai, kuri yra sunkiai įmanoma be visuomenės supratingumo ir tolerantiško požiūrio.

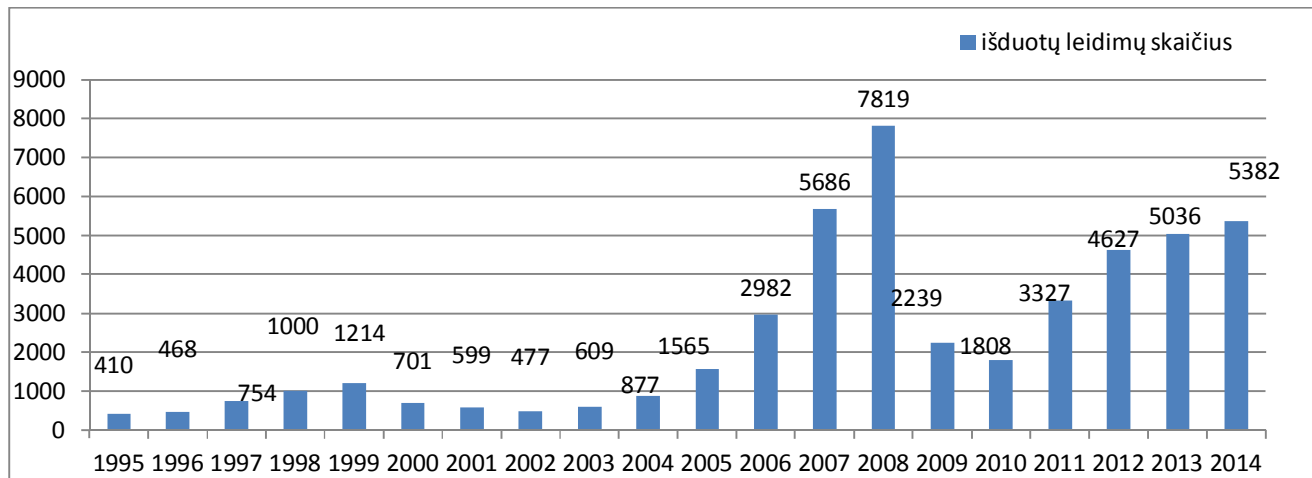
3.1 Kiekybinio tyrimo metodologija

Lietuvoje gyvenančių ir dirbančių darbo migrantų situacijos analizė

Vertinant darbo migracijos nuo įstojimo į Europos Sąjungą metų iki finansinės krizės laikotarpio (2009 m.) į Lietuvą mastus galima matyti aiškią didėjimo tendenciją. Vertinant bendrai išduotų jau nuo 1995 metais darbo leidimų skaičius siekė 410 (žiūrėti Pav. Nr. 1), šis skaičius tolygiai didėjo kiekvienais metais. Tai buvo sąlygojama augančia ekonomika Lietuvoje ir darbuotojų poreikiu, taip pat ir, kalbant apie vėlesnius metus, reikėjo užpildyti retėjančias darbo vietas po išvykstančių Lietuvos gyventojų.

Ypatingas išduotų darbo leidimų skaičiaus didėjimas yra pastebimas nuo 2004 m., Lietuvai įstojus į Europos sąjungą, iki 2008 m. Lietuvos ekonomikos pakilimo laikotarpio, kai buvo išduota daugiausia darbo leidimų per metus (7,819 leidimų 2008 m.). Tačiau jau 2009 m., išduotų leidimų skaičius siekė vos 2,239, kai Lietuvoje nedarbo lygis siekė 13,7 proc. ir buvo daugiau nei du kartus didesnis nei 2008 metais. 2010 metais ekonominis šalies nuosmukis vis dar buvo ypatingai ryškus, bendras šalies nedarbo lygis siekė 17,1 proc., o išduotų darbo leidimų užsienio gyventojams sumažėjo iki 1,808.

Paveikslas Nr. 1 Išduotų darbo leidimų skaičius nuo 1995 m. iki 2014 m.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, tarp išduodamų darbo leidimų nuo 2004 iki 2010 metų daugiausia leidimų buvo išduota inžinieriams, virėjams, laivų korpuso surinkėjams ir suvirintojams, statybininkams. Taip pat svarbu pabrėžti, kad jau nuo 2003 m. didėjo tendencija tolimųjų reisų vairuotojų poreikio, tai reiškia išduodamų darbo leidimų skaičius jiems kasmet vis didėjo.

Pagal įmonių tipą dauguma užsieniečių buvo įdarbintų uždaroje akcinėje bendrovėje, akcinėje bendrovėje ir individualiose įmonėse, tik maža dalis švietimo įstaigose, bendruomenėse ir kitose įstaigose.

Didžioji dalis atvykusiųjų buvo iš Ukrainos (dauguma), Baltarusijos, Kinijos ir Rusijos. Tokia tendencija išliko per visą laikotarpį. Kalbant apie geografinį pasiskirstymą pagrindiniai traukos centrai nuo 2004 metų iki 2010 metų buvo šalies didmiesčiai Vilnius, Klaipėda ir Kaunas, jau 2006 metais prisidėjo Šiauliai, Gargždai, Marijampolė ir kiti.

Lietuvos darbo migracijos duomenis pagal ūkio sektorius, profesijas, lytį, pilietybę, 2011-2014

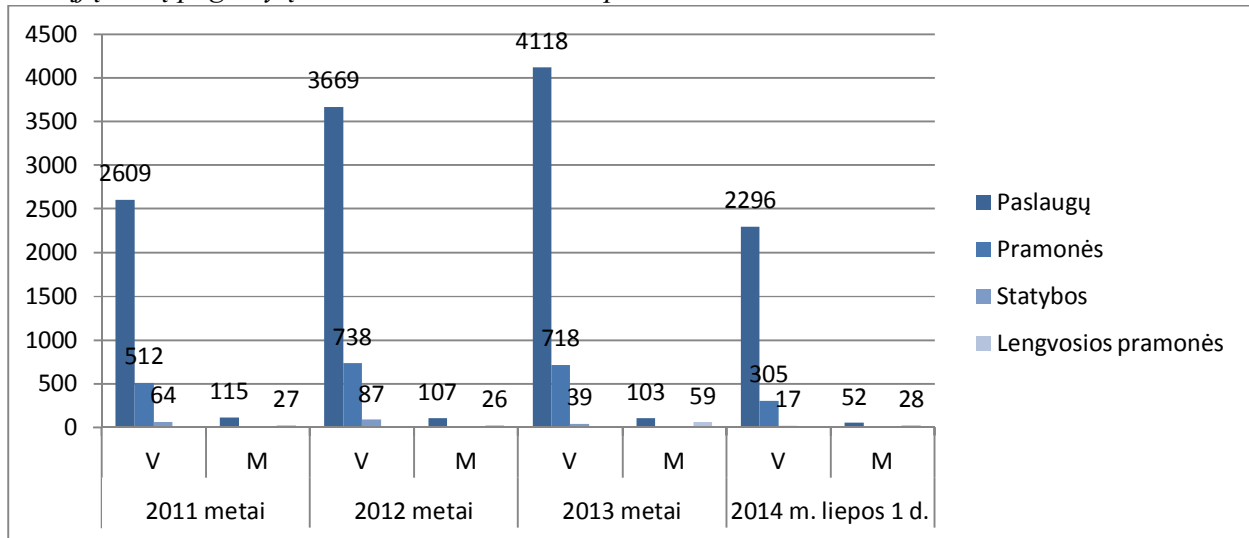
Pasaulio finansinė krizė tapo viena labiausiai aptariama tema dėl savo įtakos visos Europos Sąjungos ir Lietuvos ekonominiams, socialiniams ir kitiems procesams. Gerėjanti ekonominė situacija, mažėjantis nedarbas, žmonių socialinė ir ekonominė gerovė ženkliai krito būtent po 2008 metų ekonominės krizės. Kalbant apie migracijos srautus, sumažėjus darbo vietų pasiūlai, krizinis laikotarpis smarkiai sumažino atvykstančių migrantų skaičių į

Lietuvą ir atitinkamai padidino išvykstančių Lietuvos piliečių.

Kaip galima matyti jau minėtame paveiksle (žiūrėti pav. Nr. 1), didžiausias išduotų leidimų skaičius buvo 2008 m., o jau sekančiais metais šis skaičius sumažėjo beveik trigubai. 2010 m. buvo išduotas mažiausias darbo leidimų skaičius nuo Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą. Tačiau jau kitais metais ekonomikai atsigaunant, didėjo poreikis ir užsienio specialistų, kurių pozicijos nebuvo užpildytos vietos gyventojų. 2011 išduotų darbo leidimų skaičius 3,327, 2012 m. 4,627 leidimai, 2013 m. 5,036 darbo leidimai. Lietuvos darbo birža per 2014 m. išdavė 5,382 leidimus dirbti užsieniečiams Lietuvos Respublikoje. Tai gi šalies ekonomikai ir verslui atsigaunant, vėl atsirado poreikis užsienio darbuotojų. Toks poreikis yra sąlygojamas vietos darbuotojų trūkumo.

Analizuojant darbo migracijos srautus ir mastus Lietuvoje ir siekiant tikslesnės statistinės informacijos buvo kreiptasi į Lietuvos darbo biržą ir 10 teritorinių darbo biržų. Gauti duomenys šiek tiek skiriasi apskaičiuojant išduotų darbo leidimų bendrą skaičių, tačiau didėjimo tendencija yra aiškiai matoma. Kaip jau buvo pastebėta nuo 2011 metų buvo matomas staigus darbo leidimų išdavimo ir pratęsimų augimas. Kaip galima matyti paveiksle Nr.2 ypatingas augimas yra pastebimas paslaugų sektoriuje, tuo tarpu kiti sektoriai, ypač pramonės, lieka nepakitę. Į paslaugų sektorių įeina tolimųjų reisų vairuotojai, kurių yra didžiausias skaičius tarp išduodamų leidimų. Mažiausiai išduotų darbo leidimų yra statybos ir lengvosios pramonės ūkio sektoriuose, taip pat, pastarojoje yra daugiausia įdarbinamos moterys, kai kituose sektoriuose beveik absoliuti dauguma yra vyrų.

Paveikslas Nr.2. Kokiose Lietuvos ūkio sektoriuose įsidarbino darbo migrantai iš trečiųjų šalių pagal lytį nuo 2011 iki 2014 m. liepos 1 d.?

Lentelė Nr. 1. Darbo migrantai iš trečiųjų šalių pagal lytį nuo 2011 iki 2014 m. liepos 1.

<i>Vyrai</i>	
viso per 2011 m.	3185
viso per 2012 m.	4494
viso per 2013 m.	4875
viso per 2014 m. (iki 07 01)	5302
<i>Moterys</i>	
viso per 2011 m.	142
viso per 2012 m.	113
viso per 2013 m.	162
viso per 2014 m. (iki 07 01)	80

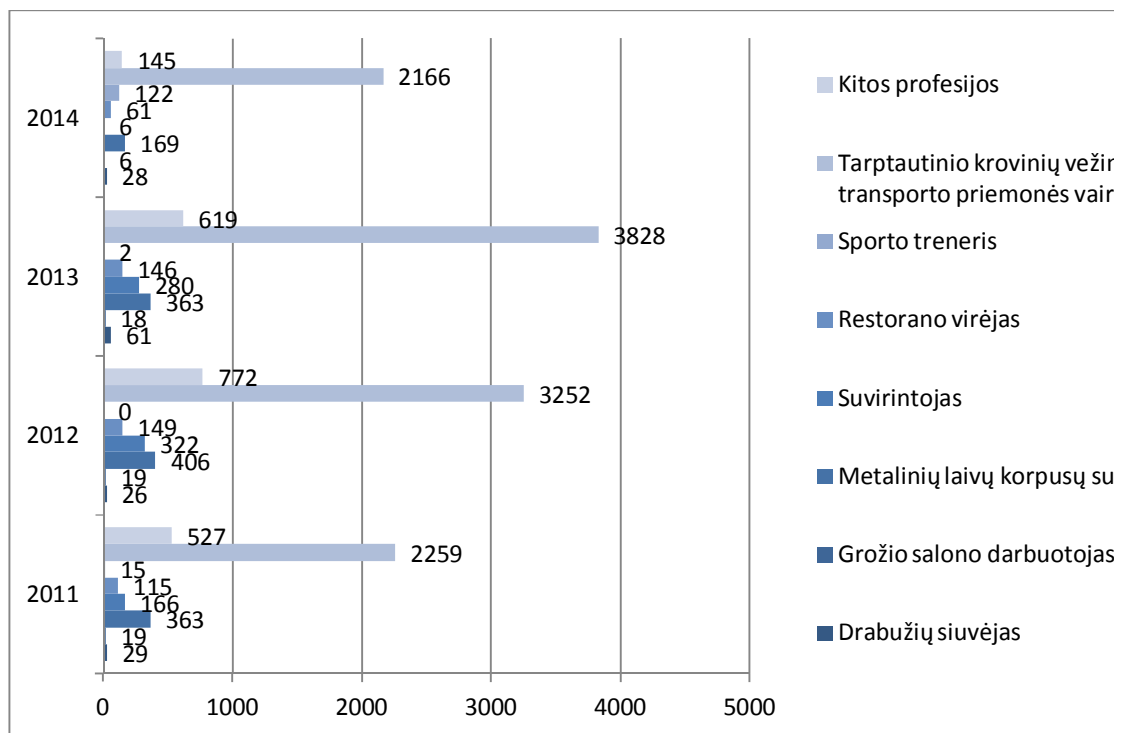
Lietuvos darbo biržos duomenimis, 2014 m. 5382 užsieniečiai turėjo galiojančius leidimus dirbti Lietuvoje. Jų tarpe didžioji dalis yra vyrų (žiūrėti lentelę Nr. 1).

Lentelėje Nr. 2 (prieduose) galima matyti kad didžioji dalis moterų yra įsidarbinusios kaip drabužių siuvėjos, tuo tarpu, absoliučiai „vyriškos“ profesijos yra: laivo vamzdininkas, metalinių korpusų surinkėjas, statybos inžinierius, suvirintojas, tarptautinio keleivių vežimo transporto priemonės vairuotojai ir kiti.

Dažniausios 2011–2014 metų profesijos buvo tarptautinio krovinių vežimo

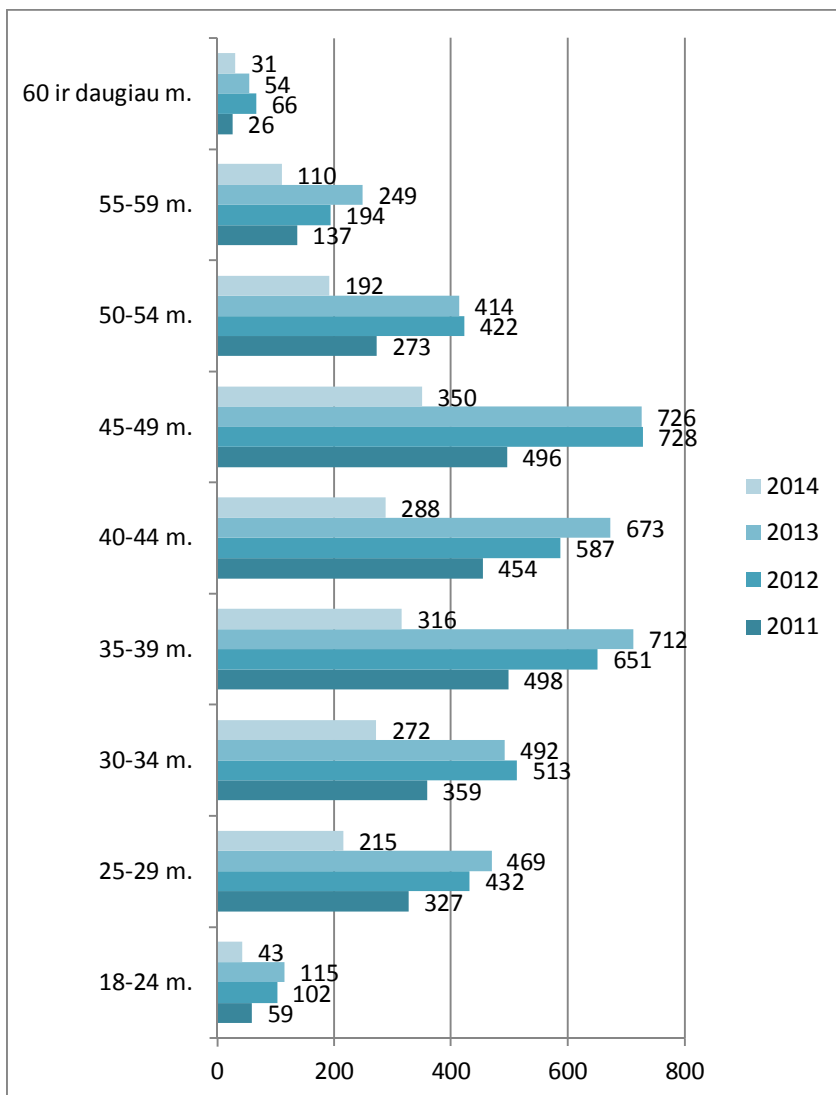
transporto priemonės vairuotojai, metalinių laivų korpusų surinkėjai, restorano virėjai ir drabužių siuvėjai. Paveiksle Nr. 3 galima matyti susistemintas dažniausias profesijas 2011–2014 metais: daugiausia leidimų išduota tarptautinio krivinių vežimo transporto priemonės vairuotojams, restorano virėjams, metalinių laivų korpusų surinkėjams, suvirintojams, drabužių siuvėjams, taip pat 2014 metais net 122 leidimų yra išduota sporto treneriams.

Paveikslas Nr. 3. Darbo migrantai iš trečiųjų šalių pagal dažniausias profesijas nuo 2011 m. iki 2014 m. liepos 1 d.

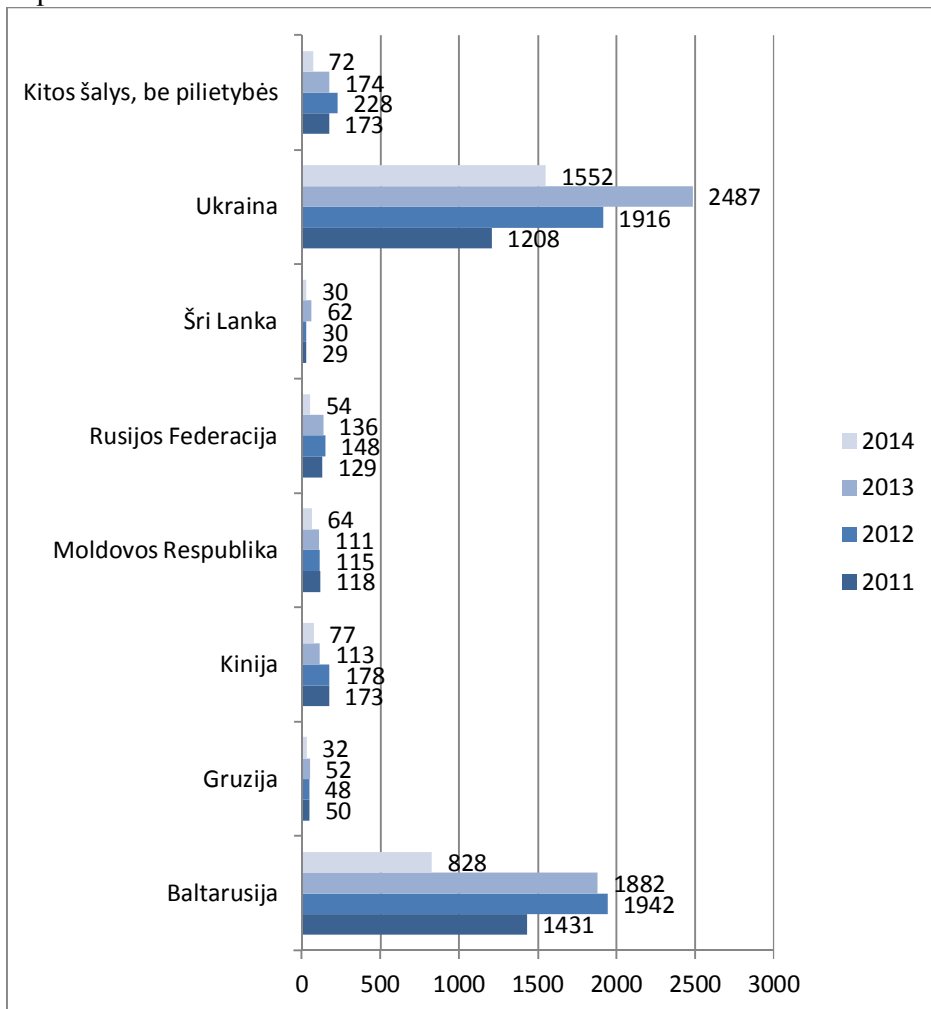
Lietuvos darbo birža nepateikė duomenų apie darbo migrantų amžiaus pasiskirstymą. Tokią informaciją turi dalis teritorinių darbo biržų, tačiau ne visos jos šią informaciją renka.. Iš gautų duomenų matyti, kad didžioji dalis atvykusiųjų yra nuo 25 iki 54 metų amžiaus (žiūrėti Pav. Nr. 4). Ženkliai mažesnę dalį sudaro jaunesni nei 24 m. arba vyresni nei 60 m. asmenys.

Paveikslas Nr. 4. Darbo migrantai iš trečiųjų šalių pagal amžiaus grupes nuo 2011 m. iki 2014 m. liepos 1 d.

Tendencijos darbo migrantų pagal pilietybę 2011-2014 metais (žiūrėti Pav. Nr. 5) išlieka nepakitusi. Dažniausiai trečiųjų šalių piliečiai atvyksta iš Ukrainos, Baltarusijos, Kinijos, Rusijos, Moldovos, 2013 m. trečioji šalis pagal pilietybę buvo Rusija, ketvirtoje vietoje pagal atvykusiųjų skaičių buvo Moldovos respublika. Taip pat per šį laikotarpį padaugėjo atvykusiųjų iš Šri Lankos ir kitų tolimųjų Rytų valstybių. Į kategoriją „kitos šalys“ patekusių darbuotojų geografinis pasiskirstymas yra labai platus: Lotynų Amerikos šalys, Centrinė Amerika, Viduržemio jūros regionas ir Artimieji Rytai, Vidurinė Azija ir kiti.

Paveikslas Nr. 5. Darbo migrantai iš trečiųjų šalių pagal pilietybę nuo 2011 m. iki 2014 m. liepos 1 d.

Skirtumai pagal apskritis ir savivaldybes

Apskaičiavus išduotų darbo leidimų skaičius tūkstančiui gyventojų, nustatyta, kad daugiausia darbo leidimų trečiųjų šalių piliečiams tūkstančiui gyventojų buvo išduota 2011 m. Klaipėdos ir Vilniaus apskrityse, šiek tiek mažiau Šiaulių ir Marijampolės apskrityse. Jau sekanšiais metais 2012 m. Klaipėdos apskrityje tūkstančiuo gyventojų išduodamų leidimų skaičius visa dar buvo didžiausias, šiek tiek mažesnis buvo Vilniaus ir Šiaulių apskrityse, dar mažiau Kauno. 2013 m. tendencija šiek tiek pasikeitė, tarp apskirčių lyderių taip ir buvo Klaipėdos ir Šiaulių apskritis, šiek tiek mažiau ryškėjo Vilniaus ir Kauno, tai pat atsirado Utenos apskritis. Per pirmąjį pusmetį 2014 m. ryškėjo Šiaulių

apskritis ir Utenos apskritis. Po Klaipėdos ir Šiaulių, yra Vilniaus ir Kauno apskritis. Žiūrėti pav. Nr. 6 (prieduose)

Pagal išduotų leidimų skaičių pirmauja rajono centrai ir miestų savivaldybės. Kiek 2011 tiek ir kiekvienais metais daugiausia leidimų yra išduodama Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių miesto savivaldybėse. Taip pat Šalčininkų, Trakų, Mažeikių, Radviliškio, Jonavos, Ukmergės ir kituose rajono savivaldybėse. Tuo tarpu, kaip galima matyti žemėlapiuose didžiojoje dalyje rajono savivaldybėse darbo leidimų nebuvo išduota visiškai ir tokia tendencija išlikdavo nuo 2011 iki 2014 m. (žiūrėti pav. Nr. 7, prieduose)

Tuo tarpu kalbant apie lyčių pasiskirstymą apskrityse, galime matyti, kad moterims išduotų leidimų skaičius Utenos apskrityje yra absoliuti dauguma, čia 2014 m. darbo leidimai buvo išduoti 27 moterims. Kituose apskrityse absoliuti dauguma yra vyrų, ir tik maža dalis Vilniaus, Kauno, Alytaus apskrityse. 2012 m. Tauragės apskrityje pagal teritorinės darbo biržos duomenis buvo išduota viso 5 darbo leidimai, vienas moteriai, kiti 4 vyrams. Žiūrėti pav. Nr. 8 (prieduose)

Kiekybinio tyrimo imties formavimas ir tyrimo atlikimas

Tyrimo metodai

Siekinat įvertinti darbo migrantų darbo ir gyvenimo sąlygas, bus atliekama *anketinė apklausa*:

Bus apklausti Lietuvoje gyvenantys ir dirbantys darbo migrantai, kuriems yra išduotas darbo leidimas. Anketinis tyrimas vyks nuo 2014 lapkričio mėnesio iki 2015 vasario pabaigos. Atliekant apklausą, bus sudarytas išsamus klausimynas, siekiant sužinoti darbo migrantų darbo ir gyvenimo sąlygas, jų nuomonę ir nuostatas nagrinėjama tema. Taip pat klausimyne bus skirta daug dėmesio socialiniams demografiniams klausimams, siekiant tiksliai nustatyti tipinį darbo migrantų paveikslą. Klausimynas bus pildomas interviuotojo pagal respondentų atsakymus. Apklausa vyko darbo migrantų darbo vietoje, dažniausiai lankomose viešose erdvėse, Lietuvos socialinių tyrimų instituto patalpose ir kituose vietose. Taip pat, bus sudaryta elektroninė angliška klausimyno versija, kuri buvo siuntinėjama respondentams, dirbantiems aukštosiose mokyklose.

Kiekybinio tyrimo tikslinė grupė. yra darbo leidimus turintys TŠP. Remiantis

Užsieniečių teisinės padėties įstatymu, užsieniečiai, ketinantys dirbti Lietuvoje, turi įgyti leidimą dirbti, todėl tikslinė grupė apibrėžiama būtent pagal šį įstatymą (Žin., 2004, Nr. 73-2539, 58 str. 2 d.): 1) TŠP, kurie ketina dirbti; 2) TŠP, dirbantys aukštos profesinės kvalifikacijos darbus, 3) TŠP, kurie ketina užsiimti teisėta veikla LR (yra išimčių, kurios apibrėžiamos LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro nutarimu (Žin., 2013, Nr. 34-1675, 9 str.); 4) TŠP, kurie ketina įgyti išsilavinimą, mokytis švietimo įstaigoje, stažuoti, kelti kvalifikaciją, dalyvauti profesiniuose mokymuose; 5) TŠP, kurie kitoje ES valstybėje narėje yra įgiję ilgalaikio gyventojų statusą ir turi tos valstybės išduotą leidimą gyventi. Reti atvejai, kuomet nereikalaujama įgyti leidimą dirbti turint leidimą laikinai gyventi, nėra įtraukiami.

Kiekybinio tyrimo imtis. Tyrimo imtis buvo formuojama atsižvelgiant į darbo imigracijos srautus (žr. 1.1 *Bendroji Lietuvoje gyvenančių ir dirbančių darbo migrantų situacijos analizė*). Nors absoliuti dauguma (daugiau nei 80 proc.) darbo leidimų yra išduodama tolimųjų reisų vairuotojams, jų santykinę dalį tyrimo imtyje buvo nutarta sumažinti iki 50 proc., kadangi šios grupės atstovų gyvenimo ir darbo sąlygos stipriai nesiskiria, vairuotojų grupė yra gana tolygi ir vertinant pagal socialines demografines charakteristikas (kilmės šalis, amžius, lytis ir t.t.).

Iš viso numatyta apklausti 150 tolimųjų reisų vairuotojų, imtyje atspindint bendros populiacijos pasiskirstymą pagal pilietybę ir amžių. Didžiausią dalį imtyje turėtų sudaryti Ukrainos ir Baltarusijos piliečiai (atitinkamai 93 ir 47 respondentai). Respondentų atranka pagal amžių turi atspindėti bendros populiacijos charakteristikas (mažiausiai jauniausiojo (18-24 m.) ir vyriausių nei 55 m. amžiaus atstovų, kitų amžiaus grupių – daugiaž tolygiai). Kadangi pagal pateiktus teritorinių darbo biržos duomenis, tarp tolimųjų vairuotojų nėra moterų, visi numatomi respondentai yra vyrai (žiūrėti prieduose lentelę Nr. 2).

Kitą imties dalį (150 respondentų) sudaro darbo migrantai, dirbantys įvairiuose ūkio sektoriuose (pramonės, paslaugų (be tolimųjų reisų vairuotojų), lengvosios pramonės, statybos). Formuojant šių respondentų imtį buvo atsižvelgiama į daugiau charakteristikų – lytį, amžių, ūkio sektorių ir pilietybę. Nors šioje respondentų grupėje lytis yra svarbesnis sociodemografinis bruožas, vis tik moterų grupė išlieka nežymi – jų dalis bendroje imtyje yra nedidelė (5 respondentai), dominuoja vyrai (145 respondentai). Pasiskirstymas pagal

amžių yra panašus kaip ir tolimųjų reisų vairuotojų grupėje (mažiausiai jauniausiojo (18-24 m.) ir vyriausių nei 55 m. amžiaus atstovų, kitų amžiaus grupių – daugmaž tolygiai). Pagal ūkio sektorius, daugiausiai turėtų būti apklausta pramonės ir paslaugų sektoriuje dirbančių respondentų (atitinkamai apie 80 ir 50 respondentų), lengvosios pramonės ir statybos sektoriuose – tik keletas respondentų (iki 10). Kaip ir vairuotojų imtyje, daugiausiai respondentai turėtų būti iš Ukrainos (~ 80 respondentų) ir Baltarusijos (~40 respondentų), kitų šalių atstovų ženkliai mažiau (2–5 respondentų iš skirtingų šalių).

3.2. Kokybinio tyrimo metodologija

Kokybinis tyrimas buvo pasirinktas, nes suteikia galimybę pamatyti tokią realybę, kokią ją mato patys respondentai (Kardelis, 2005), šiuo atveju atskleidžiant migracijos veiksnius individualiame lygmenyje ir integracijos proceso vyksmą. Pagal Luobikiene (2006:68): „kokybinių tyrimų interviu metodas yra gera priemonė priartėjimui prie žmonių suvokimo, situacijų apibrėžimo, reikšmių ar realybės konstravimo būdas“. Socialiniuose tyrimuose kokybiniais metodais sutrinktą informaciją galima plačiai interpretuoti atsižvelgiant į situacijos kontekstą ir surinktą papildomą informaciją, o tai ypatingai svarbu šio projekto rėmuose dėl plačių vykdomų veiklų.

Siekiant įvertinti kiekybinio tyrimo patikimumą, atlikti kiekybinio tyrimo priežastingumo analizę bei papildyti kiekybinio tyrimo rezultatus, bus atlikti *pusiau struktūruoti ekspertiniai interviu*. Šiuo metodu nereikia laikytis griežtos struktūros, kuri skatintų susitelkti tik į struktūros atitikimą (Kardelis, 2007:65). Toks būdas suteikia galimybę reikšti savo asmeninę nuomonę. Atlikdamas pusiau struktūruotus interviu tyrėjas turi galimybę dar įžvalgiau gilintis į pateiktus aktualius klausimus, todėl leidžia įsigilinti ir plačiau atskleisti unikalias asmenines patirtis ir atskleisti konkrečią probleminę situaciją (Ramanauskaitė, 2002:95).

Toks ekspertinis, pusiau struktūruotas interviu (N=10) leis atlikti gilesnę surinktų kiekybinių duomenų interpretaciją. Šiame tyrime dalyvaus Lietuvos profsąjungos atstovai, darbdaviai, atstovai iš Lietuvos darbo biržos, Migracijos departamento ir kitų institucijų (viso 10 ekspertų). Klausimynas ekspertams bus sudarytas remiantis atliktu kiekybinių tyrimų, taip pat buvo suformuluoti keturi klausimų blokai: bendra informacija apie

instituciją ir dirbančius darbo migrantus joje (t.y. bus prašoma nupasakoti darbo migrantų dažniausias socialines demografines charakteristikas, bendrą jų skaičių ir t.t.), migrantų įdarbinimo sąlygas ir galimybes, jau dirbančių darbo migrantų darbo sąlygas ir darbuotojų socialinius ryšius. Taip pat atitinkamai nuo eksperto darbo pobūdžio klausimai bus šiek tiek modifikuojami pagal jo kompetenciją.

Pagrindiniai ekspertinio klausimyno blokai, naudojami pritaikant klausimyną kiekvienai ekspertų grupei

1. DARBO IMIGRACIJOS PROCESAI LIETUVOJE

- Pagrindinės tendencijos ir migraciją lemiantys veiksniai
- Darbo migrantų socioekonominės charakteristikos
- Pasiskirstymas darbo rinkoje
- Ateities prognozės

2. DARBO IMIGRACIJOS POLITIKOS VERTINIMAS

- Politinės dienotvarkės pasikeitimai
- Darbo imigracijos politikos tikslai ir priemonės
- Darbo rinkos poreikiai ir teisinio reguliavimo ryšys
- Bendros ES migracijos politikos poveikis
- Įgyvendinimo probleminiai aspektai
- Ateities prognozės

3. DARBO MIGRANTŲ DARBO SĄLYGOS

- Darbo migrantų įėjimas į darbo rinką
- Darbo migranto apsaugos ir teisių užtikrinimas teisiame reguliavime
- Darbo migrantų pažeidžiamumas lyginant su vietiniais darbuotojais
- Darbo migrantų išnaudojimo prevencinės priemonės
- Darbo migrantų pažeidžiamumo problematika Lietuvoje
- Atskirų aktorių vaidmuo darbo migrantų teisių užtikrinime (darbdavių,

valstybinių institucijų, nevyriausybinio sektoriaus, tarptautinių organizacijų ir susitarimų, profesinių sąjungų)

4. DARBO MIGRANTŲ GYVENIMO SĄLYGOS

- Darbo migrantų integracijos priemonės
- Priėjimas prie socialinių paslaugų ir problematika
- Visuomenės nuostatų formavimasis ir poveikis

3.3. Visuomenės nuostatų atlikimo metodologija

Visuomenės nuostatų tyrimai yra tarpdisciplininiai, apimantys sociologijos, politikos ir ekonomikos mokslų sritis. Sąvoka visuomenės nuostatos reiškia visuomenės narių racionaliai pasirinktų individualių nuomonių visumą (Gaidys, Tureikytė, 1997: 115–124.; OECD, 2010). Tačiau žvelgiant iš sociologinės perspektyvos, visuomenės nuostatomis priskiriamas socialinės kontrolės instrumento vaidmuo, kurios pasireiškimas matomas kaip nacionalinio konsensuso ieškojimo rezultatas (OECD, 2010, 115-156). Visuomenės nuostatų apklausa yra neatsiejamas integracijos procesų stebėjimo instrumentas. Ekspertai akcentuoja, kad migrantus priimančių visuomenių migracijos procesų suvokimas yra svarbus indikatorius, rodantis ne tik visuomenės toleranciją, bet ir kokia aplinka yra sukuriama imigrantų integracijai, kuri yra sunkiai įmanoma be visuomenės supratingumo ir tolerantiško požiūrio (Žibas, 2010).

Klausimai, kuriais siekiama atskleisti visuomenės nuostatas migracijos atžvilgiu, yra įtraukiami į tokius svarbius Europos Sąjungoje (ES) įgyvendinamus tarptautinius tyrimus kaip Europos socialinis tyrimas (org. *European Social Survey*), Europos vertybių apklausa (org. *European Values Study*) ir Eurobarometro tyrimas (org. *Eurobarometer*). ES valstybės narės visuomenės nuostatų apklausas įgyvendina yra šalies nacionaliniame lygmenyje.

Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų institutas visuomenės nuostatų apklausas kasmet įgyvendina nuo 2005 m. Šių apklausų tikslas – ištirti gyventojų nuomonę apie įvairių Lietuvoje gyvenančių grupių situaciją Lietuvoje. Atsižvelgiant į imigracijos tendencijas nuo 2008 metų į kasmetines visuomenės nuostatų apklausas įtraukiami klausimai ir apie Lietuvoje gyvenančių/ į Lietuvą atvykstančių migrantų (trečiųjų šalių piliečių) padėtį šalyje.

Etninių tyrimo instituto iniciatyva įgyvendinamo tyrimo metodas – reprezentatyvi anketinė Lietuvos gyventojų apklausa tiesioginio interviu būdu. Respondentų atrankai

taikoma reprezentatyvi tikimybinė atranka, įvertinant 15-74 m. ir vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų pasiskirstymą pagal gyvenamąją vietą, amžių, lytį ir išsimokslinimą.

Apklausos klausimyną sudaro 11 teminių ir 12 socialinių demografinių klausimų apie respondentą. Teminiai klausimai apima dvi problematikas – socialinę distanciją tarp Lietuvos gyventojų ir įvairių šalyje gyvenančių žmonių grupių bei gyventojų nuomones apie į šalį atvykstančius/ čia gyvenančius imigrantus.

Visų pirma, tyrimu siekiama atskleisti Lietuvos gyventojų socialinės distancijos nuostatas įvairių šalyje gyvenančių etninių ir socialinių grupių (romų (čigonų), musulmonų, juodaodžių, lietuvių kalba nekalbančių asmenų, kt.) atžvilgiu. Gyventojų socialinė distancija yra tiriama trimis – gyvenimo kaimynystėje, darbo vietoje darbovietėje ir nuosavo būsto nuomos – atvejais. Taip pat gyventojų prašoma atsakyti, kaip per pastaruosius penkerius metus kito jų požiūris minėtų žmonių grupių atžvilgiu.

Antroji visuomenės nuostatų tyrimo dalis yra skirta ištirti Lietuvos gyventojų nuostatas Lietuvoje gyvenančių ir į Lietuvą atvykstančių trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu, taip pat įvertinti Lietuvos gyventojų įsivaizduojamą imigrantų įtaką visuomenei ir valstybei bei atskleisti. Tyrimo klausimai apima tokius klausimus kaip – Lietuvos gyventojų nuomonė apie imigrantų, atvykstančių ir gyvenančių šalyje, įtaką visuomenei ir valstybei; imigrantams galimai kylančius sunkumus; migracijos politikos ir migrantų integracijos priemonės; gyventojų galimus ryšius su migrantais bei bendrai jų požiūrį apie asmenų atvykimą iš vieno ar kitų pasaulio regionų ar šalių.

Visuomenės nuostatų apklausos yra tęstinės – atliekant kasmetinius tyrimus naudojami tie patys LSTC Etninių tyrimo instituto mokslininkų parengti tyrimo instrumentai taip užtikrinant duomenų palyginamumą ir visuomenės nuostatų kaitos stebėjimą.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

- Abella, M. (2006) *Policies and Best Practices for Management of Temporary Migration*. Paper prepared for the International Symposium on International Migration and Development, Turin, Italy, 28–30 June.
- Anderson, B., Ruhs, M (ed.) (2010) *Who Needs Migrant Workers? Labour Shortages, Immigration, and Public Policy*. COMPAS, University of Oxford.
- Barrett, Kelly (2011). The Impact of Ireland's Recession on the Labour Market Outcomes of its Immigrants. *European Journal of Population* Vol. 28, Issue 1, p. 91-111
- Baubock, R. et al, (eds.) (2006b) *Acquisition and Loss of Nationality. Volume 1: Comparative Analyses Policies and Trends in 15 European Countries*. IMISCOE Research Report, Amsterdam University Press, Amsterdam
- Baubock, R. et al, (eds.) (2006c) *Acquisition and Loss of Nationality. Volume 2: Country Analyses Policies and Trends in 15 European Countries*. IMISCOE Research Report, Amsterdam University Press, Amsterdam
- Baubock, R. et al,(eds.) (2006a) *Migration and citizenship. Legal status, rights and political participation*. IMISCOE Reports, Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Bauer, Th, Lofstrom, M., Zimmerman, K..(2000) Immigration Policy, Assimilation of Immigrants, and Natives' Sentiments towards Immigrants: Evidence from 12 OECD Countries. *Swedish Economic Policy Review*, 7 (2), 11-53.
- Bauer, Th., Zimmerman K. (2000) Immigration Policy in Integrated National Economies. *IZA Discussion Paper*, Number 170, September. Bonn: Institute for the Study of Labor
- Belot, M., V., K., Hatton, T., J. (2012). Immigrant Selection in the OECD. *Scand. J. of Economics* Vol. 114(4), p. 1105–128
- Bloomekatz, R. (2007) Rethinking Immigration Status Discrimination and Exploitation in the low-wage workplace. *UCLA Law Review* Vol.54(6):1963-2010.
- Borjas et. all (1997). How Much Do Immigration and trade Affect Labor Market Outcomes? *Brookings Papers on Economic Activity* Vol. 1997, No. 1., p. 1-90
- Börzel, T. A. (2003). 'Shaping and Taking EU Policies: Member State Responses to Europeanization. *Queen's Papers on Europeanization* No 2/2003
- Brau, E. (2011) UK Immigration: Motivations Behind the Introduction of the Points-Based System. *Migration Studies Unit Working Papers* No. 201 1 /01. London School of Economics and Political Science Houghton Street London, ISSN 1758-499X
- Bulmer, S.J., Radaelli, C.M. (2004). The Europeanization of National Policy?'. *Queen's Papers on Europeanization* No 1/2004

- Card, D., Dustmann, Ch., Preston, I. (2005). Understanding attitudes to immigration: the immigration and minority module of the first European Social Survey. *CReAM Discussion Paper No. 03/05*.
- Castles, S. (1986) The Guest-Worker in Western Europe - an Obituary. *International Migration Review* Vol. 20(4): 764-778.
- Castles, S. (2004) Why Migration Policies Fail. *Ethnic and Racial Studies* Vol. 27 (2): 205- 227
- Castles, S. (2006) *Guestworkers in Europe: A Resurrection?* *IMR* Vol. 40, No. 4:741–766
- Cavasola, S. (2012). The Informal Europeanization of EU Member State Immigration Policies. IAI Working Papers 12 | 25, *Istituto Affari Internazionali*, ISSN 2280-4331
- Cole, P. (2000) *Philosophies of Exclusion: Liberal Political Theory and Immigration*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Coleman, D. A. (1997). Europe under migration pressure. In Ucarer, E. M., Puchala, D. J. (ed.) *Immigration into Western societies. Problems and policies*. London, Pinter.
- Darbo ir socialinių tyrimų institutas (2009). *Trečiųjų šalių piliečių ir darbdavių (atskirų institucijų vadovaujančio personalo) tyrimų rezultatų analizė, išvadų rašymas*. Tyrimo ataskaita. Projektas Nr. EIF/2007/1/09/RM/3 Trečiųjų šalių integracijos į darbo rinką tyrimas, gerinant žinias ir informacijos kaupimą apie jų poreikių įvertinimą. Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius.
- Darbo ir Socialinių tyrimų institutas (2011). *Įsidarbinusių trečiųjų šalių piliečių bei darbdavių (atskirų institucijų vadovaujančio personalo) tyrimų rezultatų analizė*. Tyrimo ataskaita. Projektas Nr. EIF/2009/3/18/RM/1 Trečiųjų šalių integracijos į Lietuvos darbo rinką galimybių vertinimas, informacijos apie šią tikslinę grupę kaupimas ir palyginimas. Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius.
- Doomernik J., Jandl M. (2008) Introduction. In Doomernik J., Jandl M. (ed.) *Modes of Migration Regulation and Control in Europe*. IMISCOE / Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Dustmann, Ch., Preston, P.I. (2007). Racial and economic factors in attitudes to immigration. *The B.E. Journal of Economic Analysis and Policy*, Vol. 7 (2007), Iss 1 (Advances), Art. 62
- European Commission (2009). *The situation of migrants from Belarus, Moldova and Ukraine on the Labour Markets of Latvia, Lithuania, Hungary, Poland and the Slovak Republic*. Regional Report. Söderköping/Cross-Border Cooperation Process, Ukraine. Prieiga: <http://www.refworld.org/pdfid/4ed8edfa2.pdf>
- Europos migracijos tinklas (2010) *Apykaitinė ir laikinoji migracija*. Lietuvos nacionalinis informacijos centras, Vilnius.
- Europos migracijos tinklo Lietuvos informacijos centras, (2013). *Aukštos kvalifikacijos ir kvalifikuotų trečiųjų šalių piliečių pritraukimas*. Vilnius.

- Fischer, R. (2012) *The Europeanization of Migration Policy : The Schengen Acquis Between the Priorities of Legal Harmonization and Fragmentation. European University Studies, Vol./Bd. 616*, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main.
- Freeman, R. (2006) *People Flows in Globalization. Journal of Economic Perspectives* Vol.20(2), 145–70.
- Gaidys, V.; Tureikytė, D. (1997). *Visuomenės nuomonės tyrimai, Sociologija. Mintis ir veiksmai*.
- Gaidys, V.; Tureikytė, D. (1997). *Visuomenės nuomonės tyrimai, Sociologija. Mintis ir veiksmai* 1, p.: 115–124.
- Gawrich A., Melnykowska I., Schweickert R., (2009). *Neighbourhood Europeanization through ENP: The case of Ukraine*, KFG: Working Paper Series, Nr. 3.
- Geddes, A. (2003). *Integrating immigrants and minorities in a wider and deeper Europe*. In Spohn, W., Triandafyllidou, A. (ed.) 2003. *Europeanisation, National Identities and Migration. Changes in boundary constructions between Western and Eastern Europe*. Routledge, London and New York, ISBN 0-203-27324-9
- Geddes, A. (2003). *The politics of migration and immigration in Europe*. Sage.
- Giddens, A. (2005). *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
- Global Commission on International Migration (2005) *Migration in an Interconnected World: New Directions for Action*. Geneva, Global Commission on International Migration.
- Grigaitienė, E. (2009). *Ištaigų, institucijų, formuojančių ir įgyvendinančių valstybės politiką, bei darbdavių žinių ir kompetencijų poreikiai darbui su imigrantais bei pačių imigrantų poreikiai sėkmingai integracijai*. Projektas Nr. EIF/2007/1/07/PG/1 Politinio dialogo formavimas: tarpkultūrinės kompetencijos plėtra įtakojant priimančios šalies gyventojų ir imigrantų elgseną.
- Gruodytė, E. (2012). *Baudžiamosios atsakomybės už trečiųjų šalių piliečių darbą taikymo ypatumai ir problematika Lietuvoje įgyvendinant direktyvą 2009/52/EB. Jurisprudencija*, 2012, 19(4), p. 1603–1618.
- Gruževskis, B., Pocius, A., Moskvina, J. (2007). *Lietuvos darbo rinka: vystymosi tendencijos, problemos ir galimi sprendimai*. Darbo ir socialinių tyrimų institutas
- Hennebry, J., L., Preibisch, K. (2010) *A Model for Managed Migration? Re-Examining Best Practices in Canada's Seasonal Agricultural Worker Program. IOM*, ISSN 0020-7985
- Hennebry, J.L., Preibisch, K. (2010) *A Model for Managed Migration? Re-Examining Best Practices in Canada's Seasonal Agricultural Worker Program. International Migration, IOM* ISSN 0020-7985
- Heritier, A. (2001). *Differential Europe: The European Union Impact on National Policymaking*. In: Heritier, A., Kerwer, D., Knill, C. (ed.) (eds.) *Differential Europe: The European Union Impact on National Policymaking*. Oxford

- Holzmann, R., Koettl, J., Chernetsky, T. (2005) *Portability regimes of pension and healthcare benefits for international migrants: An analysis of issues and good practices*. A paper prepared for the Global Commission on International Migration, May 23, 2005
- Howell K. E., (2004). Developing conceptualisations of europeanization: synthesising methodological approaches. *Queen's papers on europeanization*.
- Jeanet.al,(2010). Migration and Labour Market Outcomes in OECD Countries. *OECD Journal: Economic Studies* Vol. 2010. Prieiga: <http://www.oecd.org/eco/growth/49850080.pdf>
- Jurado, E., Brochmann, G. (eds.) (2013) *Europe's Immigration Challenge: Reconciling Work, Welfare and Mobility*. I.B.Tauris.
- Kardelis, K. (2007). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: Leidybos centras: Šiauliai.
- Kvieskienė G. (2005) *Pozityvioji socializacija*. Vilnius
- Ladrech, R. (1994). 'Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France'. *Journal of Common Market Studies* 32 (1): 69-88
- Lietuvos gyventojai 1990 – 2000 (2002). Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, Demografinių tyrimų centras, Vilnius.
- LR *Viešojo administravimo įstatymas Nr. X-736*, 2006 06 27, Žin. 2006, Nr.77-2975
- Luobikienė, I. (2006). Socialinių tyrimų metodika. Kaunas: Technologija.
- Major, C. (2005). Europeanisation and foreign and security policy – undermining or rescuing the Nation State? *Politics* 25 (3).
- Maniakas, K. (2003) *Europos sąjungos plėtra ir europeizacija: Vidurio ir Rytų Europos valstybių įsijungimas į Europos Sąjungą*. Vilnius: Eugrimas.
- Marmora, L. (1999) *International Migration Policies and Programmes*. United Nations and the International Organization for Migration, Geneva, Switzerland
- Martin, P. (2003) *Managing Labour Migration: Temporary Worker programs for the 21st Century*. Special lecture on migration, International Institute for Labour Studies, International Labour Organisation (ILO), Geneva
- Martin, P., Teitelbaum, M. (2001) The Mirage of Mexican Guest Workers. *Foreign Affairs* 80(6): 117-131
- Martin, Ph. (2006) *Managing Labor Migration: Temporary Worker Programs for the 21st Century*. UN/POP/MIG/SYMP/2006/07
- Migracijos ir migrantų integracijos teorinių prielaidų sociologiniais ir politologiniais aspektais analizė (2014). Projekto *Trečiųjų šalių piliečių integracijos trajektorijos ir vertinimo mechanizmai* Tyrimo ataskaita. Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai 2012 m. metinė programa. Paramos sutarties Nr. D4-121-EIF-2012/6/04/RM/1/13/05
- Milevičienė, D. (2003) Socialinės politikos formavimo ribos. *Socialinis darbas. Mokslo darbai*. Prieiga internete:

www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sd/archyvas/dwn.php?id=274845

- MIPEX (2011). *MIPEX III*. Portugal. <http://www.mipex.eu>
- Moga, T. L., (2010) *Connecting Enlargement Process with the Europeanization Theory (The case of Turkey)*, CES working papers, II (1).
- Murray, A. (2011) *Britain's points based migration system*. CentreForum, ISBN 1-902622-82-0 <http://www.centreforum.org/assets/pubs/points-based-system.pdf>
- Nedzinskas, E. (2008). Imigracija Lietuvoje: darbo rinkos poreikiai ir perspektyvos. *Vadyba* 2(13), p. 111 – 115, 2008, ISSN 1648-7974
- Newcombe, E. (2004) *Temporary migration to the UK as an au pair: cultural exchange or reproductive labour?*, *Sussex Migration Working Paper no 21*, University of Sussex.
- Niessen, J., Schibel, Y. (2007) *Integracijos vadovas politikos kūrėjams vykdytojams*. Antrasis leidimas. Europos Sąjungos leidinių biuras, ISBN 978-92-79-03334-6.
- OECD (2003) *Trends in International Migration*. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development.
- OECD (2010). *International Migration Outlook, Part III. Public opinions and immigration: individual attitudes, interest groups and the media*.
- OECD (2010). *International Migration Outlook, Part III. Public opinions and immigration: individual attitudes, interest groups and the media*.
- Okkerse, L. (2008). How to Measure Labour Market Effects of Immigration: A Review. *Journal of Economic Surveys*, Vol. 22, No. 1, pp. 1–30. Prieiga: http://www.vwl.tuwien.ac.at/hanappi/ageso/rp/okkerse_2008.pdf
- Papademetriou G. D., O'Neil, K. (2004) *Efficient practices for the selection of economic migrants*, Migration Policy Institute, Washington DC
- Piore, M.J. (1979) *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*. New York: Cambridge University Press.
- Portes, A. (1997) *Globalization from Below: The Rise of Transnational Communities*. Princeton University
- Preibisch, K. Binford, L. (2007) *Interrogating Racialized Global Labour Supply: An Exploration of the Racial/National Replacement of Foreign Agricultural Workers*. *The Canadian Review of Sociology and Anthropology* Vol. 44(1):5-36.
- Pukienė, V., Glinskienė, R., Beržinskienė, D. (2007). Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai* Nr. 2, ISSN 1392-1142
- Radaelli C. M. (2004). *Europeanisation: Solution or Problem?* European Integration Online Papers, Vol, 8, No 16.
- Ramanauskaitė, E. (2002). Šiuolaikinės kultūros fenomenų tyrinėjimai. Leidybos centras: Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Rimkutė J. (2001) (ed.) *Žmogaus socialinė raida*. Vilnius.

- Risse, T., Börzel, T.A. (2007). Europeanization: The Domestic Impact of European Union Politics. In Jorgensen, K.E., Pollack, M.A.; Rosamund, B. (eds.) *Handbook of European Union Politics*. London.
- Risse, T., Cowles, G., M., Caporaso, J. (2001) Europeanization and Domestic Change: Introduction' In Risse, T., Cowles, G., M., Caporaso, J.. (eds.) *Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change*. New York.
- Rodriguez, N. (2004) Workers Wanted. Employer Recruitment of Immigrant Labour. *Work and Occupations* Vol. 31(4):453-473.
- Rodrik, D. (2002) Feasible Globalizations. *CEPR Discussion Paper*, No. 3524
- Romaniszyn, K. (2003). Migration, cultural diversification and Europeanisation. In Spohn , Triandafyllidou, A. (ed.) 2003. *Europeanisation, National Identities and Migration. Changes in boundary constructions between Western and Eastern Europe*. Routledge, London and New Yourk, ISBN 0-203-27324-9
- Ruhs M. (2008) Economic research and labour immigration policy. *Oxford Review of Economic Policy*, Vol.24, Number 3, 2008, pp.403–426
- Ruhs, M. (2003) Temporary Foreign Worker Programmes: Policies, Adverse Consequences and the Need to Make Them Work. *Perspectives on Labour Migration, International Migration Branch, International Labour Organisation (ILO)*, Geneva.
- Ruhs, M. (2005) *The potential of temporary migration programmes in future international migration policy*. A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration. Priega: https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/tp/TP3.pdf
- Ruhs, M. (2005b). Designing viable and ethical labour immigration policies. World Migration 2005, IOM, Geneva.
- Ruhs, M. (2009) Migrant rights, immigration policy and human development. *Human Development Research Paper 2009/23*.
- Ruhs, M., Anderson, B. et.al. (2007) *The origins and functions of illegality in migrant labour markets: An analysis of migrants, employers and the state in the UK*. Joseph Rowntree Foundation, ISBN: 978 1 85935 578 7
- Ruhs, M., Chang, H-J. (2004) The Ethics of Labor Immigration Policy. *International Organization* Vol.58(1): 69-102.
- Schiff, M. (2004) *When Migrants Overstay Their Legal Welcome: A Proposed Solution to the Guest-Worker Program*, IZA Discussion Paper 141, Institute for the Study of Labour, Bonn
- Schulzek, N. (2012). The impact of welfare systems on immigration: An analysis of welfare magnets as a pull-factor for asylum seekers and labour migrants. *Migration Studies Unit Working Papers* No. 2012/02. Priega: http://www.lse.ac.uk/government/research/resgroups/MSU/documents/workingPapers/WP_2012_02.pdf

- Seglow, J. (2005) The Ethics of Immigration. *Political Studies Review* Vol.3, No. 3: 317-334
- Sipavičienė A., Gaidys V. Jeršovas M. (2010). *Lietuvos gyventojų požiūris į imigraciją ir darbo imigrantus*. Tarptautinė migracijos organizacija. Tyrimo ataskaita. Vilnius.
- Sipavičienė A., Jeršovas M. (2010). *Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje*. Europos migracijos tinklas, Tarptautinė migracijos organizacija, Lietuvos socialinių tyrimų centras. Vilnius.
- Sipavičienė A., Kanopiene V. (1999). Foreign labour in Lithuania: Immigration, Employment, Illegal work. *International Migration Papers*, International Labour Office, Geneva. ISBN 92-2-111763-4 ISSN 1020-266832.
- Sorentino, L., Jokinen, A. (2014) *Piktnaudžiavimo migrantų įdarbinimu, jų išnaudojimo darbe ir prekybos darbuotojais migrantais Baltijos jūros regione prevencijos rekomendacijos*. Vilnius, Justitia, ISBN 978-609-8146-00-4
- Spohn, W., Triandafyllidou, A. (ed.) (2003). *Europeanisation, National Identities and Migration. Changes in boundary constructions between Western and Eastern Europe*. Routledge, London and New York, ISBN 0-203-27324-9
- Taljūnaitė M., Gumbrevičiūtė–Kuzminskienė D., Labanauskas L. (2009). *Tyrėjų mobilumas ir jo socialiniai aspektai*. Tyrimo ataskaita. Socialinių tyrimų institutas, Vilnius.
- Thielemann, E.R. (2006). The 'Soft' Europeanisation of Migration Policy: European Integration and Domestic Policy Change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol.29, No.4
- Thielemann, E.R. (2006). The 'Soft' Europeanisation of Migration Policy: European Integration and Domestic Policy Change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol.29, No.4
- Vargas-Silva, C. (eds.) (2012) *Handbook of Research Methods in Migration*. Edward Elgar Publishing Limited.
- Viešųjų paslaugų vartotojų patenkinimo indekso apskaičiavimo metodika (2010). Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija Prieiga internete: <http://vakokybe.vrm.lt/index.php?id=524>
- Visuomenės nuostatų apklausa Lietuvoje gyvenančių ir į Lietuvą atvykstančių migrantų atžvilgiu (2014) Projekto *Trečiųjų šalių piliečių integracijos trajektorijos ir vertinimo mechanizmai* Tyrimo ataskaita. Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai 2012 m. metinė programa. Paramos sutarties Nr. D4-121-EIF-2012/6/04/RM/1/13/05
- Vyriausybės ir politinių partijų programų analizė trečiųjų šalių piliečių imigracijos ir integracijos aspektais (2014). Projekto *Trečiųjų šalių piliečių integracijos trajektorijos ir vertinimo mechanizmai* Tyrimo ataskaita. Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai 2012 m. metinė programa. Paramos sutarties Nr. D4-121-EIF-2012/6/04/RM/1/13/05
- Weiner, M. (1996). *Ethics, National Sovereignty and the Control of Immigration*. *IMR Vol.*

30, No. 1 (Spring)

- World Bank (2005), *Global Economic Prospects 2006: Economic Implications of Remittances and Migration*. Washington, DC, World Bank.
- World Migration Figures (2013) United Nations, Department of Economic and Social Affairs Population Division, OECD. Prieiga: <http://www.oecd.org/els/mig/World-Migration-in-Figures.pdf>
- Žalimienė L. (2003) *Socialinės paslaugos*. Vilnius.
- Zapata-Barrero et.al. (2012). Circular Temporary Labour Migration: Reassessing Established Public Policies. *International Journal of Population Research*, Vol. 2012, Prieiga: <http://dx.doi.org/10.1155/2012/498158>
- Žibas K., Platačiūtė V. (2009). *Lietuvos imigracijos politika ir trečiųjų šalių piliečių integracijos prielaidos*. Etniškumo studijos 2009/2. Migrantų integracija: trečiųjų šalių piliečiai Lietuvoje. Socialinių tyrimų institutas. Vilnius: Eugrimas, p. 40-53 ISSN 1822-1041.
- Žibas, K. (2007) Darbo migracija į Lietuvą: situacijos analizė. *OIKOS. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos* Nr. 4, 2007
- Žibas, K. (2010). Imigracijos suvokimai Lietuvos visuomenėje. *OIKOS* 2010 Nr.2(10), p. 9-30.
- Žibas, K. (2010). Imigracijos suvokimai Lietuvos visuomenėje. *OIKOS* 2010 Nr.2(10), p. 9-30.
- Žitkienė, R., Liakaitė, A. (2010) Darbo jėgos imigracijos politikos formavimo dimensijos. *Contemporary Issues in Business, Management and Education*, Faculty of Business Management of Vilnius Gediminas Technical University, ISSN 2029-7963

ŠALTINIAI

- Council Decision No.2008/381/EC. Establishing European Migration Network. Official Journal of the European Union, L 131, 2008 05 21.*
- Council of the EU. The Stockholm Programme. Brussels, 2009. Prieiga: http://ec.europa.eu/justice_home/news/intro/doc/stockholm_program_en.pdf.*
- European Parliament resolution COM (2003) 336 on the Communication from the Commission on immigration, integration and employment. 2003 06 03.*
- European Parliament resolution COM (2003) 336 on the Communication from the Commission on immigration, integration and employment. 2003 06 03.*

Europos Komisijos Komunikatas (COM(2011) 743) Visuotino požiūrio į migraciją ir judumą. 2011 11 18

Europos Komisijos Komunikatas COM (2008) 359 A Common Immigration Policy for Europe: Principles, actions and tools. 2008 06 17.

Europos Komisijos Komunikatas KOM (2005) 389. Bendra integracijos darbotvarkė Trečiųjų šalių piliečių integracijos Europos Sąjungoje programa. 2005 09 01

Europos Komisijos Komunikatas KOM(2004) 811. Žalioji knyga dėl ES pozicijos ekonominės migracijos valdymo klausimais Europos Bendrijų Komisija. Briuselis, 2005 01 11.

Europos Komisijos Komunikatas, COM (2005), 669. Communication from the Commission Policy plan on Legal Migration, final, 2005.

Europos Komisijos Komunikatas, KOM (2004) 811. Žalioji knyga dėl ES pozicijos ekonominės migracijos valdymo klausimais Europos Bendrijų Komisija. Briuselis, 2005 01 11.

Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/52/EB kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai. 2009 06 18;

Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2014/36/ES dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir buvimo tikslu dirbti sezoniniais darbuotojais sąlygų. 2014 02 26;

Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2014/66/ES dėl bendrovės viduje perkeliamų trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų. 2014 05 15

Europos Parlamento rezoliucija 2006/2251 (INI) Dėl legalios migracijos veiksmų plano. 2007 11 26.

Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos

OL C 326, 2012 10 26.

Prieiga

https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lt.pdf

Europos Vadovų Taryba COM (2007) 780 Towards a Common Immigration Policy. 2007 12 05.

Europos Vadovų Taryba COM (2007) 780 Towards a Common Immigration Policy. 2007 12 05.

Europos Vadovų Taryba Europos imigracijos ir prieglobsčio paktas. 2008 10 24.

*Komisijos komunikatas COM(2014) 154 Kuriame atvirą ir saugią Europą. 2014
03 11*

*Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai COM(2014) 286 dėl
2009 m. birželio 18 d. Direktyvos 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių
nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai, taikymo. 2014
05 22*

*LR Darbo Biržos Direktoriatas įsakymas Nr. V-125 Dėl Pavyzdinio darbdavių,
kurie įdarbina užsieniečius pagal leidimus dirbti Lietuvos Respublikoje, patikrinimų
atlikimo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2014 02 21*

*LR Nacionalinė demografinė (gyventojų) politikos strategija, 2004 10 28, Nr.
1350, Žin., 2004, Nr. 159-5795*

*LR Valstybės ilgalaikės raidos strategija, 2002 10 12, Nr. IX-1187, Žin., 2002, Nr.
113-5029*

*Lietuvos Statistikos Departamentas (2010) Gyventojų tarptautinės migracijos
statistinio tyrimo metodika. 2010 01 07, Nr. DJ-7*

*LR Garantijų komandiruotiems darbuotojams įstatymas, 2005 05 12, Nr. X-199,
Žin., 2005, Nr. 67-2406.*

*LR įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties, 2004 04 29, Nr. IX-2206, Žin.,
2004, Nr. 73-2539*

*LR Įstatymo Dėl užsieniečių teisinės padėties 1, 2, 6, 9, 10, 11, 12(1), 17, 19, 21,
22, 24, 26, 33, 37, 38, 40, 43, 49(1), 50, 53, 54, 55, 57, 58, 89, 97, 98, 99, 100, 101, 102,
104, 106, 113, 128, 131, 133, 139, 140(1), 141(1) straipsnių ir priedo pakeitimo ir
papildymo, Įstatymo papildymo 44(1), 49(3), 98(1), 99(1), 103(1), 105, 105(1), 105(2),
105(3), 105(4), 106(1) straipsniais ir 12(2), 13, 14, 15, 16, 18, 20, 145 straipsnių
pripažinimo netekusiais galios įstatymas, 2012 06 30, Nr. XI-2189, Žin., 2012, Nr. 85-
4450.*

*LR Įstatymo Dėl užsieniečių teisinės padėties 2, 4, 5, 8, 10, 11, 21, 26, 34, 35, 43,
45, 51, 53, 62, 63, 64, 80, 81, 93, 101, 102, 106, 125 ir 140(1) straipsnių pakeitimo bei
papildymo ir Įstatymo papildymo 141(1) straipsniu įstatymas, 2009 07 22, Žin., 2009, Nr.
93-3984*

LR Įstatymo Dėl užsieniečių teisinės padėties 2, 5, 8, 26, 32, 35, 40, 43, 46, 50, 53,

71, 72, 90, 99, 104, 113, 124, 125, 126, 127, 131, 133, 134 straipsnių, III skyriaus pirmojo skirsnio ir priedo pakeitimo ir papildymo, Įstatymo papildymo 49(2) straipsniu ir 7 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas, 2008 02 01, Žin., 2008, Nr. 22-803.

LR Įstatymo Dėl užsieniečių teisinės padėties 2, 6, 7, 8, 11, 17, 18, 21, 25, 26, 28, 33, 34, 35, 40, 43, 46, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 64, 79, 88, 90, 93, 97, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 113, 115, 127, 130, 131, 132, 136, 138, 140 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 49(1), 101(1), 140(1) straipsniais, 30, 105 straipsnių pripažinimo netekusiais galios, X skyriaus pavadinimo pakeitimo bei Įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas, 2006 11 28, Žin., 2006, Nr. 137-5199

LR Įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties“ nr. ix-2206 2, 4, 19, 21, 26, 32, 33, 34, 35, 36, 40, 43, 44, 44¹, 45, 46, 49², 50, 51, 57, 58, 62, 64, 71, 94, 101, 104, 128, 141 straipsnių pakeitimo ir 141¹ straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas. 2014 06 26, Žin., 2014, Nr. XII-965

LR Mokslo ir studijų įstatymas, Nr. XI-242, 2009 04 30, Žin., 2009, Nr. Nr. 54-2140

LR Seimo Nutarimas Nr. XI-52 Dėl LR Vyrausybės programos. 2008 12 20, Žin., 2008, Nr. 146-5870

LR Seimo Nutarimas Nr. XII-51 Dėl LR Vyrausybės programos. 2012 20 09. Žin., 2012, Nr. 149-7630

LR Socialinės apsaugos darbo ministerija, Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2008 m. plano vykdymo 2007 metais ataskaita.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-133 Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo, 20013 03 27, Žin., 2013, Nr. 34-1675

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-179 Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo, 2004 07 16, Žin., 2004, Nr. 113-4256

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-179 Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo, 2004 07 16, Žin., 2004, Nr. 113-4256 24

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-207/IV-270 Dėl socialinės apsaugos ir darbo ministro ir vidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 28 d. įsakymo Nr. A1-223/IV-310 "Dėl Leidimo dirbti užsieniečiui, jam esant Lietuvos Respublikoje, išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo" pakeitimo, 2007 07 27, Žin., 2007, Nr. 86-3454.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-265, Dėl socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 24 d. įsakymo Nr. A1-118 "Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo" pakeitimo, 2007 09 28.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-322/IV-462 Dėl socialinės apsaugos ir darbo ministro ir vidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 28 d. įsakymo Nr. A1-223/IV-310 "Dėl Leidimo dirbti užsieniečiui, jam esant Lietuvos Respublikoje, išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo" pakeitimo, 2006 12 14, Žin. 2006, Nr. 135-5126.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-476/IV-635 Dėl LRsocialinės apsaugos ir darbo ministro ir LRvidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 28 d. Įsakymo Nr. A1-223/IV-310 "Dėl Leidimo dirbti užsieniečiui, jam esant Lietuvos Respublikoje, išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo" papildymo, 2010 10 07.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-476/IV-635 Dėl LRsocialinės apsaugos ir darbo ministro ir LRvidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 28 d. Įsakymo Nr. A1-223/IV-310 "Dėl Leidimo dirbti užsieniečiui, jam esant Lietuvos Respublikoje, išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo" papildymo, 2010 10 07. Žin. 2010, Nr. 122-6223

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-500 Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo, 2009 08 18, Žin., 2009, Nr. 98-4134.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-519 Dėl LRsocialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. kovo 27 d. įsakymo Nr. A1-133 „Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. 2014 10 31, TAR, 2014, Nr. 2014-15296

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr.A1-169 Dėl Informavimo apie komandiruojamus darbuotojus tvarkos aprašo patvirtinimo, 2005 06 16, Žin., 2005, Nr. 77-2801.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr.A-223 /IV-310 Dėl Leidimo dirbti užsieniečiui, jam esant Lietuvos Respublikoje, išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo, 2004 09 28, Žin., 2004, Nr. 149-5435

LR Socialinio draudimo įstatymas, 1991 05 21, Nr. I-1336, Žin., 1991, Nr. 17-447

LR Sveikatos draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2002 12 03, Nr. IX-1219, Žin., 2002, Nr. 123-5512

LR Švietimo įstatymas, 2003 06 17, Nr. IX-1630, Žin., 2003, Nr. 63-2853

LR Ūkio ministerija (2002). Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikė strategija. Vilnius.

LR Vyriausybės ir Kanados Vyriausybės susitarimas dėl jaunimo mainų. 2009 11 19. Žin., 2010, Nr. 92-4864

LR Vyriausybės Kanceliarijos viešojo valdymo ir socialinės aplinkos departamento socialinių ir sveikatos reikalų skyriaus pažyma Nr. NV-4042 Dėl Darbo Kodekso 98 ir 98¹ straipsnių pakeitimo įstatymo ir valstybinės Darbo inspekcijos įstatymo Nr. IX-1768 12¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projektų . 2014 12 19.

LR Vyriausybės nutarimas Nr. 212 Dėl Išsilavinimo ir kvalifikacijų, susijusių su aukštuoju mokslu ir įgytų pagal užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų švietimo programų, pripažinimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2012 02 29, Žin., 2012, Nr. 29-1290

LR Vyriausybės nutarimas Nr. 115 Dėl Darbo sutarties pavyzdinės formos patvirtinimo, 2003 01 28, Žin., 2003, Nr. 11-412.

LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1317 Dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo. 2008 12 03.

LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1350 Dėl Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos patvirtinimo, 2010 07 25, Žin., 2010, Nr. 159-5795

LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1458 Dėl konkrečių valstybės rinkliavos dydžių ir šios rinkliavos mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo. 2014 05 20

LR Vyriausybės nutarimas Nr. 237 Dėl Užsieniečių laikino įsidarbinimo Lietuvos Respublikoje laikinosios tvarkos patvirtinimo ir LR Vyriausybės 1994 m. lapkričio 11 d.

nutarimo Nr. 1123 "Dėl žyminio mokesčio tarifų bei Žyminio mokesčio mokėjimo ir grąžinimo tvarkos patvirtinimo" papildymo, 1995 02 13, Žin. 1995, Nr. 15-356.

LR Vyriausybės Nutarimas Nr. 416 dėl Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos, 2007 04 25

LR Vyriausybės nutarimas Nr. 79 Lietuvos migracijos politikos gairės. 2014 01 22. TAR, 2014, Nr. 722

LR Vyriausybės nutarimas Nr. 948 Dėl Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos šeimos gerovės įgyvendinimo 2008-2010 metų priemonių plano patvirtinimo, 2007 09 05, Žin. 2007, Nr. 98-3977

LR Vyriausybės nutarimas Nr.1612 Dėl LR Vyriausybės 2000 m. gegužės 1 d. nutarimo Nr. 486 Dėl Leidimų gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo, keitimo bei panaikinimo tvarkos patvirtinimo" dalinio pakeitimo, 2001 12 22, Žin., 2001, Nr. 108-3974

LR Vyriausybės nutarimą Nr. 212 Dėl Išsilavinimo ir kvalifikacijų, susijusių su aukštuoju mokslu ir įgytų pagal užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų švietimo programas, pripažinimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2012 02 29, Žin., 2012, Nr. 29-1290

Tarybos Direktyva 2004/114/EB dėl trečiosios šalies piliečių įsileidimo studijų, mainų, neatlygintino stažavimosi ar savanoriškos tarnybos tikslais. 2004 12 13;

Tarybos direktyva 2004/81/EB dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdant nelegalios imigracijos skatinimo veiksmus, bendradarbiaujantiems su kompetentingomis institucijomis. 2004 04 29;

Tarybos direktyva 2005/71/EB dėl konkrečios įleidimo trečiųjų šalių piliečiams atvykti mokslinių tyrimų tikslais tvarkos. 2005 10 12.

Tarybos Direktyva 2009/50/EB dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbu. 2009 05 25

KITI ŠALTINIAI

Europos Komisija (2011). Asylum in the EU. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/pdf/infographics_asylum_en.pdf.

Eurostat (2014). Asylum statistics. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics

Eurostat (2015). Unemployment statistics. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics

Frontex (2014). Annual risk analysis 2014.

http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2014.pdf

<http://ec.europa.eu.ewsi>;

<http://www.profesijuklasifikatorius.lt/?q=lt/node/13441>

LDB prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

<http://www.ldb.lt/Informacija/Paslaugos/Puslapiai/default.aspx>

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tinklapis

<http://www.socmin.lt/index.php?499730076>.

PRIEDAI

1 Priedas Lietuvos darbo imigracijos tikslai 2007 – 2014 m.			
	EMRS (2007)	Imigracijos politikos gairės (2008)	Migracijos politikos gairės (2014)
Selektyvumo	Bus nustatyti ekonominės imigracijos į Lietuvą iš trečiųjų valstybių geografiniai prioritetai	Tikslinga formuoti selektyviai atvirą ir lanksčią į darbo rinkos poreikių kitimą reaguojančią Lietuvos imigracijos politiką, ją liberalizuoti taip, kad ji veiksmingai užtikrintų kiekybinę ir kokybinę ekonominių migrantų ir Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikių atitiktį ir tuo prisidėtų prie ūkio konkurencingumo stiprinimo;	atrakos principas: formuojama į Lietuvos ūkio plėtros ir darbo rinkos poreikių kaitą reaguojanti migracijos politika, ji vykdoma taip, kad valstybėje veiksmingai būtų užtikrinta kiekybinė ir kokybinė migracijos srautų ir darbo rinkos poreikių atitiktis
Kompensavimo	Formuojama imigracijos politika reguliuos imigraciją, kompensuos vietinės darbo jėgos stoką	trūkstamos darbo jėgos kompensavimo principas. Darbuotojai iš trečiųjų šalių turi būti pasitelkiami kompensuoti trūkstamą darbo jėgą tada, kai šio trūkumo negali kompensuoti vietinė darbo jėga, grįžtantys iš emigracijos darbingi piliečiai arba, įgyvendinant laisvo asmenų judėjimo principą, Europos Sąjungos valstybių narių piliečiai;	darbo jėgos kompensavimo principas: darbuotojai iš trečiųjų šalių pasitelkiami kompensuoti trūkstamą darbo jėgą tik tada, kai šio trūkumo negali kompensuoti vietinė darbo jėga, grįžtantys iš emigracijos darbingi LR piliečiai arba pagal laisvo asmenų judėjimo principą ES valstybių narių piliečiai;
Lankstumo	Imigracijai reguliuoti numatoma naudoti įvairius mechanizmus (tarptautinės (dvišalės) sutartys, personalo nuoma, įdarbinimo agentūrų paslaugos ir kita)	Darbo jėgos pritraukimo į Lietuvos Respubliką reglamentavimas turi būti patrauklesnis ir lankstesnis nei kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse ir užtikrinti Lietuvos Respublikos, kaip priimančiosios valstybės, konkurencingumą, kai reikia pritraukti trūkstamą darbo jėgą iš trečiųjų šalių.	Darbo jėgos pritraukimo į Lietuvą reglamentavimas turi būti patrauklus ir lankstus, užtikrinantis Lietuvos, kaip priimančiosios valstybės, konkurencingumą
Apykaitos		Darbo jėgos imigracija turi būti suderinama su galimu emigravusių Lietuvos Respublikos piliečių grįžimu, tai yra būti ribota laiko atžvilgiu, todėl pirmenybę tikslinga teikti trečiųjų šalių piliečių apykaitinei migracijai; Būtina pasinaudoti apykaitinės migracijos teikiamomis galimybėmis, siekiant, kad trečiųjų šalių piliečiai, pageidaujantys dirbti Lietuvos Respublikoje, sugrįžtų į savo kilmės valstybę.	
Bendra su ES politika		aktyviai ir kryptingai dalyvauti Europos Sąjungos imigracijos politikos formavimo procese	Lietuva, aktyviai dalyvaudama formuojant bendrą ES migracijos politiką ir priimant sprendimus, turi užtikrinti, kad šie sprendimai atitiktų svarbiausius nacionalinius, o kartu ir bendrus ES interesus,
Aukštos	konкуруoti dėl darbo	vykdyti aktyvią darbo jėgos, ypač	Prioritetinės imigrantų grupės:

kvalifikacijos	jėgos, ypač kvalifikuotos, tiek iš ES, tiek iš trečiųjų valstybių.	aukštos kvalifikacijos darbuotojų, pritraukimo politiką;	užsieniečiai, kurie atvyksta mokslo ir studijų tikslais; užsieniečiai, kurie atvyksta dirbti aukštos profesinės kvalifikacijos reikalingą darbą; užsieniečiai, kurie atvyksta atlikti mokslinius tyrimus ar eksperimentinės plėtros darbus arba dėstyti Lietuvos mokslo ir studijų institucijose; užsieniečiai, kurie atvyksta dirbti kvalifikuotą darbą, ypač į tokius ekonominės veiklos sektorius, kuriuose trūksta tam tikrų profesijų darbuotojų ir jų nerandama tarp vietinės darbo jėgos;
Integravimo	numatyti imigrantų integracijos į Lietuvos visuomenę ir darbo rinką priemones	Tikslinga siekti, kad trečiųjų šalių piliečių, įgijusių teisę nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje, integravimas į visuomenę būtų vienas iš svarbiausių veiksmingos ir kryptingos Lietuvos imigracijos politikos pagrindų	užsieniečiai, įgiję teisę gyventi Lietuvoje, dalyvauja integracijos programose, o Lietuvos visuomenei ugdomas tautinis ir rasinis pakantumas, tolerancija ir daugiakultūriškumas, kad mažėtų ksenofobijos, diskriminacijos ir rasizmo apraiškų;

2 Priedas. Teisės aktai, reguliuojantys TŠP įdarbinimą 2004- 2014 m.	
Leidimo dirbti reguliavimas	
LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-179 <i>Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo</i> , 2004 07 16, Žin., 2004, Nr. 113-4256	
LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-118 <i>Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo</i> , 2006 04 24, Žin., 2006, Nr. 46-1669	
LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-500 <i>Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo</i> , 2009 08 18, Žin., 2009, Nr. 98-4134	
LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-133 <i>Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo</i> , 2013 03 27, Žin., 2013, Nr. 34-1675	
LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr.A-223 /IV-310 <i>Dėl Leidimo dirbti užsieniečiui, jam esant Lietuvos Respublikoje, išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo</i> , 2004 09 28, Žin., 2004, Nr. 149-5435	
Lietuvos Darbo Biržos direktoriaus įsakymas Nr. V-226 <i>Dėl leidimų dirbti užsieniečiams išdavimo</i> , 2013 05 08, Žin., 2013, Nr. 49-2471	
Komandiruočių TŠP reguliavimas	
LR <i>Garantijų komandiruotiems darbuotojams įstatymas</i> , 2005 05 12, Nr. X-199, Žin., 2005, Nr. 67-2406	
LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr.A1-169 <i>Dėl Informavimo apie komandruojamus darbuotojus tvarkos aprašo patvirtinimo</i> , 2005 06 16, Žin., 2005, Nr. 77-2801	
Aukštos profesinės kvalifikacijos TŠP reguliavimas	
LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1-587 <i>Dėl sprendimo dėl užsieniečio aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujančio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo tvarkos aprašo patvirtinimo</i> , 2012 12 28, Žin., 2013, Nr. 1-11	
Lietuvos Darbo Biržos direktoriaus įsakymas Nr. Nr. V-33 <i>Dėl sprendimo dėl užsieniečio aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujančio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo tvarkos aprašo vykdymo</i> , 2013 01 21	
Kita	
LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1458 <i>Dėl konkrečių valstybės rinkliavos dydžių ir šios rinkliavos mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo</i> . 2014 05 20	

3 Priedas. Naudojamų sąvokų apibrėžimai	
Užsienietis	asmuo, kuris nėra LR pilietis, neatsižvelgiant į tai, ar jis turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios.
Ekonominis migrantas	asmuo, išvykęs iš Lietuvos į užsienio valstybę (ekonominis emigrantas) arba atvykęs į Lietuvą iš užsienio valstybės (ekonominis imigrantas) dėl ekonominių priežasčių.
Imigrantas	asmenų, atvykusių į LR ir faktiškai išgyvenusių naujoje nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, t. y. LR ne trumpiau kaip 12 mėn.
Aukšta profesinė kvalifikacija	kvalifikacija, kurią liudija aukštojo mokslo diplomai arba, kai tai numatyta Lietuvos Respublikos teisės aktuose, ne mažiau kaip penkerių metų profesinė patirtis, lygiavertė aukštojo mokslo kvalifikacijai, ir kuri yra būtina profesijai ar sektoriui, nurodytam darbdavio įsipareigojime įdarbinti užsienietį pagal darbo sutartį arba darbo sutartyje.
Komandiruotas darbuotojas	darbuotojas, paprastai dirbantis Lietuvos Respublikos teritorijoje, tačiau laikinai darbdavio išsiųstas dirbti kitoje valstybėje narėje, taip pat darbuotojas, paprastai dirbantis kitoje valstybėje, tačiau laikinai atsiųstas dirbti LR teritorijoje.
Sezoniniai darbai	Sezoniniais vadinami darbai, kurie dėl gamtinių ir klimato sąlygų dirbami ne visus metus, o tam tikrais periodais (sezonais), ne ilgesniais kaip aštuoni mėnesiai (vienas po kito einančių dvylikos mėnesių laikotarpiu), ir yra įtraukti į sezoninių

	darbų sąrašą.
Tyrėjas	jis ketina pagal darbo sutartį, sudarytą su Lietuvos Respublikoje įregistruota mokslo ir studijų institucija, dirbti kaip dėstytojas, atlikti mokslinius tyrimus ir (arba) eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros darbus kaip tyrėjas. aukštąjį išsilavinimą turintis asmuo, plėtojantis pažinimą, konceptualizuojantis ar kuriantis naujus produktus, procesus, metodus ir sistemas arba vadovaujantis mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros projektams.
Darbo leidimas	dokumentas, suteikiantis užsieniečiui teisę dirbti LR jame nurodytą laiką.
Šaltiniai: LR UTPI (Žin., 2004, Nr. 73-2539); LR Vyriausybės nutarimas (Nr. 416) Lietuvos Statistikos Departamentas (Nr. DĮ-72); LR Įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties (Žin., 2012, Nr. 85-4450); LR Garantijų komandiruotiems darbuotojams įstatymas (Žin., 2005, Nr. 67-2406); LR Vyriausybės nutarimas (Nr. 154, 2010 07 21); LR Mokslo ir studijų įstatymas (Žin., 2009, Nr. Nr. 54-2140)	

4 priedas. TŠP, kuriems nereikia įgyti leidimo dirbti 2004 –2014m.			
	2004 m.	2013 m.	2014 m.
Turintys LNG	+		
Šeimos susijungimas atvykus pas LR pilietį	+		
Tyrėjai / dėstytojai	+ (nuo 2006 m.)		+ ⁶¹
Teisėta veikla	+ ⁶²		
Aukštos kvalifikacijos darbas ⁶³	Nėra pagrindo	+ ⁶⁴	-
Kitoje ES valstybėje narėje įgytas ilgalaikio gyventojų statusas	Nėra pagrindo	+ dirbo LR ne mažiau negu 1 m.	
Studijuojantys TŠP	Nėra galimybės dirbti	-	- ⁶⁵
Stazuotojas / praktikantas	+ ⁶⁶	-	+ ⁶⁷
Šaltiniai:UTPI (Žin., 2004, Nr. 73-2539); LR UTPI (Žin., 2012, Nr. 85-4450); UTPI (TAR 2014, i. k. 2014-09973); Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas (žin., 2013 Nr. 34-1675); Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas (TAR, 2014, Nr. 2014-15296); Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas (Žin., 2004, Nr. 113-4256); Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas (Žin. 2006, Nr. 46-1669); Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas (Žin., 2009, Nr. 98-4134)			

5 Priedas. TŠP darbo leidimų reglamentavimas Lietuvoje 2014 m.				
	Kvalifikuoti	Komandiruoti	Trūkstantų profesijų	Stazuotojai / praktikantai /studentai
Darbo rinkos testas	+	+	+	-
Registruota laisva darbo vieta	1 mėn.	-	1 mėn.	-

⁶¹ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymo pakeitimu (TAR, 2014, Nr. 2014-15296) ši kategorija neįtraukta į sąrašą užsieniečių, kuriems nereikia įgyti darbo leidimo

⁶² Numatytos papildomos sąlygos; Taip pat pagal UTPI ši kategorija užsieniečių nėra atleidžiama nuo teisės įgyti darbo leidimą, tačiau nurodoma Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakyme (

⁶³ Pagal UTPI 40 str. 1 dalies 4¹ punktą (TAR 2014, i. k. 2014-09973);

⁶⁴ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakyme (žin., 2013 Nr. 34-1675) šios kategorijos užsieniečiai neįtraukti į sąrašą užsieniečių, kuriems nereikia įgyti darbo leidimo

⁶⁵ Darbo leidimo nereikalaujama, jei įdarbinamas praktinio mokymo (praktikos) laikotarpiu arba studijuodamas ketina dirbti mokslo ir studijų institucijoje mokslinių tyrimų ir (arba) eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros darbų srityje

⁶⁶ ne ilgesniam kaip trijų mėnesių laikotarpiui per metus

⁶⁷ jis atvyko mokslo pagrindu ir įdarbinamas praktinio mokymo (praktikos) laikotarpiu arba studijuodamas ketina dirbti mokslo ir studijų institucijoje mokslinių tyrimų ir (arba) eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros darbų srityje

Kvalifikacija	+	+	+	+
Darbo patirtis	1 m. per paskutinius 2 m.	-	+	-
Darbo užmokestis	Vidutinis mokamas tokį pat darbą dirbančiam įmonėje		Vidutinis mokamas tokį pat darbą dirbančiam įmonėje	-
Nagrinėjimo terminas	21 d.	10 d.	14 d.	7 d.
Išdavimo terminas	20 d.	10 d.	10 d.	7 d.
Išduodamas laikotarpis	1 m.	Iki 1 m.	Iki 1 m.	Iki 1 m.
Leidimo kaina	Iki 1 m. 420 Lt (121,64 EUR) / iki 2 m. 520 Lt (150,60 EUR)/ pratęsimas 180 Lt (52,13 EUR)			
Šaltiniai: Vyriausybės nutarimas Nr. 1458 (2014 05 20); Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas (Žin., 2005, Nr. 77-280); Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas (Žin., 2013, Nr. 1-1); UTPĮ (Žin., 2004, Nr. 73-2539); Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas (Žin., 2013, Nr. 34-1675);				

Lentelė Nr. 2. Darbo migrantai iš trečiųjų šalių pagal lytį ir profesijas nuo 2011 m. iki 2014 m. liepos 1 d.

Profesija	2011	2011	2012	2012	2013	2013	2014.07.01	2014.07.01
	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.
	3185	142	4492	132	4875	162	2617	80
Akrobatas			6	2	5	8	3	3
Drabužių siuvėjas		29		26	2	59		28
Grožio salono darbuotojas	3	16	10	9	6	12	2	4
Įstaigos vadovas [neišvardytų sričių įstaigos]	15	2	24	3	13		1	
Laivo vamzdininkas			13		14		4	
Logistikos specialistas [vadybininkas]	5	2	2	3	4	2	5	3
Meno vadovas	5	1	4	2	24			
Metalinių laivų korpusų surinkėjas	363		406		363		169	
Pamainos inžinierius	14	1	26	1	13		1	
Pardavimo vadybininkas	9	7	10	10	9	6	6	2
Programuotojas	5	1	6		2		1	1
Programų koordinatorius	2	1	3			1	2	4
Restorano virėjas	101	14	138	11	135	11	54	7
Sporto treneris	9	6			2		122	

Statybos inžinierius			1		5		1	
Suvirintojas	166		322		280		6	
Suvirintojas dujomis ir elektra	39		12		12			
Tarptautinio keleivių vežimo transporto priemonės vairuotojas	3		4		6		1	
Tarptautinio krovinių vežimo transporto priemonės vairuotojas	2257	2	3251	1	3824	4	2166	
Verslo konsultantas	24	7	33	7	38	3	6	
Verslo paslaugų vadybininkas	4	3	2	2	2	1	5	4
Vertėjas	5	5	1	1	2	1	2	
Kitos profesijos	156	45	218	54	114	54	60	24

Lentelė Nr. 2 *Tolimųjų reisų vairuotojų imtis (respondentų skaičius) pagal pilietybę ir amžių.*

<i>Pilietybė</i>	<i>Skaičius</i>	<i>Amžius</i>	<i>Skaičius</i>
Ukraina	93	18-24 m.	5
Baltarusija	47	25-29 m.	18
Rusija	3	30-34 m.	21
Moldova	3	35-39 m.	27
Gruzija	2	40-44 m.	25
Kita	2	45-49 m.	29
		50-54 m.	15
<i>Vyrai</i>	150	55 ir daugiau	10
<i>Moterys</i>	0		

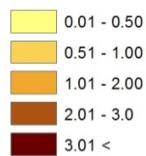
Lentelė Nr. 3 *Kitų respondentų imtis pagal imtis (respondentų skaičius) pagal pilietybę, ūkio sektorius, apskritis, šalis, lytį ir amžių.*

Kiti respondentai (N=150)					
<i>Amžius</i>		<i>Sektoriais</i>		<i>Šalys pagal pilietybę</i>	
18-24 m.	5	Paslaugų (be vairuotojų)	51	Baltarusija	46
25-29 m.	18	Pramonės	86	Ukraina	86
30-34 m.	21	Statybos	6	Kinija	5
35-39 m.	27	Lengvosios pramonės	7	Moldovos Respublika	3
40-44 m.	25			Rusijos Federacija	3
45-49 m.	29	Lytis		Šri Lanka	2
50-54 m.	15	Vyrai	145	Gruzija	2
55-59 m.	9	Moterys	5	Kitos šalys	3
60 ir daugiau m.	1				

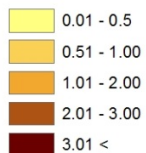
Paveikslas Nr. 6 Išduotų darbo leidimų skaičius per metus tūkstančiui gyventojų

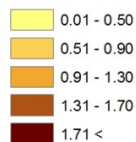
Išduotų leidimų skaičius per metus, tūkstančiui gyventojų, 2012 m.

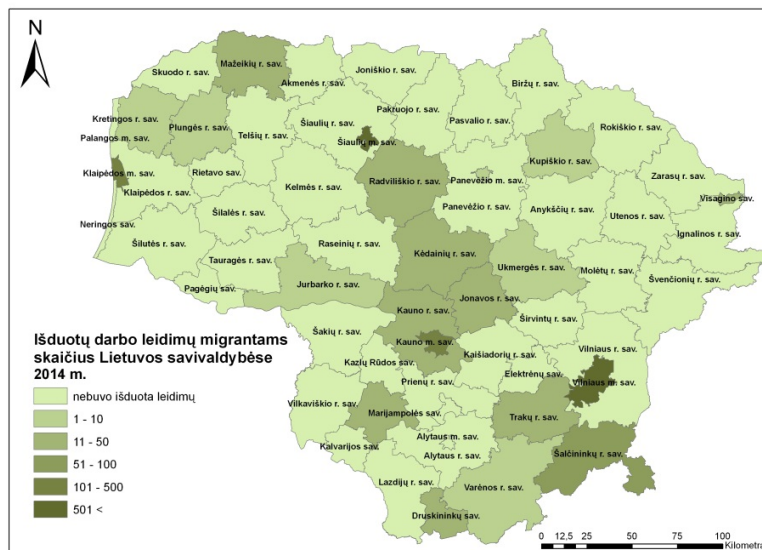
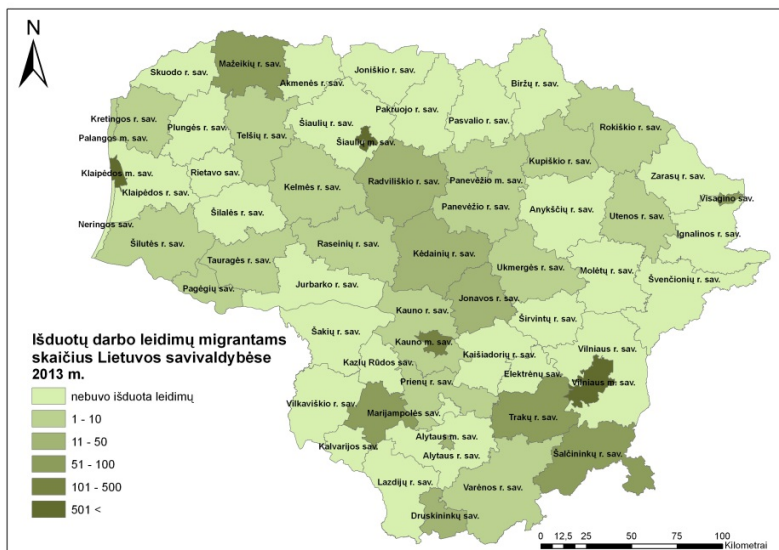
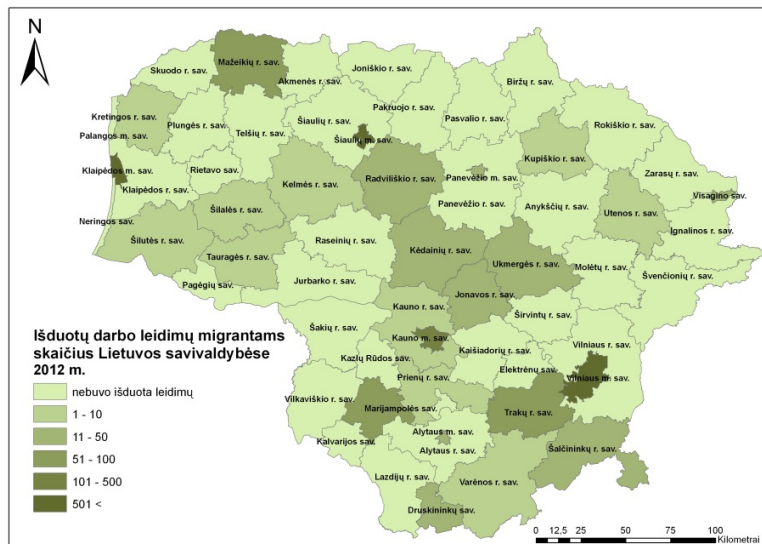
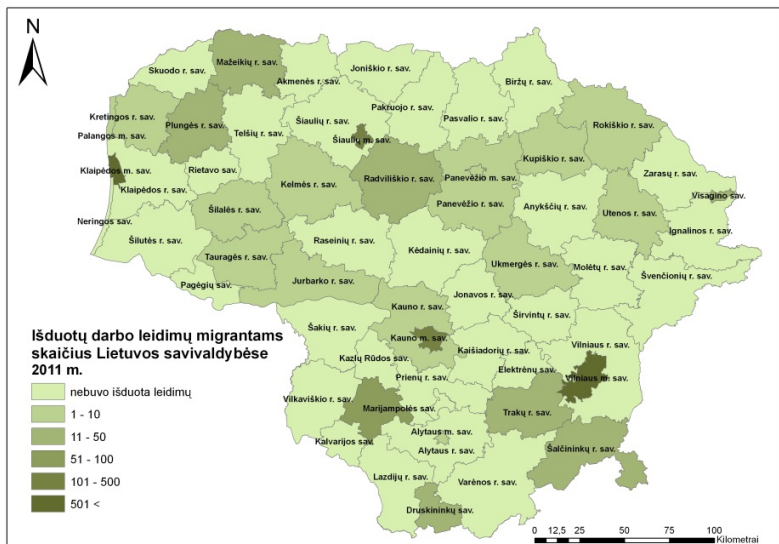
Išduotų leidimų skaičius per metus, tūkstančiui gyventojų, 2013 m.

Išduotų leidimų skaičius per metus, tūkstančiui gyventojų, 2014 m.

Paveikslas Nr. 7 Išduotų darbo leidimų migrantams skaičius Lietuvos savivaldybėse (2011-2014 pirmasis pusmetis)

Paveikslas Nr. 8 Darbo migrantų pasiskirtymas pagal lytį Lietuvos apskrityse

